

ЗЕЛЕН ИНСТИТУТ
GREEN INSTITUTE

ИСТРАЖУВАЧКИ СТОРИИ ЗА КОРУПЦИЈА ВО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО Р.СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И Р.СРБИЈА

The project is financed
by The European Union

ИСТРАЖУВАЧКИ СТОРИИ ЗА КОРУПЦИЈА ВО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО Р.СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И Р.СРБИЈА

Проект: „Зелени фондови во сивите области – Корупција во фондовите за заштита на животната средина под лупа на медиумите и невладините организации во Република Србија и Република Северна Македонија”

Јуни, 2020

The project is financed by

The European Union

Истражувачки стории за корупција во животната средина
во Република Северна Македонија и Република Србија.

Проектот е финансиски поддржан од Европската Унија преку програмата за мали грантови на Мрежата за лидерство и интегритет во Југоисточна Европа (СЕЛДИ.НЕТ).

Уредник:

Елица Пауновска

Автори:

Наташа Доковска Спировска

Филип Спировски

Елизабета Дамјаноска – Спасеновска

Иванка Спировска

Жаклина Хаци-Зафирова

Редакција Коалиција за транспарентност во Јужна Србија – КТЈС

Славица Цветковиќ

Душан Пешиќ

Превод: Оз Дизајн Дооел Скопје

Техничка обработка: **Ројал Арт Дооел Скопје**

Печатење: **Ројал Арт Дооел Скопје**

Тираж: 200 примероци

Брошурата е изработена во рамките на проектот „Зелени фондови во сивите области – Корупција во фондовите за заштита на животната средина под лупа на медиумите и невладините организации во Република Србија и Република Северна Македонија”, имплементиран од Ромски центар за демократија (РС) и Зелен Институт (PCM), финансиски поддржан од Европската Унија преку програмата за мали грантови на Мрежата за лидерство и интегритет во Југоисточна Европа (СЕЛДИ). Содржината на оваа брошура е исклучива одговорност на авторите и на никој начин не ги одразува ставовите на Европската Унија.

Содржина

ПРЕДГОВОР	7
Скопје ја губи битката со загадениот воздух поради незаинтересираните инспектори.....	10
Неготино без депонија на работ од депонија.....	15
Милиони се трошат за екологија, а околу 1.600 луѓе умираат предвреме од загаден воздух.....	33
“...И остани ѓубре до краја...”	40
Мали хидроцентрали - корист без значење и огромна еколошка штета	49
Светска организација за заштита на природата Адриа: Треба да престане поттикнувањето за сите видови на мали хидроцентрали и на тој начин да се ограничи нивното неконтролирано ширење и уништување на нашите реки.....	53
Александровачко Езеро – еколошка катастрофа на секој систем	60
Хроника на една река: од Јужна до “Тажна“ Морава.....	71
Несреќни времиња	78

ПРЕДГОВОР

Оваа брошура е изработена во рамките на проектот „Зелени фондови во сивите области – Корупција во фондовите за заштита на животната средина под лупа на медиумите и невладините организации во Република Србија и Република Северна Македонија”, имплементиран од Ромски центар за демократија (РС) и Зелен Институт (PCM), финансиски поддржан од Европската Унија преку програмата за мали грантови на Мрежата за лидерство и интегритет во Југоисточна Европа (СЕЛДИ).

Специфични цели на проектот:

Градење на капацитетите на медиумите и граѓанското општество со цел да се обезбеди поширока јавна поддршка и да се искористат постојните механизми за борба против корупцијата заради заштита на животната средина.

Со овој проект се обезбеди директен придонес во борбата против постојната корупција во областа на животната средина, преку обединување на медиумите и граѓанското општество во Србија и Македонија.

Општа цел на проектот е да придонесе во борбата против постојната корупција во областа на животната средина, како и здружување на медиумите и граѓанското општество во Србија и Македонија.

Резултати добиени преку имплементација на проектните активности се:

- Востоставена соработка за заеднички активности на засегнатите страни во проектот за да се овозможи владеење на правото во областа на животната средина
- Градење регионална мрежа на граѓански организации и лица/експерти и востоставена соработка со релевантни ГО и градење на нивните капацитети.

Сите целни групи имаа бенефит од процесот, но главно пошироката јавност, бидејќи таа како краен корисник ќе се одликува и натаму со добра информираност во областа на животната средина и нејзино зачувување и заштита.

Активностите од проектот овозможуваат заедничка борба и во иднина против еколошки злосторства што влијаат на животот и здравјето на луѓето.

Корупцијата поврзана со екологијата, свесното и намерно загадување на водата, почвата и воздухот, злоупотребата на јавните набавки и злоупотребите во другите сфери од животната средина се сериозен проблем во 21-от век. Животната средина страда од таквите злоупотреби и има добро познати случаи за кои не е јасно зошто одговорните институции не преземаат никакви законски мерки во насока на намалување и спречување на противзаконските дејствија. Проектот имаше за цел да се разоткријат и изнесат во јавноста конкретни случаи во животната средина со индикации за коруптивни активности во Македонија и Србија, особено во регионот на Врање и Скопје.

Скопје, за жал, се најде на првото место како најзагаден град во светот во текот на зимските месеци во 2018 година. Аерозагадувањето е голем проблем во Скопје, а како еден од најголемите загадувачи во скопскиот регион се смета депонијата Дрисла, која беше дадена на управување на италијанска компанија со обврска да инвестира во неа, но овие инвестиции никогаш не беа остварени.

Оваа брошура е двојазична, содржината е на македонски и српски јазик, истата претставува збирка на објавени истражувачки новинарски стории во врска со корупција во животната средина, и тоа по пет (5) истражувачки стории од двете земји (Р.С.Македонија и Р.Србија). Сториите се направени врз основа на документи за јавни политики кои беа изработени врз основа на студии на случаи во двете земји.

Истражувачките стории имаа за цел да претстават и откријат корупција во конкретни постапки од областа на животната средина, во најмала рака неправилности, како и односот на надлежните институции спрема таквите неправилности, но и коруптивни дејствија кои се (би требало да бидат) казниви со зако-

Брошурата ги содржи следните истражувачки новинарски стории, кои беа објавени на социјалните медиуми и тоа:

- Во Р.С.Македонија
  - “Скопје ја губи битката со загадениот воздух поради незаинтесирани инспектори”, автор Елизабета Дамјановска-Спасеновска
  - “Неготино без депонија на работа од депонија”, автор Филип Спировски
  - “Дива депонија до резервоар од кој вода пијат жители на четири села”, автор Иванка Спировска
  - “Милиони се трошат за екологија, а околу 1.600 луѓе умираат предвреме од загаден воздух”, автор Жаклина Хаџи-Зафирова
  - “... И остани губре до краја...”, автор Наташа Доковска
- Р.Србија
  - “Мали хидроцентрали – корист без значење и огромна еколошка штета”, автор КТЈС
  - “Светска организација за заштита на природата АДРИА: Треба да престане поттикнувањето за сите видови на мали хидроцентрали и на тој начин да се ограничи нивното неконтролирано ширење и уништување на нашите реки”, автор КТЈС
  - “Александровачко Езеро – еколошка катастрофа на секој систем”, автор Славица Цветковиќ
  - “Хроника на една река: Од Јужна до “тажна” Морава”, автор КТЈС
  - “Несреќни времиња”, автор Душан Пешиќ

Скопје ја губи битката со загадениот воздух поради незаинтересираните инспектори

Пратеничката од ДОМ, Лилјана Поповска, која долги години беше и на лидерска позиција во партијата смета дека е невозможно истовремено да немаме чист воздух, ама да нема ни казни за компаниите кои имаат А-интегрирана дозвола.

Скопје и оваа зима се гуши, а скопјани за загадувањето бараат одговорност од властите. Првиот чекор во борбата со загадувачите се редовните и вонредните инспекциски контроли.

За Скопје се задолжени инспектори од градско и од општинско ниво. Инсталациите што работат со Б-интегрирани дозволи ги контролира градскиот инспекторат, а оние со елаборати, се надлежност на општинските инспектори. Сите работат независно еден од друг и тука настануваат проблемите со надлежноста и координацијата.

Градскиот инспекторат последнава година (2019) покажа силна посветеност, динамика и упорност во наоѓањето и казнувањето на загадувачите под негова надлежност. Често пати реагира и за загадувања од надлежност на државниот инспекторат или општинските инспектори. Раководителот на Градскиот инспекторат, Мирослав Богдановски, инсистира на координација на работата на инспекторатите на сите три нивоа, на обезбедување помош од страна на полицијата при инспекциските контроли, како и на дообука на инспекторите. За зголемената ефективност на градските инспектори говори зголемувањето на бројот на спроведени контроли при што од 9 изречени казни во 2018 година, бројот на изречени казни во 2019 е зголемен на 118. Покрај тоа, набавен е дрон за ноќно набљудување на загадувањата, како и соодветни возила и опрема, информираат од Инспекторатот.

Податоците од општинските контроли покажуваат сосем друга слика. И покрај низата спроведени инспекциски надзори во изминатите две години,

бројот на изречени казни останува низок или воопшто нема изречени казни, што е неприфатливо во однос на реалните проблеми со загадувањето на животната средина. Овој податок е добиен по спроведено истражување на Зелениот институт преку проект за инспекцискиот надзор на локално ниво во четири скопски општини, Аеродром, Центар, Карпош и Гази Баба, поддржан од Министерството за животна средина и просторно планирање. Побарано е мислење од општинските инспектори од една страна и од загадувачите, од друга страна. Резултатите покажуваат неверојатна соработка помеѓу загадувачите и оние што треба да ги контролираат, па истражувањето содржи податоци за неверојатна „хармонија“ помеѓу овие две спротивставени категории....

Најголем дел од изречените казни во **Општина Центар** се по Законот за бучава, според изјавите на општинскиот инспектор, што значи дека казнените одредби кои се предвидени со другите законски решенија кои ја тангираат оваа проблематика, ретко или воопшто не се спроведуваат во пракса.

80% од испитаниците се изјасниле дека редовно, повремено или многу ретко се предмет на вонреден инспекциски надзор, додека кај 20% од инсталациите воопшто не е спроведен вонреден инспекциски надзор. Вонредниот инспекциски надзор во **Општина Центар** се спроведува: **во текот на работната недела** - кај 60% од анкетираните инсталации, **надвор од работното време или во текот на викенди** - кај 40% од анкетираните инсталации.

Тоа што најмногу зачудува се изјавите на испитаниците кои посочуваат на пријателски однос со инспекторите, а со тоа предизвикуваат сомнеж, дали можеби се работи за пријателство засновано врз основ на подароци.

„94% од испитаниците се изјасниле дека инспекторите имаат професионално и стручно однесување во текот на инспекцискиот надзор, што е чудно и несвојствено за релација инспектор-угостител“, се вели во анкетниот извештај на д-р Христина Оцаклиеска од Државниот инспекторат за заштита на животната средина.

Анализата на податоците од сите општини покажува дека, инспекцискиот надзор во најголем процент трае од 30 минути до 1 час.

„Со оглед на алармантната состојба со загадувањето оваа пракса во иднина треба да се промени“, дополнува Оцаклиеска.

Од друга страна, Гордана Максимовска, инспекторка во Општина Карпош, вели дека некогаш половина час е доволно за да се прегледаат документите, но доколку е потребно, се задржуваат и до два часа.

- Доколку има мерења на испитување на загадување на воздух, почва или вода, се задржуваме понекогаш до два часа, се земаат по три примероци, имаме овластена фирма која мери воздух, вода, бучава, покрај редовната контрола одиме и вонредно во инспекција доколку забележиме дека има потреба или по пријава – вели Максимовска.

Како за споредба, инспекциските надзори, во земјите членки на Европската Унија, траат и по неколку денови. Оттука се појавува прашањето, дали за еден час, или помалку инспекторот може да направи релевантна анализа и инспекција на работењето, со цел да пронајде евентуални неправилности.

Истражувањето на д-р Христина Оцаклиевска од Д.И.З.Ж.С. на тема Платформа за координација и граѓанско учество во инспекциски надзор врз загадувачите на воздухот“, води кон сознанија дека кај ниту еден од анкетираните правни субјекти во Општина Карпош, при инспекциски надзор, инспекторите не побарале независно лабораториско мерење на емисиите од правниот субјект, иако дел од анкетираните правни субјекти имаат согорување во рамки на производниот процес.

50% од испитаниците кои учествувале во ова истражување се изјасниле дека многу ретко се предмет на вонреден инспекциски надзор, додека кај останатите 50% воопшто не е спроведен вонреден инспекциски надзор.

Граѓаните се жалат дека инспекторите на постапуваат по нивните пријави

Спроведувајќи го ова истражување разговаравме со повеќе инспектори, кои одговорно тврдат дека нивната обврска ја извршуваат во целост, и дека причините за отровниот воздух кој го дишеме не треба да ги бараме во неработењето на инспекциските служби.

Но, спротивно на ова тврдење се поплаките на граѓаните кои се жалат дека инспекторите не реагираат соодветно на пријавите. Социјалните мрежи се почесто овозможуваат јавноста да дознае за некој проблем, но исто така и да се побара отчет зошто не се реагирало на некоја пријава.

Инспекторката Максимовска ги коментира и повиците на социјалните мрежи, придружени со фотографии од оцаџи од разни објекти, за поефективно ангажирање на инспекторите.

- Последните мерења на неколку угостителски објекти за скара на кило, ќебапчилиници и бурекчилиници покажаа само чадни единици, а не и загадување на воздухот, како што мислат граѓаните. Доколку се констатираат чадни единици, сопствениците на објектите ги задолжуваме со решение да направат воден филтер кој оди низ повеќе сита. Граѓаните треба да знаат дека чадот од оцаџите најчесто нема емисии на CO₂. Ние како сектор за животна средина во Општина Карпош не казнуваме за загадување, според постапката мора лабораториски да се измери загадувањето, ние постапуваме откако ќе ги добиеме податоците, но досега сме немале надминување на нивото на загаденост – објаснува Максимовска.

Корумпираноста на дел од инспекторите е јавна тајна

За корумпираните инспектори знаат и нивните колеги, но и претставници од политичките партии. Иако од оваа тема сме засегнати сите, без исклучок, стравот од разоткривање на идентитетите на корумпираните инспектори е голем.

Пратеничката од ДОМ, Лилјана Поповска, која долги години беше и на лидерска позиција во партијата смета дека е невозможно истовремено да немаме чист воздух, ама да нема ни казни за компаниите кои имаат А-интегрирана дозвола.

- Ако нема казни, значи компаниите работат по стандарди, и не загадуваат, ама во тој случај во Скопје ќе имавме чист воздух. А, бидејќи Скопје редовно се наоѓа на врвот на светските топ листи за најзагаден град, не можеме да кажеме дека компаниите ги задоволуваат еколошките

стандарди. Тогаш, зошто нема казни, прашува Поповска.

Ваквиот став го делат и дел од инспекторите, но поради недовербата во системот и институциите не се осмелуваат да пријават злоупотреба на службената должност.

Пишува Елизабета Дамјаноска-Спасеновска

Неготино без депонија на работ од депонија

Местото каде е предвидена да се гради депонијата

На крајот од минатата година присуствувајќи на една работилница во Женева, на која една од темите беше почитување на Архуската конвенција и како државата/граѓаните реагираат на нејзиното (не)почитување. Еден колега од Исланд, раскажа дека во неговата држава со помош на т.н. граѓанско собрание или со други зборови кажано, распишување на референдум на иницијатива на граѓаните истите влијаеле на промена на Законот за абортус, кој е сменет за прв пат по 50 години. На прашањето дали има друг пример на оваа тема, останавме неми. Никој не раскажа позитивен пример од својата држава, а речиси сите ги имаме...

Еден од тие е и Неготино! Позитивен!

Кога го говорам ова мислам на маката што ги натера граѓаните на Неготино да се соберат околу една иницијатива и да бараат преку

референдум да се изборат за своите права... Слично како што им успеа на граѓанските организации да се изборат со рударската олигархија, или со малите хидроцентрали...

За што станува збор?

Историјата на оваа приказна започнува од пред неколку месеци кога се прошири информацијата дека во непосредна близина на Неготино, меѓу селото Пепелишта и Криволак, и на само неколку метри од единствено еколошки заштитеното подрачје во општината, цветниот локалитет Орлово брдо ќе треба да се гради Депонија. И тоа на исто место каде што пред повеќе години беше дадена дозвола за изградба, исто така на депонија, но која компанија ја загуби концесијата по неколку години поради незапочнување на работа во предвиденото време.

Сега повторно, на исто место, се најавува изградба на депонија за индустриски инертен отпад. Во Студијата за оценката за влијанието врз животната средина од изградба на депонија за инертен и индустриски неопасен отпад во Општина Неготино, потпишана од ДЕКОНС – ЕМА, Друштво за еколошки консалтинг, пишува дека на локацијата ќе се превзема, третира и депонира исклучиво инертен и индустриски неопасен отпад, создаден на територија на Република Северна Македонија. Поконкретно, комерцијален отпад, отпад од пакување, суви фракции од отпад и отпад од компаниии кои работат во секторот пластика, гуми и текстил. Целокупниот отпад, кој ќе биде прифатен на локацијата, ќе биде претходно селектиран и контролиран од создавачот, а потоа на инсталацијата ќе следи секундарна селекција со цел искористување на корисните фракции од отпадот заради производство на RDF, и на крајот преку соодветен физички и хемиски третман, остатокот од отпадот ќе биде депониран.

И, веројатно немаше да се дигне толку врева доколку општината, предводена од градоначалникот и неговата администрација не ја испочитува Архуската конвенција за учество на јавноста во донесувањето на одлуки. Значи, не ги повикаа на јавна дебата граѓаните кои се најзасеганти од евентуалната изградба на споменатата депонија.

Откако се рашири информацијата за изградба на депонијата, односно за наводно донесената одлука за продажба на земјиштето на странски инвеститор, инаку добро познат во државата, а кој веќе соработувал со неколку депонии кај нас, па дури и со Дрисла, како што тврдат

од граѓанските организации во Неготино, неговите граѓани почнаа да реагираат и да бараат објаснување, односно стопирање на целиот процес.

И, приказната започна како во цртаните филмови со „Том и Џери“ „Помалиот“, во случајов граѓаните, почнаа да се борат со „поголемиот“, во случајов градоначалникот, Тони Делков, и неговите приврзаници. Крајот уште не е познат, но се чини Џери ќе победи...

Градоначалникот, пак, од никде никаде наеднаш се најде во центарот на вниманието, но веројатно невешт во пи-арот, не успеа да го затскрие неговото непознавање со темата. Или, пак, не сакаше да ја отвори целосно темата и да ја објасни неговата инволвираност. Прво, не се дозна како италијански конзорциум, сопственик на повеќе (не)успешни фирмии кои работат низ државата го лоцирал токму Неготино и за колку пари. Никој не сака да им одговори на засегнатите граѓани што се предвидува договорот и на колку години е дадена концесијата.

По реакцијата на граѓаните, собрани околу граѓанската организација ЕКО ВИТА, општината свика седница, наводно околу реакциите на локалното

население. Студијата за оценката за влијанието врз животната средина од изградба на депонија за инертен и индустриски неопасен отпад во Општина Неготино, веднаш се најде на страната на МЖСПП, се размрдаа и во самата општина. Со своја видео изјава на локалната КТВ се јави и градоначалникот Делков кој меѓу другото кажа дека ќе се повлече одлуката и нема да се гради депонијата, иако останаа да висат во воздух многу прашања. Граѓаните не добија одговор што со парите од продаденото земјиште, ако воопшто е продадено, кој може да носи и поништува одлуки и која е улогата на Народниот правобранител во случајов? Неофицијално, се рашири информацијата дека по наводната одлука за продажба на земјиштето изреагирал и Народниот правобранител, но дека конечен извештај од неговиот увид се уште нема.

Иронијата да биде уште поголема, на седницата на Советот свикана заради протестите на граѓаните околу депонијата, а која се одржа набргу по изјавата на Делков дека нема да се гради депонијата, темата-депонија не беше ставена како точка на дневниот ред, со што немаше ниту гласање за поништување на одлуката за изградба на депонијата.

Дел од советниците, но и активисти од здружението на граѓани Ековита бараа да им се достави документ, како гаранција дека нема да се гради депонијата, но таков документ не добија. Граѓаните реагираат објаснувајќи дека градоначалникот донесува само заклучок, а Советот ги носи одлуките, односно се друго е лага и не е точно. Имено, од здружението изјавуваа дека само кога Советот ќе ја пониши одлуката за изградба на депонијата, само тогаш нема да се гради депонија. Таков е законот и не може градоначалникот самостојно, со збор, да одлучува за поништување на било какви одлуки кои се однесуваат на целата општина – тврдат од здружението, а го потврдуваат и правниците.

Видео пораката која што градоначалникот Тони Делков им ја упати на сограѓаните, и во која што изјави дека се пишманил и нема да се гради депонија, притоа не давајќи официјална потврда за тоа, само уште повеќе го предизвика револтот на неготинчани и ги мотивира на 28-ми ноември да поднесат барање за покренување на предлог – иницијатива за одржување на референдум на локално ниво од страна на Здружение на граѓани

„Ековита“ до ДИК ПО Велес, канцеларија Неготино. Неколку дена подоцна, неготинчани добија потврда дека може да се распише референдум, доколку за истиот соберат 3200 потписи.

ЕКОВИТА во име на граѓаните

- Ние како Здружение сметаме дека изградбата на депонија за инертен и индустриски отпад во општина Неготино е штетна и има негативно влијание на животната средина во општината и пошироко – изјави Сашко Тодоров.

Тој рече дека се плашат за здравјето на неготинци и за средината во која живеат.

Револтиранi се и други жители на општина Неготино, кои бараат депонијата да не се гради. Својот револт тие последните денови од минатата година го изразија на јавната расправа за студијата за оцена на влијанијата врз животната средина. Во собраниската сала, тогаш им беше кажано дека целата постапка ќе биде безбедна по здравјето на луѓето и околната, контролирана и транспарентна, а планирано е и рекултивирање на самата депонија. Имено, во Студијата за оцена на влијанијата врз животната средина која што е напишана на повеќе до 300 страници, е наведено дека инвеститорот, Друштво за производство, инженеринг и трговија П&П Индустрис ДОО Скопје, има за цел да спроведе проект – Депонија за инертен и индустриски неопасен отпад во КО Пепелиште, место викано Шобово, Неготино, со што ќе обезбеди современо депонирање на индустриски неопасен отпад. Како заклучок на 300те страници образложение се тврди дека не постои никаква опасност по здравјето или врз животната средина. Она што ги загрижува граѓаните е што нема никакво објаснување што значи областа одбележана како можно идно прилагодување и проширување на депонијата, односно дали значи дека сегашната таргетирана локација ќе претрпи проширување и ќе се доближи уште повеќе до градот.

Со факти против депонијата

Како и да е, локалното население не и верува на Студијата. Тие се борат со факти против одлуката на градоначалникот и препораките што се наоѓаат во Студијата. Според нив депонијата месечно ќе собира 45 000 метри кубни ѓубре што е еднакво на една 4 катна зграда, што меѓу другото ќе влијае и на здравјето на граѓаните. Од ЕКОВИТА тврдат дека RDF горивото што ќе се произведува од согорувањето на отпадот ќе можат да го користат само две фирмии, и тоа УСЈЕ и ФЕНИ и тоа како додаток може да согоруваат до 30% од маслото со што уште повеќе ќе влијаат и на така загадениот воздух. Неготичани во нивната борба против депонијата тврдат дека МЖСПП не ги почитува европските директиви и дозволува изградба на депонија во непосредна близина на заштитено еколошко подрачје во општината – Орлово брдо. Според европската директива тампон зоната мора да е најмалку еден километар. И, последниот факт, кој во моментов е најважен за локалното население е дека РЕФЕРЕНДУМ сепак ќе има. Собрани се потребните потписи и граѓаните ќе можат слободно да го кажат сопствениот став околу ова прашање.

Дали нивната одлука ќе се почитува, останува да видиме. Но, едно е сигурно – реакцијата и акцијата на населението на Неготино ќе остане како позитивен пример како треба да се избориме за сопствените права.

Неготинчани одлучија да ја одиграат играта на „Том и Џери“ до крај и ги собраа потребните потписи за распишување на референдум, бидејќи официјална одлука за раскинување на договорот градоначалникот се уште не покажа. А, тие веруваат дека оваа инвестиција нема да донесе никаков бенифит за граѓаните на општина Неготино, туку ќе донесе многу лоши последици по здравјето на граѓаните и многу канцерогени заболувања и смрт.

Четириесет деца минатата година заболеле од рак

Заболувањата на децата од карцином е зголемено. Четириесет деца минатата година заболеле од рак, а најмладиот пациент е бебе на 3 ипол месеци.

–Настанувањето на ракот во детската возраст е комплексен процес и не може да се посочат една или две причини. Најчесто се надоврзуваат повеќе настани кои имаат влијание дури од интраутериниот развој, се до моментот на манифестирање на болеста. Постојат генетски и епигенетски фактори кои го зголемуваат ризикот за рак, вели д-р Светлана Кочева од Универзитетска клиника за детски болести – Скопје.

Еден од надворешните фактори за појава на карцином кај децата според Светската здравствена организација е аерозагадувањето. C30 алармира дека загадениот воздух остава тешки последици врз здравјето на децата.

„Постојат значителни докази дека изложеноста на загаден воздух е поврзана со зголемен ризик од појава на леукемија во детството“, сметаат од Светска здравствена организација. Не само карциномот, децата што растат во загадена средина имаат поголем ризик за развој на астма, бронхитис, хронична опструкција на белите дробови и пневмонија, се вели во извештаите на C30. Според оваа меѓународна организација аерозагадувањето е причина и за предвремено раѓање на бебињата, а загадениот воздух е и ризик фактор и за развој на многу хронични болести кај децата. Според статистиките на C30 на глобално ниво – 600 000 деца годишно умираат од загаден воздух.

Неготичани го дигнаа својот глас со цел да ја сопрат изградбата на депонијата и да овозможат здрава животна средина за нив и нивните поколенија.

Пишува: Филип Спировски

Дива депонија до резервоар од кој вода пијат жители на четири села

Градежен отпад, шут, гуми, азбестни плочи со години се трупаат во близина на рудникот Бањани, околу кој има пасишта, но и обработливо земјоделско земјиште и извори на вода

Градежен отпад, шут, гуми, азбестни плочи и купишта секаков вид ѓубре. Вака личи дивата депонија во близина на рудникот Бањани, која како таква опстојува и постои долги години наназад. Освен азбестот, меѓу отпадот кој може да се забележи тука, има и друг опасен отпад, меѓу кој електронски и електричен отпад, отпадни гуми, течен отпад од непознато потекло и сл. Во непосредна близина на оваа депонија се наоѓаат пасишта, земјоделско земјиште, а на само неколку метри од купиштата отпад е сместен и локалниот резервоар со вода од изворот од кој со вода се снабдуваат околу стотина жители од четири околни села од општината Чучер Сандево, меѓу кои: Кучевиште, Бразда, Бањани и Мирковци.

Најмалку три депонии во општина Чучер Сандево

Општина Чучер-Сандево е рурална општина сместена под падините на Скопска Црна Гора. Лоцирана е на север од Скопје. Таа зафаќа површина од 235 km^2 и има 8.493 жители. Во состав на општината има повеќе села, од кои најголеми се: Бразда, Глуво, Сандево, Мирковци итн. Покрај овие населени места, во општината има и три поголеми викенд населби: Бродец,

Сенора и Голиово. Во општината како најразвиена стопанска гранка е земјоделието, потоа рудникот Бањани, како и повеќе приватни фирмии: браварски, столарски, градежни стоваришта, потоа тулани, ресторани, трговија и др. Користејќи го Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер, побарајме одговор од општината за проблематиката со отпадот.

Општина Чучер Санево ни одговори дека немаат определено сабирни центри односно места за собирање, селекција и отстранување на отпад. Воедно, општината нема склучено договор со фирмии за отстранување на отпад, а не водат ни регистар на диви депонии.

Иако, тие реално постојат. Во општината има три поголеми диви депонии и неколку помали.

Познати се неколку локации на диви депонии, и тоа: депонија во село Побожје (последна автобуска станица во селото, на 150-200 метри покрај долот); депонија на патниот правец од село Горњане до село Блаце (на 5 километри од с. Горњане од левата страна на улицата) и депонија на влезот од село Кучевиште (околу 1 километар лево на патот кон месност викана Сливовиќ).

Покрај овие има и други мали депонии. Депониите ги чистат повремено од Јавното комунално претпријатие „Скопска Црна Гора“, иако општината нема изработено план за управување со дивите депонии.

Во последните 3 години во буџетот на општината не се предвидени, ниту одвоени средства за управување со дивите депонии лоцирани на нејзина територија.

Контроли се прават, но записници од извршените контроли и инспекциски надзор нема.

Од страна на овластениот инспектор за животна средина нема казнети загадувачи, ниту пак казни за несоодветно одложување на неопасен, инертен и опасен отпад.

На прашањето дали во близина на некоја дива депонија има инфраструктурен објект или проект врз кој депонијата може да има штетно влијание како врз здравјето на жителите, така и на животната средина и дали се преземени мерки (и кои) за заштита на тие објекти или проекти од јавно добро, одговорот беше дека во Општина Чучер Санево дивите депонии се создаваат претежно на растојание од неколку метри покрај улиците.

Казните се многу битни мерки за заштита на животната средина

Го прашавме градоначалникот на општина Чучер Санево, Јован Пејковски, за тоа како општината се справува со отпадот, како и за дивите депонии, меѓу кои и депонијата кај рудникот Бањани, односно депонијата која е поцирана на влезот од село Кучевиште (околу 1 километар лево на патот кон месност викана Сливовиќ).

Тој се пожали на неажурноста на општинските инспектори кои досега немаат изречено ниедна казна за недозволено одлагање на отпадот, ниту пак за загадување на животната средина. И самиот рече дека надзорот и казните се многу важни мерки против загадувачите и загадувањето. Но, такви мерки не се спроведуваат, ниту пак се прави нешто во таа насока.

Тој истакна дека отпадот на дивата депонија се одлага во попладневните часови кога општинските служби не работат. Се фрла главно градежен шут, но и други видови на отпад.

Според него, симптоматично е каде се остава отпадот, освен оној од секојдневните дејности на населението и оној од правните субјекти и помали инсталации, работилници и сл.

За соработката со Министерството за животна средина и просторно планирање и посебно во делот за управувањето со отпадот, посебно опасниот, градоначалникот кажа дека во тој поглед немале некоја посебна соработка.

До скоро имале недоразбирање околу стопанисување со изворот и резервоарот за вода од кој се снабдуваат со вода четири села од Општината.

Интересен е фактот дека самиот резервоар се наоѓа веднаш под дивата депонија на влезот од село Кучевиште на најмногу педесетина метри. Делот над депонијата е богат со извори и вода и за овој регионален водовод тамошните жители и локални власти превентивно мора да внимаваат на животната околина.

Оттука, се поставува прашањето за тоа какво е влијанието на депонијата врз квалитетот на водата во резервоарот, како и врз почвата и воздухот.

Резервоарот во село Кучевиште

Проценки од ризик на депонијата врз животната средина, ниту пак, соодветни плански и стратегиски документи не се направени, а пак, единствени мерки од локалната самоуправа се преземаат само во поглед на повремено отстранување на отпадот од страна на комуналното претпријатие кој целиот отпад без претходна селекција го транспортира и депонира во депонијата Дрисла.

При посета на депонијата евидентно беше дека таа неодамна била исчитена, така што ја затекнавме со помали количини на отпад од вообичаено. Никаква таблица или натпис за забрането фрлање на отпад не се истакнати.

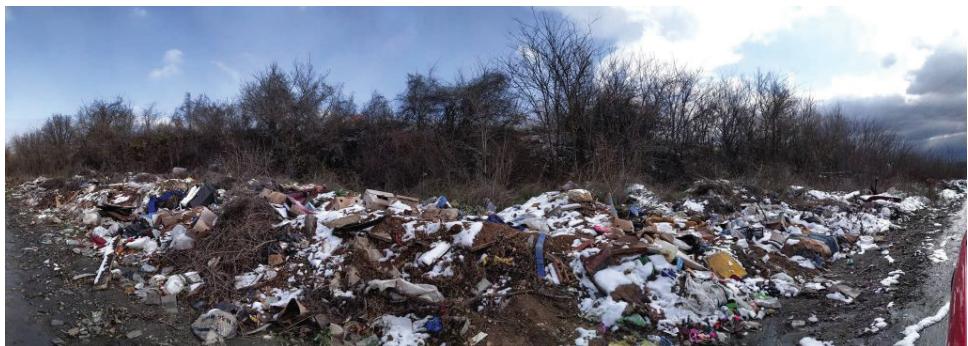

Дива депонија кај рудникот Бањани

Но евидентно беше дека има остатоци од палење на отпадот.

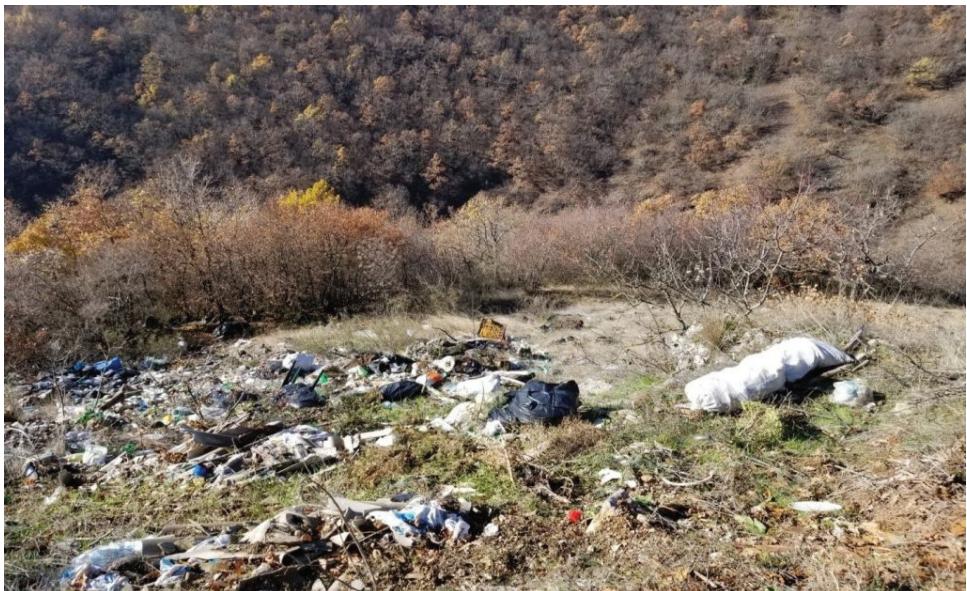
Како што истакнавме погоре, животниот циклус на отпадот се следи од создавањето до селекцијата во посебни собирни центри, се до конечно негово отстранување и одложување на легална депонија, во случајот тоа е скопска Дрисла. Во тој поглед Општината како впрочем и многу други во државата нема центри за селекција и складирање на отпадот. Освен соработка со комуналното претпријатие, општината нема соработка со други фирмии отстранувачи на отпад.

Дивата депонија кај рудникот Бањани

Градоначалникот Пејковски нè информираше дека средства во буџетот на општината за заштита на животната средина и спроведување со отпадот не се одвојуваат, ниту се планирани, се додека не се завршат поголемите инфраструктурни проекти кои во моментов се актуелни. Не планира да вложува во ресурси и едукација на постојниот кадар во насока на подобрување на животната средина, ниту пак, има средства за да ангажира експерти кои би постапиле соодветно, во согласност со Законите за одржливо управување со отпадот.

Јавната свест кај жителите е на ниско ниво и истите го одложуваат отпадот неконтролирано. Впрочем и немањето воспоставен соодветен систем за управување со отпад го налага неминовното одлагање на отпадот на дивата депонија и помалите околни депонии.

Дивата депонија кај рудникот Бањани

Во државава има 320 диви депонии

Според Планот за затворање на нестандартните депонии, а согласно Националниот план за управување со отпад од 2008 година се предвидува развој на модерни регионални места за депонии и сите стандардни регионални депонии би требало да бидат воспоставени до 2020 година. Во согласност со тоа, треба да се преземат чекори за прогресивно затворање на некои од постоечките општински депонии што е можно посекоро. Постоечките општински депонии треба да се распоредат според приоритет врз основа на ризиците за животната средина и врз основа на економските фактори, по што треба да се изберат депониите што најмногу ги исполнуваат условите за затворање.

Според овој план, во државава „постојат приближно 320 илегални или ‘диви’ одлагалишта на отпад. Првиот приоритет за овие ‘диви’ одлагалишта треба да биде да се спречи секаква натамошна активност на овие места што е можно посекоро.

Ако се разгледуваат задачите и надлежностите на државно и на локално ниво, сите институции во Министерството за животна средина и просторно планирање, како и во другите министерства, општините и производниот-служниот сектор кои имаат надлежности за спроведување на основните задачи во управувањето со отпадот имаат недостаток на човечки ресурси, знаење и искуство за подготвување и за спроведување на целокупната законска регулатива, на стандардите, инструментите и инвестициите за воспоставување на интегриран систем за управување со отпад што е евидентно и во општината Чучер Санево.

Надлежности во спроведување со отпадот на локално ниво

Според законската регулатива, општините се одговорни за обемни и тешки задачи поврзани со управувањето на отпадот, но, мал број од нив имаат назначено надлежни лица за оваа проблематика. Оваа проблематика е уредена со низа закони, како што се: Закон за животната средина, потоа Законот за управување со отпадот, како и законите и правилниците кои го уредуваат управувањето со неопасен, инертен и опасен отпад (отпад од азбест, отпад од гуми, искористени батерии и акумулатори, отпаден електричен или електронски отпад, отпадни масла, отпад од ПХБ и др.), како и Правилникот за начинот и постапката за работа, следење и контрола на депонијата за време на работењето, следење и контрола на депонијата во фазата на затворање и натамошна грижа за депонијата по затворањето, како и начинот и условите за грижа за депониите откако тие ќе престанат да работат. Целата оваа регулатива е скоро идентична со законите од Европската Унија. Но, и покрај тоа, системот за управувањето со отпад во државата е крајно неефикасен и дисфункционален на национално и локално ниво. Системот е полн со организациски и технички недостатоци и некоординираност меѓу надлежните институции.

Согласно Законот за управување со отпадот, општините се надлежни за многу важни активности во делот на управувањето со отпадот, како што се заштита на животната средина, животот и здравјето на луѓето; остварување на целите и насоките утврдени во Националниот еколошки акционен план; спроведување на општите принципи и насоки за управување со отпадот; основање на интегрирана национална мрежа

на инсталации и инсталации за преработка и за отстранување на отпадот; остварување на обврските во врска со управувањето со отпадот, коишто Република Северна Македонија ги презела на меѓународно ниво; но и организација на собирањето, транспортирањето и депонирањето на комуналниот отпад; како и многу други обврски, меѓу кои и финансирање и надзор над затворањето на дивите депонии и затворање на капацитетите за управување со отпад. Основањето на депонии за неопасен и инертен отпад е исто така во надлежност на општините.

Отпадот во нашата држава се депонира во легалните или дивите депонии и за жал, многу малку подлежи на рециклирање. Ваквиот однос кон отпадот придонесува депониите негативно да влијаат врз животната средина емитирајќи во воздухот, почвата и водата токсични супстанции, тешки метали, стакленички гасови/метан и сл. Депонијата го уништува живеалиштето на растенијата и животните кои живееле на таа локација. Покрај тоа, депониите каде што се истоварува губрето шират непријатна миризба заради гниењето кое трае 30-100 год. што од друга страна привлекува инсекти, птици, глувци, кучиња и мачки скитници. Течните материји што се ослободуваат од отпадот понираат и ги загадуваат почвата и подземните води. Особено актуелното аерозагадување делумно е разултат на негативното влијание на депониите кои лесно може да се самозапалат и претставуваат опасност за заедницата.

Несоодветното депонирање и фрлање на отпадот секако бара соодветен третман односно заложба пред се од страна на локалната самоуправа првенствено во подигање на јавната свест и совест па се до регрутација на соодветен кадар, експертска поддршка и соработка со невладиниот сектор со цел имплементација на законските одредби пропишани со регулативата.

Дивите депонии како загадувачи

За спречувањето на активноста и негативното влијание на дивите депонии може да бидат потребни и алтернативни опции, како што се: обезбедување на големи комунални контејнери за прифаќање на отпадот; обезбедување на систем за собирање на отпад од домаќинствата; обезбедување на огради, потоа софицирани мерки, како што се скриени камери; засилен испекциски надзор и други ефективни мерки. Во секој од случаите, треба

да се идентификува, ако е тоа можно, причината зошто била воспоставена дивата депонија. Можно е дивата депонија да била воспоставена поради недостиг од услуги за собирање на отпадот во определената област, никакото ниво на свеста на населението, или можеби се должи на тоа што трошоците за поинаков вид на отстранување на отпадот би биле поголеми. Разбирањето на причината за постоењето на дивата депонија би требало да помогне во идентификување на потребната методологија за да се изврши нејзиното затворање. Сите диви депонии треба да се исчистат, освен ако не се покаже дека затворањето на местото и неговото покривање врз отстранетиот отпад е подобра опција за животната средина.

Поставување на собирни центри, едукација преку медиумски кампањи и слично треба да е приоритет на органите на власта, особено затоа што живееме во време кога аерозагадувањето е мошне актуелно. Прашање е на времето кога невладиниот сектор ќе проговори и за загадувањето на другите медиуми како што се водата и почвата. Токму депониите, особено дивите на кои се врши слаба, скоро никаква контрола се од многу важно значење за загадувањето на водата воздухот и почвата.

Да се потсетиме само на актуелните протести против загадувањето на воздухот и негативното влијание врз здравјето и животот на луѓето како и влијанието врз животната средина каде меѓу другите мерки беше побарано континуирано следење на индустриските капацитети, водење записник за реагенси и други материјали со кои се работи во овие погони, како и секојдневната контрола на депониите како клучни мерки против аерозагадувањето.

Но, дали пораките и целта на протестите допираат до локалните власти и институции? Дали законите се почитуваат, особено во недостаток на мерки и казни при спроведување на истите?

Управувањето со отпад на дивите депонии сè уште не е регулирано од институциите

Собирањето, транспортот и депонирањето го сочинуваат главниот регуларен метод за отстранување на речиси секоја фракција отпад. Постојните објекти и капацитети за третман и отстранување на отпадот се несоодветни, законската регулатива и стандардите не се применуваат ефективно, а сегашните практики на управување со отпадот придонесуваат за загадување на воздухот, водните ресурси и на почвата.

Тоа значи дека отпадот претставува еден од изолираните фактори кои директно се заканува на – воздухот, почвата, водите и со тоа и на здравјето на луѓето и живите организми.

Количествата отпад што секојдневно се зголемуваат и влијанието врз животната средина, како и неповратната загуба на ресурси и енергија ја наметнуваат потребата од воведување на правилен и одржлив начин на управување со него особено со опасниот отпад кој има неповратно влијание, негативните ефекти по човековото здравје и животната средина и долгорочни последици. Модерниот начин на живот и работа не може да се замисли без производството на отпад и оттука постои потреба да се воспостави рамка која ќе овозможи одржлива насока со минимални или без негативни последици. Одржливоста бара целосно познавање на секој сегмент од таканаречениот „животен“ циклус на отпадот и следење на отпадот од моментот на неговото настанување, преку собирање, прввремено складирање, транспортирање, третирање па се до неговото финално отстранување.

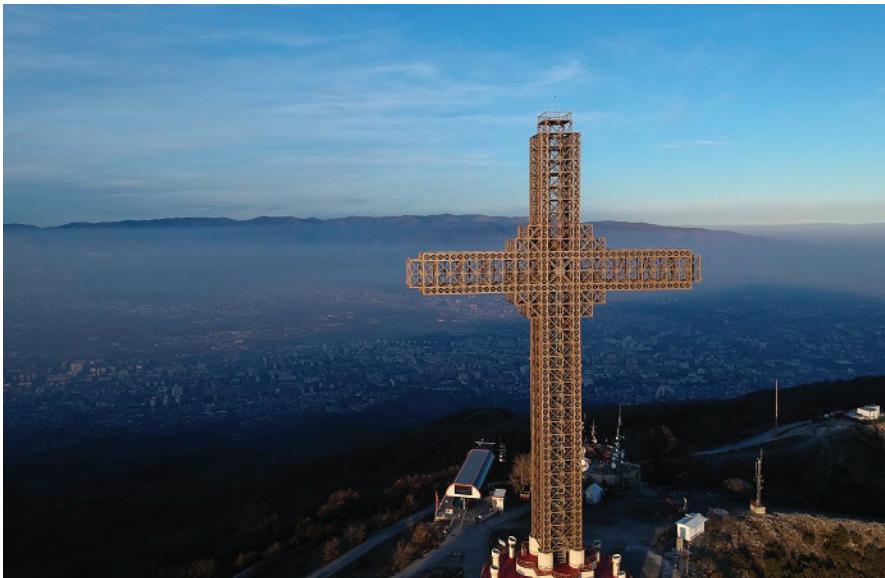
Затајува ли системот при спроведување на надлежностите?

Зошто и покрај тоа што животната средина е толку актуелно прашање не се преземаат мерки и не се почитуваат законските обврски? Сето погоренаведено, мора да биде пропратено со засилување на институционалните капацитети и спроведување на законите, кои се однесуваат на контрола и спречување на загадувањето.

Изработка и спроведување на програмите за заштита на животната средина и плановите за подобрување на влијанието врз животната средина, вработување на стручен, обучен и едуциран кадар во надлежните институции, засилен инспекциски надзор и активирање на судскиот систем и спроведување на казни за сторителите во рамките на истиот, се навистина неопходни затоа што проблемите во животната средина се интердисциплинарни и бараат интегрален пристап при нивното решавање.

Пишува: Иванка Спировска

Милиони се трошат за екологија, а околу 1.600 луѓе умираат предвреме од загаден воздух

Само преку Европската унија, во последните шест години државата добила вкупна помош од над 144 милиони евра за проекти кои се однесуваат на заштита на животната средина · Според Светска банка, проценетиот економски трошок поврзан со морталитетот од изложеност на загадувањето со воздухот во Северна Македонија е од 500 до 900 милиони долари годишно

Во последните шест години, почнувајќи од 2013 година, Европската унија (ЕУ) одобрila вкупна помош за државата од над 144 милиони евра за проекти кои се однесуваат само на заштита на животната средина. Според податоците кои СКУП ги доби од Канцеларијата на Делегацијата на Европската унија во Скопје, ЕУ инвестираше околу 5 милиони евра, само во

делот за квалитет на воздух.

Освен финансиската поддршка од ЕУ и од други земји-донатори, државата остварува буџетски приходи и по основа на еколошки даноци или надомест при регистрација на возила или еколошка такса за горивата. Но, она што е посебно интересно за граѓаните е што нема кредитилни, ниту пак достапни информации за тоа колку државата вложува во квалитетот на воздухот кој го дишеме. Па така, на веб страницата на град Скопје не функционира делот каде би требало да стојат буџетите на град Скопје. Единствено е достапен буџетот за 2019 година. Буџетите за другите години се недостапни.

Буџети нема ниту на веб страницата на Министерството за животна средина и просторно планирање.

Според истражувањето на СКУП-Македонија, градот Скопје во изминатите пет години одвоил над 7 милиони евра за заштита на животната средина, но, повеќе од половината од оваа сума или скоро 4 милиони евра со ребаланс биле пренаменети за други ставки или пак префрлени за исполнување во наредни години.

ЕУ ЌЕ ПОМАГА, НО БАРА И ЗЕМЈАТА ДА ИНВЕСТИРА ВО ЗАМЕНА НА ЗАСТАРЕНите ИНСТРУМЕНТИ

Од 2002 година досега со финансиска помош на ЕУ се набавени вкупно 13 мониторинг станици и една мобилна станица и возило, како и примероци. Исто така, обезбедена е калибрациона лабораторија во која се испитуваат примероците од мониторинг станиците, но и софтвер за информацискиот менаџмент систем за квалитет на воздухот.

Според препораките од финалниот извештај во проектот „Понатамошно јакнење на капацитетите за ефективна имплементација на европското законодавство во полето на квалитетот на воздухот“ поддржан од ЕУ се укажува на можната нефункционалност на мониторинг станиците за мерење на квалитетот на воздухот.

„Инструментите во повеќето мониторинг станици за квалитет на воздух се стари повеќе од 10 години. Достапноста на резервни делови на овие

стари инструменти ќе стане лимитирано во многу блиска иднина, и ова, комбинирано со староста на инструментите, ќе резултира со тоа што во следните неколку години голем дел од залихата на инструментите (околу 70 инструменти) нема повеќе да бидат во функција и ќе мора да бидат заменети. Делумно, инструментите ќе бидат заменети со постоечката помош од ЕУ, но националните инвестирања се неопходни со цел да се заменат сите застарени инструменти. Планирањето на ова треба да почне веднаш. Во иднина, треба да се осигура дека годишниот национален буџет за мониторинг мрежата за квалитет на воздух, исто така, ќе вклучува фондови за инвестирање. Ова ќе ја лимитира финансиската пречка кога голем дел од инструментите ќе треба да се заменат во исто време“, се вели во извештајот.

СВЕТСКА БАНКА АЛАРМИРА: ЛУЃЕТО ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ДИШАТ ПОТОКСИЧЕН ВОЗДУХ

Околу 1.600 луѓе умираат предвреме секоја година како резултат на загадувањето на воздухот со ПМ 2,5 честички во Северна Македонија, каде здравствените проблеми се два пати поголеми од проблемите на соседното Косово, покажува најновиот Извештај на Светска банка за менаџмент на квалитетот на воздух во Босна и Херцеговина, Косово и Северна Македонија. Во него се констатира дека луѓето во Северна Македонија дишат потоксичен воздух отколку нивните соседи во западна Европа, што се должи на недостиг на политики за редуцирање на загадувањето на воздухот и повеќе загревање и готвење со цврсто гориво во источноевропските и балканските земји во споредба со останатиот дел на Европа. Уште официјално не настапила зимата, а Скопје и другите градови бележат енормни вредности на загадување, што беше случај и минатите години. И покрај заложбите на Владата дека презема мерки за да се справи загадувањето, во октомври годинава, Скопје се искачи на скалата најзагадени градови на светско ниво и стана трет најзагаден град во светот. Ваквите состојби се контрадикторни во однос на фактот што странските донатори постојано инвестираат во државава за подобрување на состојбите.

Во последните недели, загадувањето наиде на низа реакции кај невладините организации и граѓаните, кои излегоа на протести со цел да го изразат своето негодување од владините политики поврзани со загадувањето.

Невена Георгиевска од 02 иницијативата смета дека државата вложува малку во заштита на животната средина во однос на тоа колку е потребно со оглед на сериозноста на ситуацијата. Често пати, според неа, се случува овие средства да се прераспределат за друга намена.

Во врска со реализирањето на владиниот План за чист воздух, Георгиевска коментира:

„Планот за чист воздух воопшто нема да ги донесе резултатите како што предвидуваа. Тоа што се предвидуваше до сега, не се исполнити, а и да се исполнеше немаат соодветна анализа дали навистина и колку реално ќе вродат со плод. Повеќе беше маскирање дека нешто се работи отколку вистински план. Срамно е што сега неработењето на одредени мерни станици (а според планот требаа сите да работат и да имаат податоци уште пред 10тина месеци) се прикажува како подобрување на состојбата со аерозагадувањето“ вели Георгиевска. Таа додава дека од вкупно 123 барања кои заедно со Зелен фронт ги упатиле до Владата, исполнети се само две.

Во најновиот Извештај на Светска банка се нагласува дека загадувањето на воздухот е значителен проблем во градовите и урбаните центри во Република Северна Македонија. Тој содржи проценки дека околу 1600 луѓе умираат предвреме како резултат на загадениот воздух, што е за 300 случаи повеќе од проценките кои банката ги имала во студијата „Зелен раст“ од 2014 година.

„Околу 1.600 луѓе умираат предвреме секоја година како резултат на загадувањето на воздухот со ПМ 2,5 честички во Северна Македонија. Околу 21 процент од нив се однесуваат на Скопје. Околу 80 проценти од крајната бројка на смртните случаи поврзани со загадувањето на амбиенталниот воздух се од кардиоваскуларни болести, од кои околу 95 проценти се

појавуваат на возраст од 50 години и нагоре. Бројот на смртните случаи од канцер на бели дробови е највисок во возрасната група од 50 до 69 години“, се вели во Извештајот на Светска банка, објавен во октомври годинава. Извештајот е еден од трите за менаџмент на квалитетот на воздухот во Босна и Херцеговина, Косово и Северна Македонија. Тој ја истражува природата и магнитудата на загадувањето на амбиенталниот воздух во Северна Македонија и обезбедува проценки за потешкотите по здравјето, како и економските трошоци поврзани со здравствените импакти од ПМ 2.5 честичките. Тој, исто така, ги анализира улогите на различните извори на ПМ 2.5 честичките врз амбиенталниот воздух во Северна Македонија на национално ниво.

Според Светска банка, проценетиот економски трошок поврзан со морталитетот од изложеност на загадувањето со воздухот во Северна Македонија е од 500 до 900 милиони долари годишно, што е еквивалентно на 5,2 до 8,5 проценти од БДП (брuto домашниот производ) во 2016 година. „Ова вреднување само ги квантифицира економските импакти од прераниот морталитет асоциран со специфични болести. Другите видови на здравствени импакти како болнички денови, трошоци на болести и изгубени работни денови не се валоризирани во овој извештај. Затоа, трошоците за општеството и процентот на БДП е всушност поголем. Од 750 милиони долари, трошоците за загадувањето во урбантите и индустриски области е проценето на 600 милиони долари, додека 150 милиони е проценето дека доаѓа од други области“ се потенцира понатаму во Извештајот, во кој се нагласува дека државава треба да ги зајакне капацитетите за спроведување на проценки за здравствените импакти и да ја подобри статистиката на морталитет поврзан со специфични болести кои се должат на загадувањето на амбиенталниот воздух.

ЗАГАДУВАЊЕТО ДОСТИГНАЛО ЗАКАНУВАЧКИ НИВОА ВО СКОПЈЕ, ТЕТОВО И БИТОЛА

Во документот се предупредува дека загадувањето на воздухот достигнало заканувачки нивоа во повеќето урбани локации, во Скопје, Тетово и Битола, и тоа посебно во зимските месеци.

„Во 2017 година, Владата најави дека загревањето на јаглен ќе биде забрането до 2020 година. Но, употребата на вулкани горива е социјално чувствителна тема, голем дел од населението не може да си дозволи

почисти извори за загревање“, се појаснува понатаму во извештајот, во кој се укажува дека западна Европа во поголем дел се ослободила од електраните кои работат на јаглен, но во Балканот и Источна Европа тие се уште се во широка употреба, додека балканскиот регион е дом на 7 од вкупно 10 најзагадувачки електрани на јаглен во Европа.

Во документот се објаснува и дека процесот на пристапување кон ЕУ е клучен двигател за подобрување на менаџментот на квалитетот на воздухот во Северна Македонија, но иако законското прилагодување е скоро завршено, имплементацијата е слаба. Главна пречка, според Светска банка за одржување на мрежата за мониторинг на квалитетот на воздухот и калибрирачката лабораторија се рестрикциите во буџетот.

„Недостиг на постојано одржување на инструментите, деловите, калибрирачките гасови и потрошните материјали за застарените инструменти веќе ја намалиле покриеноста на податоците, што резултира со значителни проблеми за континуирана достапност на кредитилни информации за загадувањето на воздухот. Дополнително, недостигот од ИТ трениран персонал и постоечката база, на која и недостига интерфејс за дата менаџмент, лошо се одразува на рапортирањето на квалитетот на воздухот во Северна Македонија. Слично, недостигот од финансирање ги ограничили хемиските и лабораториските анализи на емисии, како и одржувањето и калибраирањето на временските станици кои се основни за подобрување на менаџментот на квалитетот на воздухот, сметајќи на јакото влијание на локалните метеоролошки и топографски услови за квалитетот на локалниот воздух и неговите сезонски варијации, посебно во градовите како Тетово“ се објаснува во документот.

Прашавме во Министерството за животна средина и просторно планирање каква е состојбата со мерните станици, како и тоа колку државата вложува во заштита на животната средина, но до објавување на овој текст не добивме одговор.

НАЈВИСОКО ЗАГАДУВАЊЕ ВО ЕВРОПА

Во студијата „Зелен раст“ на Светска банка за Македонија од 2014 година, се нагласува дека: „Загадувањето на воздухот во земјата е меѓу највисоките во Европа, и секој пат за зелен раст којсе однесува на човековото здравје мора да го адресира неговото редуцирање, што ќе обезбеди големи локални

ко-бенефити за Македонците. Најголем дел од загадувањето со честички доаѓа од најголемите индустриски капацитети и може да се намали со инсталирање на модерна опрема за намалување на загадувањето. Преминот од лигнит на природен гас во енергетскиот сектор ќе помогне во значително редуцирање на загадувањето на воздухот од електричната енергија. Загадувањето од поплочувањето на патиштата може да се реши со подобра опрема за мешање на асфалтот, издувните гасови од старите и возилата кои загадуваат треба да се реши преку политиките за транспорт. Друг голем и невообичаен извор на загадување на воздухот е широката употреба на дрвото за загревање во урбаните области од страна на домаќинствата што може да се редуцира на краток рок со замена на старите, нефункционални печки со нови, модерни“, се дел од препораките во извештајот.

ИНДУСТРИЈАТА НАЈГОЛЕМ ЗАГАДУВАЧ НА ВОЗДУХОТ

Проценката дека индустриската е најголем загадувач во државата ја потврдила и европските ревизори. Во Заедничкиот ревизорски извештај за квалитет на воздухот на EUROSAI-Европската организација на врховни ревизорски институции објавен на почетокот на 2019 година се наведува дека освен индустриската, загадувањето е предизвикано и од загревањето на домаќинствата и помали фирмии, додека на автомобилите се гледа како на средни загадувачи, а отпадот, земјоделието и останатите фактори се оценети како помали загадувачи.

Според Извештајот за квалитет на воздухот во Европа од 2019 година на Европската агенција за животна средина, од вкупно 37 земји во Европа, просечната изложеност на ПМ 2.5 честички во 2017 година (при што се земени како просек вредностите за 3 години од 2015-2017 година) е највисока во Северна Македонија, каде изнесува над 50 мг/м³. Северна Македонија е рекордер и во однос на изложеност на ПМ 10 честички во 2017 година.

Во ноември 2018 година Владата го најави Планот за чист воздух, со кој преку серија мерки планира да го намали загадувањето на воздухот за 50 проценти во период од две години. Во Планот, меѓу другото, стои дека загадувањето на воздухот во Скопје ќе се намали за 50 проценти до 2020 година, а во другите градови од 30-50 проценти.

Пишувачка: Жаклина Хаци-Зафирова

“...И остани ѓубре до краја...“

По приведувањето на бившиот министер за заштита на животната средина и на водата на Бугарија, Нено Димов, се отворија многу прашања кои меѓу другото како бумеранг удрија и по нас. Со отворањето на „пандорината кутија“ со увозот на ѓубре од Италија во Бугарија, а за кое и италијанската влада води истрага, се испостави дека фирмата која го увезувала истото има „македонско потекло“. Во сопственичката структура на компанијата увозник, „Блацион ДОО“, има четири сопственици од кои двајца се Македонци, Блаже Игнатов и Горан Ангелов, а едниот од нив пак беше директор на најголемата депонија кај нас, „Дрисла,“ во моментот кога скандалот се појави во Бугарија (сменет е од директорската позиција веднаш по појавувањето на скандалот)...Која коинциденција нели?

Според пишувањата на бугарскиот весник СЕГА Окружното обвинителство во Бургас започна предистражна постапка за нерегулираниот увоз на 25 контејнери италијански отпад. Слична пратка е запленета и на пристаништето Варна, а деновиве кеси отпад на далеку познатиот ланец на супермаркети од Италија „CONAD“ се најдени во депонии низ повеќе градови на Бугарија (Враца, Плевен, Глабаво...). Како што информираат од Софија, товарот бил транспортиран со брод на 5 септември 2019 година и добил аранжман за

привремено складирање до 90 дена. Според документите, стоката била декларирана како пластичен отпад и гума, но е констатирано непочитување. Во контејнерите најмалку имало тоа, а најмногу железо, тетрапак, текстил...

„Испорачател на контејнерите е италијанската компанија, „Дентице пантелеоне“ со седиште во Авелино, Италија. Примател на товарот е бугарската трговска компанија, „Блацион“ ДОО, со регистрирано седиште во Софија, но управувана од државјанин на Македонија, Блаже Игнатовски, се вели во соопштението на државното обвинителство. Испраќачот и приматот на контејнерите се исти како оние на нерегуларно пристигнатото ѓубре во пристаништето Варна.

Во пристаништето Варна-Запад, истражителите продолжуваат да ги отвораат 25-те контејнери на нелегално увезено ѓубре од Италија. Обвинителството во Варна побара помош од италијанските власти за да се обезбедат информации за диспечерот, компанијата „Дентице Пантелоне“ со седиште во Авелино, објави БГНЕС, повикувајќи се на обвинител за гонење. Исто така, се бара да се утврди дали сопствениците на компанијата примател – македонските државјани Блаже Игнатов и Горан Ангелов, живеат во Бугарија или како што се вели ќе бидат побарани со помош на Северна Македонија. Нивните партнери Езио Боче и Винченцо Трасари ќе се бараат преку меѓународна соработка.

Компанијата извозник е основана во 1984 година, и е специјализирана за рециклирање и повторна употреба на отпад, отстранување цврст индустриски отпад и преработка на пластика. Според веб-страницата на компанијата, ова е можно со инсталирање на полуавтоматски систем за работа. Испораката била за Блацион ДОО, но во моментот нема приведени лица. Бугарската компанија примател е регистрирана како компанија со ограничена одговорност и нејзините активности во портфолиото вклучуваат собирање, третман и трговија со комунален отпад.

Која е улогата на македонските бизнисмени во аферата?

Контејнерите за отпад што пристигнаа на пристаништето во Бугарија требало да бидат пренесени во термоцентралата Бобов Дол. Ова наводно за БГНЕС го изјавил македонецот, кој ја води фирмата „Блацион ДОО“ Горан Ангелов, инаку актуелен директор на депонијата „Дрисла“.

Според Ангелов, отпадот не бил пренесен во ТЕ „Бобов Дол“, затоа што кога пристигнал во пристаништето, лиценцата на постројката за сокорување на отпад веќе била истечена. Тој објаснува дека станува збор за пластика и гуми.

„Отпадот од дрво, текстил и стакло не е забранет. Ова ќе го докажат експертите по извршениот увид“, рече Ангелов за македонската информативна агенција (МИА) откако се рашири информацијата за неговата инволвираност во аферата. Тој додава дека доколку се добие дозволата, отпадот ќе се пренесе во термоцентралата „Бобов Дол“, во спротивно ќе се врати во Италија.

Бобов Дол

Термоцентралата Бобов Дол, поврзана со бизнисменот Христо Ковачки, пред два дена беше предмет на проверка од страна на обвинителството и од САНС. Причината беше поради тоа што отпадот што беше запален немал сеопфатна дозвола. Новоназначенниот министер за животна средина и вода, Емил Димитров, изјави дека немало штетни емисии, едноставно станува збор за непочитување на постапките. Следниот ден, Димитров на брифингот за новинари рече дека една од инсталациите на ТЕ „Бобов Дол“ ќе биде затворена бидејќи ги нема сите дозволи од еко-министерството.

Она што останува да лебди е како може директорот на најголемата депонија кај нас, „Дрисла“ да биде акционер во фирмата која увезувала отпад од Италија во Бугарија. И како да веруваме дека дел од отпадот „не скршнал“ и кај нас особено откако се знае дека италијанското обвинителство води истрага против италијанската мафија од Сицилија за извоз на отпад во Бугарија.

Ангелов замина од првата фотелја на Дрисла, а дали ќе седне на обвинителното столче во Софија, останува да видиме. Таму се уште се испитува содржината на контејнерите, од кои, како што информираат бугарските медиуми, се има расфрлано отпад и во други градови низ соседна Бугарија. И најавуваат дека ќе бараат помош од нас, доколку актуелните сопственици на компанијата увозник доброволно не се јават на повикот за распит.

А, веројатно јавното обвинителство и кај нас ќе се заинтересира за работата на Ангелов. Според информациите што ги објави Радио Слободна Европа, од 2012 до 2014 година во земјава биле увезени над осум милиони и 200 илјади тони отпад, што е значително повеќе во однос на увезените количини во претходните години и годините потоа. Истовремено, податоците покажуваат дека земјата во просек годишно произведува од 700 до 800 тони комунален отпад, а на пример во 2016-та компаниите во земјава создале помалку од два милиони тони индустриски отпад.

И, не само пради тоа, туку и поради многу други информации кои како под тепих излегуваат срамежливо една по една. Имено, информациите до кои стасаа новинарите покажуваат дека само за две години, во периодот од 2012 до 2014 година во земјава биле увезени над осум милиони и 200 илјади тони отпад, што е значително повеќе во однос на увезените количини во претходните години и годините потоа. Истовремено податоците покажуваат дека земјата во просек годишно произведува од 700 до 800 илјади тони комунален отпад, а на пример во 2016-та компаниите во земјава создале помалку од два милиони тони индустриски отпад. А, само колку за потсетување Дрисла на почетокот на 2013 година по расписан меѓународен тендер од страна на Град Скопје, а во време кога на власт беше ВМРО, беше доделена на италијанската компанија ФЦЛ Амбиенте да ја расчисти и да ја развие депонијата. Колку оваа фирма има врска со ортациите на Ангелов во „Блацион“ оставаме на обвинителството да открие. Како и да се види која е вмешаноста на тогашниот градоначалник Коце Трајановски во аферата „увоз на отпад“

Податоците покажуваат дека од вкупно 8.209.733 тони отпад кои во 2014 година влегле во земјава од странство, **најмногу е увезено од соседна Бугарија**, над седум милиони и 400 илјади тони (7.402.061), а во истиот период биле увезени и повеќе од 490.000 тони отпад од Србија и над 250.000 тони од Обединетите Арапски Емирати, покажуваат документите кои ги доби Радио Слободна Европа од Државниот завод за статистика. Колку и да сакаме да бидеме оптимисти се наметнува прашањето како баш најмногу увезуваме ѓубре од Бугарија и тоа во период кога таа е главна дестинација за ѓубрето од Италија?! А, згора на тоа еден од главните увозници на отпадот од Италија наменет за Бугарија дати биде директорот на скопска „Дрисла“.

Многу коинциденции!

Останатиот дел од отпадот земјата во тој период го увезла од Турција – над 32 илјади тони, а помали количини се увезени од други земји од Европската унија како Франција, Германија, Грција, Шпанија, Италија, но и од Швајцарија и од други држави.

Потписникот на овие редови се обиде да добие одговор од МЖСПП дали на листата на увозници на отпад се наоѓа компанијата на Ангелов, „Блацион“, но за жал безуспешно. Имено, од МЖСПП велат дека документите за периодот за кој се интересираме ги има во некои нејзини документи, но дека тие не се ставени во регистри кои можат да и ги достават на увид на јавноста.

Од МЖСПП објануваат дека кај нас е дозволен отпад исклучиво за преработка.

Зелената партија ДОМ бара итно да се изгласа измената на Законот за управување со отпад со што ќе се забрани увоз на отпад како гориво и ќе се отстрани тој извор на загадување во време кога аерозагадувањето е многу високо, а институциите за контрола слаби. Но, на изненадување на предлагачите и на сите што го следат процесот, претседателот Џафери ја прескокна точката, со образложение дека не се создадени деловнички услови за разгледување.

Немало радиоактивен отпад, но декларацијата не соодветствуvala со реалностa

Информацијата од Бугарија што преку соопштение ја сподели обвинителството на Бургас, се вели дека во проверените контејнери со отпад немало радиоактивен отпад, но дека поднесената декларација за содржината во контејнерите не е соодветна со реалноста. Во соопштението, меѓу другото се потсетува дека „рафинираното производство е донесено до пристаништето на Бургас во 20 контејнери за отпад. Отпадот бил транспортиран на 5 септември 2019 година, со режим на време на складирање до 90 дена“. Според документите, тој бил деклариран како отпад од пластика и каучук. Испраќачот на контејнерот е италијанска компанија со седиште

во Авелино, Италија. Примател на товарот е бугарската трговска компанија „Блацион“ со седиште и адреса од Софија. Со него, колку за потсетување, управува Блаже Игнатовски, граѓанин на Република Северна Македонија, а дел од сопствеништвото има и штотуку сменетиот директор на скопската депонија „Дрисла“, Горан Ангелов.

Обвинителот Чинев информира дека во контејнерите се најдени отпадоци од хартија, метал и текстил, и тоа не е содржината на отпадот што се наоѓала на декларацијата.

Настрана етиката, да бидеш назначен за директор на најголемата компанија во една држава, а да го „тераш истиот бизнис“ со странските партнери од домицилната држава во трета, е навистина далеку од професионално. Во некои компании менаџерите дури и потпишуваат документ во кој се забранува 1-2 години по завршување на работниот однос лицето не смее да работи во истата сфера во друга, конкурентна компанија. А, „нашиов“ директор не чекал ни да му заврши работниот статус во фирмата, туку користејќи ги врските и линковите со Италијанците како менаџер во најголемата македонска депонија, си отворил фирма во соседна Бугарија и си терал бизнис. Прашање е и како успеал и тута и таму да биде успешен? Ако се знае кој профит му носел таму бизнисот повеќе од јасно е за каде повеќе се залагал...И, она што е најважно кој може со сигурност да докаже дека некој од контејнерите не успеал да ги донесе и во Дрисла?

А, се почна во октомври минатата година откако возен конвој бил пресретнат на станицата Леко, во близина на Милано, од каде товарот требал да замине за Бугарија. Вагоните биле преполни со отпад од веќе третирани пластични производи. Во пракса, овие се крајни производи од активности за третман на пластика, а не, како што е наведено во документите за извоз, пластичен отпад што допрва треба да се третира.

Отпадот требало да стигне до Бугарија преку Словенија и Хрватска, со услов дека се работи за материјали што треба да се третираат. Според карабинерите на единицата за животна средина под раководство на потполковник Масимилијано Корсано, сето тоа е направено за да се заобиколат нормите и незаконски да се топи отпадот во Бугарија. Меѓу балите, практично немало што да се третира, објави [Новини.бг](#).

Истрагата е започната по сигналот од Царинската агенција во Леко. Така започнал увидот на вагоните подгответи за заминување, по што била расписана потерница од судија од Милано. Истрагата треба да утврди кој ја организирал пратката на отпадот, за кого била наменета, а особено потеклото на пластичниот отпад. Првите претпоставки се отпад од компании од Централна и Северна Италија. Анализирана е и документацијата. Меѓу балите се пронајдени материјали од пластика, гума, текстил, тетрапак, мешано ѓубре и друго.

Според истражителите, како и во други случаи, најверојатно е дека нелегалните пратки со нелегален третман се испраќаат во странство од нелегални организации. Сомнежот е дека штом пристигнале во Бугарија, отпадот веројатно требало да се напушти или да се депонира во депониите без да се придржуваат кон еколошките стандарди. Италијанските медиуми кои ја третираат оваа тема, тврдат дека во целата оваа афера е вмешана сицилијанската мафија, која откако го загубила пазарот во Кина, се свртила кон Балканот. Таргет земји и биле Бугарија и Романија...

Корените на трговијата со отпад лежат уште од 1990 г

Италијанската невладина организација Легамбиенти е прва што поднесе извештај против италијанската мафија за тргување со ѓубре. Претставник на организацијата во изјава за TEXT МК вели дека првите сигнали за еко-криминал во Италија се појавуваат Областа околу Наполи, кое е едно од

најплодните области во јужна Италија. Обвинителството започнува низа истраги и воспоставува врска меѓу бизнисмени од северна Италија и локалната мафија, кои со помош на некои локални политичари поставија депонија и гориште за отпадоци во близина на Наполи. Италијанските власти формирале и специјална единица за истрага на еко-мафијата и ги ставиле еко-злосторствата под казнени закони за сериозни кривични дела на почетокот на 90-тите. На подрачјето меѓу градовите Неапол и Казерта, еколозите наоѓаат илјадници нелегални депонии за токсични материјали и согорување на пластичен отпад. Затоа оваа област се нарекува и „Огнена земја“.

Само колку за потсетување, во 2007 година, ЕК ја осуди Италија за отворање на 4.860 нелегални депонии на нејзината територија. Областа во близина на Неапол беше под воена контрола 4 месеци. Депониите се затвораа, а Наполи беше расчистен од отпад, додека Италија го регулира извозот на отпад. Оттогаш, откриени се пратки ѓубре за Бугарија. Непалското ѓубре е открено на пристаништето Варна, а вчера било пронајдено ѓубре и од Салерно.

Овде е формиран „триаголник на смртта“ со токсични материји. Бугарија се појави на криминалната мапа подоцна. Правните канали се кон Африка, Азија и кон Европа, Австроја, Португалија и Шведска. Откривме и нелегален сообраќај кон Индија и Кина – велат од невладината организација.

Како и да е во наредните денови се очекува да продолжи истрагата во Бугарија, а кај нас јавното обвинителство и т.н. зелени обвинители да превземат дејствија за истрага околу можниот криминал со наводниот увоз на отпад. А, имаат за што да се „фатат“ – неколкупати удвоениот увоз на отпад од Бугарија и зошто баш оттаму, кој стои зад „Блацион“ и која е врската на италијанските партнери со фирмата што стопанинувала со Дрисла, како е можно и тука и таму да работи исто – има ли конфликт на интерес... Колку и да се најдат одговори на овие прашања, сепак треба да се има едно на ум: ГРАЃАНите ИМААТ ЦЕЛОСНО ПРАВО ДА ДОБИВААТ ВИСТИНИТЕ И ТРАНСПАРЕНТНИ ИНФОРМАЦИИ.

Останува да видиме дали ќе го решиме проблемот или се ќе се сведа на песната на Бора Чорба... „и остани ѓубре до краја.“

Пишува: Наташа Доковска

Мали хидроцентрали - корист без значење и огромна еколошка штета

Мали хидроцентрали – корист без значење и огромна еколошка штета, така во неколку зборови стручњаците го опишуваат ефектот кој го имаат хидроцентралите врз енергетскиот сектор и животната средина, повикувајќи се на студии изработени во Европската Унија и Р. Србија.

“Вие кога ќе ја пренасочите водата, па ја водите неколку километри низ цевка, па ја пропуштате низ турбина и ја враќате во водотекот, не продуцирате никакво загадување, меѓутоа оние кои заговараат изградба на мали хидроцентрали избегнуваат да кажаат дека тоа што вода се пренасочува надвор од нејзиниот природен тек, го уништува животот

во потполност, односно прави екоцид во природниот водотек”, за Радио Слобона Европа (РСЕ) објаснува деканот на Шумарскиот факултет при Универзитетот во Белград, Ратко Ристиќ, кој со група професори од истиот факултет во октомври 2018 година изработија студија “Мали хидроцентрали од деривационен тип: беззначајна енергетска корист и немерлива еколошка штета“.

И додека во Србија е планирана изградба на вкупно 856 мали хидроцентрали, од катастарот на Електропривреда Србија, студиите изработени во Европската унија и Србија укажуваат на негативниот ефект кој го имаат малите хидроцентрали на животната средина.

Штетното влијание на МХЦ го препознава и Министерството за заштита на животна средина на Р. Србија. Во одговорот доставен до РСЕ се наведува дека “негативните ефекти што МХЦ ги имаа во природата и животната средина без сомнение и негативно влијаат врз акватичните екосистеми и живиот свет кој перзистира во истите, посебно доколку се земе во предвид начинот на кој што поедини МХЦ се изградени.

За тоа време, приватните компании кои произведуваат електрична енергија од мали хидроцентрали, Електропривреда Србије во период од 5 години им исплатила повеќе од 58 милиони евра како надоместок за субвенционирање за производство на електрична енергија преку обновливи извори кои ги плаќаат граѓаните на Србија преку месечните сметки за струја.

Поголемиот број на мали хидроцентрали кои се изградени во Србија и кои ќе се градат во иднина се од деривационен тип (се градат во планинско-ридски предели, кај водотеци со голем пад, прим, аут.) и тоа во заштитени природни подрачја како што се национални и природни паркови.

Во студијата на организацијата riverwatch.eu која се занимава со заштита на реките во Европа, во скlop на посебниот еколошки мастерплан за реки во регионот на Балканот (организацијата под терминот Балкан ги подразбира државите: Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Косово, Албанија, Македонија, Бугарија, Грција и Турција, прим, аут.) се наведува дека реките на Балканот претставуваат “европско светилиште за риби“ како и дека 113 загрозени видови на риби моментално живеат во реките во појасот од Словенија до Грција.

На Бистарската река во општината Босилеград во 2013 започна изградбата на првата од седум мали хидроцентрали.

Инвеститор е белградска фирма “Бест енерџи“ со која општината има договор за вработување. Средствата се обезбедени за сите седум хидроцентрали без оглед на тоа што не се влезени во државниот план за изградба на малите хидроцентрали.

Во почетокот на 2011 тамошните еколошки здруженија организираа протест барајќи и меѓудругото да се испита како малите хидроцентрали ја загадуваат животна средина.

Локалната власт, предводена од Владимир Захариев, претседател на општина Босилеград, одговори со истовремен контрапротест - правдајќи ги инвеститорите, кои на територијата на Босилеград веќе имаа изградено 4 мали хидроцентрали и градат уште толку.

Во општината помеѓу 2010 и 2013 година издадени се градежни дозволи за 6 мали хидроцентрали - Вировци, Река 1, Бистар, Брањовица, Тламино и Градиште.

Врз основа на дописот на Ботје, на почетокот на 2018, представници на Заводот за заштита на природата излегоа да направат контрола на веќе изградените хидроцентрали и оние во изградба.

Во таа прилика беше утврдено дека наведените хидроцентрали немаат неопходни услови за заштита на природата.

Во општината тврдат дека за изградба на хидроцентралите, според тогаш важечките прописи, условите за заштита на природата не беа потребни, бидејќи истите биле составен дел од страна на Републичката дирекција за вода, се наведува во одговорот на ЦИНС.

Меѓутоа, по обиколката на Заводот, следеше надзорна инспекција од Министерството за заштита на животна средина, кое во ноември истата година се обратило до Министерството за градежништвото, сообраќај и инфраструктура, тврдејќи дека добиените градежни дозволи се спротивни на Законот за заштита на природа.

На почеток на јануари од Министерството на новинарите им беше одговорено дека пријавите на Министерството за заштита на животна средина се во процес на изработка.

На прашање на новинарите дали условите на заштита на природа биле потребни во моментот на издавање на градежните дозволи, од

Министерството до објавата на текстот нема одговор.

Заводот утврдил уште неправилности.

Додека на некои хидроцентрали има рибни стази, кои би требало да овозможат слободен проток на рибите, затворени со дрвена преграда, при изградба на една хидроцентрала отстранета е речната вегетација.

“Деградацијата на крајбрежјето има последица врз цел екосистем,” изјави за ЦИНС Јелена Чанак Алтагиќ, истражувач на Институтот за биолошки истражувања.

Таа додаде дека со преградување со рибните стази се спречува нивното природно движење, хранење и размножување на рибните видови.

“Уништувањето на живеалиштето може да предизвика потенцијало исчезнување на рибните видови кои се од големо значење за локалната заедница за туризам и рекреативен спортски риболов, а тоа понатаму може да има и економски последици – помал риболовен туризам, помалку пари” објасни Алтагиќ .

Надвор од населените места, хидроцентралата Босилеград, една од најсиромашните општини на југот на земјата, се надоврзуваат една со друга, оставајќи во реката ред на долги пластични цевки. Една од нив, можеби и најубавата од сите, електраната Вировци, се наоѓа во близина на заштитениот природен резерват Јарешник и шумите со редок црн бор на планината Дукат .

Градежната дозвола за нејзината изградба се најде помеѓу оспорените од страна на инспекцијата од Министерство за заштита на животна средина.

Напишал/ла КТЈС

Светска организација за заштита на природата Адриа: Треба да престане поттикнувањето за сите видови на мали хидроцентрали и на тој начин да се ограничи нивното неконтролирано ширење и уништување на нашите реки

Откако активистите од Иницијативата “Да ги одбрамиме реките на Стара планина“ укажаа дека Законот за измени и дополнување на Законот за планирање и градење, намерно е напишан прешироко и остава можност малите хидроцентрали да се градат надвор од просторните планови, реагирано е од Министерството за градежништво и соопштено е дека е прифатен амандман со кој е прецизирано дека се работи само за изградба на објекти за производство на енергија од биомаса.

Предлог измената и дополнувањето на Законот за градење остава можност за проучување и можна злоупотреба, признаваат од Министерство за градежништво, па затоа сеуважени жалбите на граѓаните, а во законот е вметнат амандман кој ги прецизира одредбите во врска со подготовкa на урбанистички проект.

Цел на предложените измени беше да се прецизираат одредби од законот во поглед на можност за користење на енергетскиот потенцијал од земјоделските домаќинства, односно да се овозможи ефикасно и одржливо користење на биомаса и друг отпад кој се јавува при земјоделското производство. На овој начин се поттикнува енергетската ефикасност, одржливо управување со отпадот и намалување на негативните ефекти кои влијаат на животната средина при земјоделско производство - соопштуваат од Министерството.

Свесни за пропустот со цел, како што велат, усвоениот закон да биде што поквалитетен и како би се избегнеле можни двосмислености прифатени се причините дека предложената норма остава можност за проучување и можна злоупотреба.

Иако со одлука на Министерството за градежништво, изградбата на мали хидроцентрали на реката Јелашница кај Сурдулица е забранета, механизацијата се појави и започна со активност, што предизвика протест и револт кај граѓаните.

“Тончев градња” и “Игис Грин” започнаа со работа, иако постои забрана од Министерство за градежништво до 2020 година. Направено е израмнување на теренот, иако постои забрана на тоа место и околните 5 km.

Инвеститорот на малата хидроцентрала е фирма “Игис Грин” од Белград, која ги пријавила работните активности минатата година, меѓутоа како што изјавува претставникот на оваа фирма кој се јави во редакцијата на “Јужни вести”, дозволата за оваа МХЦ е продадена минатата година.

“Јас ги пријавив, јас продадов. Вие се зае...бавате со мене, јас тоа го продадов, немам со тоа ништо. Слушајте, немојте повеќе да ми се јавувате, јас немам никаква врска со тоа“, нервозно искоментира претставникот на фирмата кој не сакаше да се претстави.

Дозволата е продадена на компанијата “Тончев градња”, потврди за “Јужни вести” сопственикот на фирмата Новица Тончев, кој истовремено е и претседател на Собранието на општина Сурдулица, на чија територија се гради малата хидроцентrala.

Тој потврди дека постои забрана од Министерството за градежништвото за подрачјето на река Јелашница, меѓутоа кажува дека дозволата за изградба е издадена пред забраната, така да општината од тогаш не издава дозволи. Постоечката електрана не ја загрозува браната и дозволата е издадена уште пред 5 години и повеќе. Министерството може да и наложи на општината да ја поништи таа дозвола, меѓутоа да го исплати инвеститорот, а тоа до сега не е направено и инвеститорот уредно пријавил почеток на работните активности уште минатата година – изјавува Тончев.

Има одговор и заради што Министерството за градежништво забранило издавање дозволи за оваа подрачје “Граѓаните на Јелашница треба да се запрашаат зошто Министерството забранило издавање на дозволи за тоа подрачје, јас ќе ви кажам дека тука Министерството планирало изградба на брани за водоснабдување на Владичин Хан “ изјави Тончев.

Претседателот на Собранието на општина Сурдулица додаде дека ја поседува цела документација и преписка со Министерството за градежништвото, меѓутоа бидејќи е на пат документите ќе ги достави дополнително до новинарите на “Јужни вести”.

Мештаните од селата Радовница и Доњи Стјаковац во општината Трговиште, љубителите на природата, се против изградби на мали хидроцентрали на нивната територија, но тоа ги нема спречено надлежните органи да започнат работа на реката Трипушница во Долниот Стјаковац. Во исто време, во процес на изработка е и мала хидроцентrala во село Радовница каде работата е стопирана од страна на жителите.

Изградба на мала хидроцентrala на реката Пчиња и на нејзините притоки е започната пред една деценија и повеќе, до сега се изградени

5 хидроцентрали , 3 на реката Трипушњица, една на Лесничка и една на реката Коќурица, а единствено место каде уште ги нема е на Козједолска река, од 38 потенцијални локации за изградба на територија на Општината Трговиште.

Еден од најсилните борци за одржување на реката Пчиња, СрбоЛуб Златковиќ кажува дека во Радовница десетина пати доаѓаше полиција да интервенира затоа што локалното население правеше човечки штит кога градежните активности требаа да започнат и сега е во тек судски процес, додека во Долно Стјевци градењето започна без отпор бидејќи луѓето се пасивни и во страв.

Златковиќ додава дека има доста пропусти во градежните дозволи и тој сам како “лаик” во документацијата пронашол отвореното кршење на законот.

Во документот “Услови за заштита на природата“ кој оди во склоп на секој проект пишува дека цевководот не смее да се постави во коритото на реките бидејќи доаѓа до девастација на самите реки додека траат градежните активности. На Козлодојската река каде беше успорувана изградбата во дозволата стои “Цевководот ќе биде поставен во коритото на Козлодојската река“.

“Јас како граѓанин поднесов кривична пријава против злоупотреба на службена положба и поднесов потписи кои ги собрав против изградбата, тоа се одолговлекуваше додека од Обвинителството не добив одговор дека не пронашле елементи за кривично дело“ изјавува Златковиќ.

Тој до сега има собрано стотина потписи против изградба на мали хидроцентрали. Постои и страница на социјалните мрежи “Реката Пчиња и нејзината природа“ каде се собираат љубителите на природата кои се залагаат за зачувување на оваа река. Како што и сам Златковиќ кажува, кога почнало да се гради на оваа подрачје никој не бил свесен за тоа колку е штетно, луѓето дури сега почнуваат да се будат, а тој од неодамна стапил во контакт и со луѓето од иницијативата “Да ги одбраниме реките на Стара планина”.

Активистот за зачувување на реки и познавач на риби Горан Токиќ вели дека Пчиња е драгоцената река заради ендемските врсти кои живеат во неа.

“Токму тука живеат некои типови на риби и водоземци кои ги нема веќе никаде, буквально 20-30 km во течението на реката и тоа е крај. Тука

живеат македонската пастрмка, поточната мрена, двата ендемски вида. И кога некоја држава го поседува тоа – тоа се штити на сите можни начини. А тоа моментално се уништува затоа што е “Богу иза ногу“ и не им е грижа што тука има 7-8 ендемски видови“, изјави Токиќ.

Претседателот на општината Трбовиште Ненад Крстиќ потврдува дека две мали хидроцентрали се во фаза на изградба, меѓутоа не кажува дека во Радовница градежните активности беа стопирани од страна на локалното население.

На прашањето до “Јужни вести”, “Кој е инвеститорот?“ одговориле дека не го познаваат.

“Навистина не знам, знам дека е инвеститорот од Белград. Тие се менуваат, прво беше од Панчево, па од Ниш, сега е од Белград, меѓутоа навистина не можам да ви кажам, јас лично не го познавам инвеститорот“, изјави Крстиќ.

Нити урбанистичката служба на која претседателот на општината не упати не ни одговори, така што деталите за локациите и градежните дозволи остануваат непознати.

Заради загриженост за штетата која би ја предизвикала изградба на хидроцентралата врз луѓето и средината се огласи и Народната странка во Трговиште истакнувајќи го како проблем, освен губењето на реките и тоа дека во изградба на МХЦ нема вработување бидејќи системите работат автоматизирано најмногу со еден вработен одговорен за одржување, а корист имаат само инвеститорите.

Борците против изградба на МХЦ во општина Трговиште тврдат дека инвеститорот ги нема сите потребни дозволи за изградба на МХЦ “Прочовци 3“ на реката Трупушница кај Долен Staјевац, иако активностите се во тек.

Бујановачким доставила мапа со означени локации предвидени за изградба на електрани. Мештаните се обратиле во Министерството за животна средина бајќи и преостанатата територија од општина Трговиште да биде прогласена за Предел со извонредни одлики “Долина на Пчиња“, со цел да се стопира изградбата на МХЦ и да се заштити природата. Во одговорот се наведува дека Завод за заштита на природа на Србија доставил до Министерството нова Студија за заштита на предели со извонредни одлики “Долина на Пчиња“, која предвидува нови гранични

подрачја, односно проширување на 3344 хектари од територија на општина Бујановац и 884 хектари од општина Трговиште.

Меѓутоа дури ни заштитените подрачја не беа заштитени од штетата наречена МХЦ, бидејќи како што порачуваат од Министерството за нив е неприфатлива изградба на МХЦ во заштитени подрачја, но не е забранета.

Ова исто така претставува потенцијална можност за изградба на МХЦ во долината на Пчиња на територија на Бујановац.

Во пределот на Пчиња изградбата на електрани започна пред повеќе од 10 години.

Светската организација за заштита на природата Адриа (WWF) соопшти дека приватните инвеститори шират лажни вести и ги демантираат нивните тврдења дека МХЦ не влијае негативно на природата и дека WWF ја поддржува нивната изградба.

Последните 10 години сме сведоци на системско уништување на реките и потоците по експанзијата на МХЦ, се наведува во соопштението на WWF и се додава дека во Србија и целиот регион се присутни проблеми заради неконтролирана изградба на МХЦ .

За разлика на тврдењето на инвеститорите изнесени во текстови кои претходно ги објави Танјуг, во WWF фондот кажуваат штетата која МХЦ ја прават по природата е огромна - од уништување на речните корита, заробување на реките во цевки, губиток на биолошка разноврсност и девастација на околните подрачја, до загрозување на изворите на питка вода и опстанок на локалното население.

Заради претходно наведеното, WWF никако не може да поддржи изградба на МХЦ, порачува таа организација додавајќи дека секогаш транспарентно се залагала за одржливо користење енергија од обновливи извори. WWF го повторува ставот дека треба да се прекине со поттикнување на сите видови на МХЦ и на тој начин да се ограничи нивното неконтролирано ширење и уништување на нивните реки.

“Сегашната политика го стимулира производството на електрична енергија од обновливи извори и им одговара исклучиво на инвеститорите во МХЦ, значајно ограничувајќи го производството од други обновливи извори како сонцето и ветерот. Што е помала инсталираната сила на постојките, толку е поголема стимулираната откупна цена за струја, со што додатно

се зголемува притисокот врз реките, бидејќи во интерес на инвеститорите е да изградат што повеќе постројки со помала инсталirана моќ. Тоа често подразбира ставање на неброени километри на речна вода во цевки. Во прилог на ова зборува и фактот дека 95% од веке изградените МХЦ имаат сила под 1mb“, објаснува Наташа Миливојевиќ од WWF Адрија.

Анализата за вложување на МХЦ која во 2018 година ја направи организацијата Bankwatch, покажува дека поголемиот број на проекти во Србија се финансирали со пари од странски банки, а посебно групата Ерстебанк (Австрија) и Уникредит банка (Италија).

“Инвеститорите често напоменуваат како МХЦ се битни за енергетската иднина на Србија. Сепак сите анализи покажуваат дека нивниот придонес во енергетската стабилност на Србија е занемарлив. Постоечките МХЦ во просек произведуваат помалку од 0,8% од вкупната електрична енергија, а во случај сите планирани да се изградат тој износ не би бил поголем од 3%“.

Во WWF истакнуваат дека за возврат 1000 km реки би биле загубени.

“Сепак решение постои. На Владата на Србија и предложивме со Уредбата за поттикнување на производство на електрична енергија од обновливи извори , трајно да се укине стимулацијата за МХЦ, а да се зголемат квотите за други обновливи извори на енергија како ветер и сонце. Со тоа на долг рок би се допринело за подобар енергетски микс, односно на стабилизација на цел систем. Освен тоа вложувањето на енергетска ефикасност и модернизација на електроенергетски систем би се зголемила со достапност на електрична енергија, наместо уништување на нашите реки“, заклучува Миливојевиќ .

Владата на Србија како што е наведено сега има единствена прилика да ја измени Уредбата за поттикнување мерки за производство на електрична енергија од ОИЕ и да ги исключи МХЦ.

На тој начин би се пратила јасна порака за зачувување на биодиверзитетот, еден од стратешките приоритети на Србија, односно заштита на водните ресурси со кои изобилува.

Истовремено со стопирањето на понатамошната изградба на МХЦ би застанале заедно со граѓаните кои по пат на протест и други јавни настапи јавно покажаа дека сакаат да се престане со уништувањето на реките во Србија.

Напишал/ла КТЈС

Александровачко Езеро – еколошка катастрофа на секој систем

Projekat za resanaciju Aleksandrovačkog jezera nije prezentovan

Foto: Privatna arhiva

Заради бројните економски, социјални и политички проблеми во земјите на Балканот се остава малку простор за важни теми како што е екологијата и зачувувањето на природните ресурси. Таква е ситуацијата и во Србија. За тоа сведочат честите еколошки катастрофи во сите делови од земјата. Една од нив се наоѓа на 7 km од Врање .

Станува збор за Александровачкото Езеро кое повеќе од една десетица не е санирано и нема свој статус .

На почетокот на 2019 година кога стануваше збор за екологија во Врањската општина скоро сите медиуми на југот на Србија известуваа за ресанација на Александровачкото Езеро. Да се потсетиме, градот Врање два месеци пред тоа објави јавен повик. Усвоена беше понуда од Институтот Винча со партнериите “Хидрогеоеко“ од Белград и “Геолидер“ од Бујановац, компании кои покрај градот Врање и “Винча“ се членови на конзорциумот за изградба на проектно-техничка документација. Станува збор за јавна набавка број 404-112/1807/1.

ИЗВЕСТУВАЊЕ ЗА СКЛУЧЕН ДОГОВОР

Нарачател: Градска управа на градот Врање, ПИБ:1005488456, матичен број: 07179715

Адреса на нарачател: Крал Милан број 1, 17501 Врање

Интернет страница на нарачателот: www.vranje.org.rs

Тип на постапка за јавни набавки: ОТВОРЕНА ПОСТАПКА

Тип на предмет: услуга

Опис на предметот за јавна набавка: Предмет на јавна набавка подготвока за изработка на проектна документација - Ресанација на Александровачко Езеро на територија на градот Врање.

Ознака од општиот речник е: 90733000 - услуги поврзани со загадување на вода ЈН БР.404-112/18-07/1

Набавките не се резервирали и не е склучен рамковен договор.

Критериум за оценување на понудата: најниска понудена цена

Договорена вредност: 9.500.000,00 динари без ДДВ

Број на примени понуди: 1

Понудена цена :

- Највисока цена 9.481.000,00 динари без ДДВ
- Најниска цена 9.481.000,00 без ДДВ

Понудена цена кај прифатената понуда:

- Највисока цена 9.481.000,00 динари без ДДВ
- Најниска цена 9.481.000,00 без ДДВ

Делот или вредноста на договорот ќе се изврши преку производителот: Избраниот понудувач на оваа јавна набавка ќе ја изврши со група на понудувачи.

Датум на однесување на одлука за доделување договор: 11.01.2018 година

Датум на склучување на договорот: 17.01.2019 година

Основни податоци за добавувачите: Заједничка понуда: ИНСТИТУТ ЗА НУКЛЕАРНА НАУКА "ВИНЧА", Мика Петровиќ Алас, бр.12-14, 11001 Белград . ПИБ : 101877940, матичен број: 07035250, жиро сметка: 205-113605-34, Комерцијална банка, телефон: 011/3408273, директор Др. Милица Марчета Калински - како носител на дејност, со членови на група: ХИДРГЕОЕКО ИНЖИЊЕРИНГ Д.О.О, улица Ваљевска број 8, 11030 Белград. Матичен број: 20544619, ПИБ:

106156149, директор: Мирослав Крмпотиќ и ГЕО ЛИДЕ Р Д.О.О Бујановац, улица Крал Милутин бб, 17520 Бујановац. Матичен број: 207505570, ПИБ: 107149623, директор Иван Стоилковиќ .

Период на важење на договорот: 2020 година, односно до конечно завршување на работата.

Околност која претставува основ за измена на договорот: член 115, став 1 од ЗЈН.

Рокот за изградба на проектно – техничка документација е 13 месеци, а инвестицијата со вклучен ДДВ е вредна 11.337.000 динари, и нешто помалку од 100 000 евра .

Со оглед дека во наведениот период ништо од дејностите на излетничкото место кај Александровачкото Езеро не може да се види со голо око, порталот Коалиција на транспарентност на Јужна Србија (KTJC) проба да открие дали е нешто сработено на оваа некогашна атрактивна туристичка дестинација.

Градскиот пратеник за екологија од Врање, Данијел Васильевиќ најпрво кажа дека знае “Дека тута нешто се менувало“ и дека податоците штом ги добие ќе бидат пратени во редакцијата на порталот KTJC, барајќи да му се прецизираат прашањата. За потоа во СМС порака да напише: “Ги проследив прашањата, но сеуште немам одговори. Затоа и не ви одговарам“.

Васильевиќ беше контактиран уште неколку пати, но на телефон не одговараше.

Ист модел на однесување примени и Славољуб Стоименовиќ, помошник градоначалник за урбанистички прашања, кој пред 13 месеци често на оваа тема даваше изјави по медиуми, додека на повикот на новинарката од KTJC не одговараше.

Foto: Privatna arhiva

Говореше дека основната цел за ресанација на езерото е изработка на проектна документација и трајно решавање на неговиот статус со тековните активности од таа документација.

“Потребно е да се обезбеди стабилно водоснабдување на езерата преку летниот период кога е намалено снабдувањето со површински и подземни води, со што ќе се обезбеди константен доток на вода преку цела година и ќе се овозможи продуцирање на цијано бактерии. Со оглед на новонастанатата вредност на Александровачкото Езеро за локалното население и неговиот потенцијал за туристички активности и рекреација, Врање сака да ги изврши сите неопходни испитувања и работни активности кои би овозможиле повторно користење на Александровачкото Езеро како за наводнување, така и за туризам“, објасни Стоименовик тогаш, а неговите зборови ги пренесоа неколку портали.

Тој се повикуваше на одлуката од состанокот на **Постојани конференции меѓу градови и општини** одржан во декември 2018 година во Белград, каде е насочено внимание кон решавање на проблемите со вода за пиење, отпадни води и водни акумулации од страна на **државниот секретар во**

Министерството за заштита на животна средина Ивана Каричан, бидејќи тоа е основа за отварање на Поглавјето 27 од страна на ЕУ.

Министерката за Европска Интеграција во Владата на Србија, Јадранка Јоксимовиќ на 21 јануари оваа година исто така се занимаваше со условите за отварање на Поглавје 27:

“Поднесувањето на преговарачките позиции за поглавјето кое се однесува на заштита на животна средина и климатски промени, направен е значаен чекор напред, бидејќи се работи за многу обемно и многу комплексно преговарачко поглавје, чија изработка траеше скоро 3 години со учество на 28 институции, заради што претставува најкомплесен документ од преку 1600 страни кој до сега е претставен во Европската Унија”, изјави таа.

Непознато е меѓутоа дали помеѓу документите предадени на Европската комисија се наоѓа и проектот за ресанација на Александровачкото Езеро .

ПРОЕКТот СЕ НАОЃА ВО “ВИНЧА“

Бидејќи е носител на проектот за ресанација на езерото Институт “Винча“ во Белград, порталот КТЈС го контактираше **Др. Милан Краговиќ**, научен соработник, кој на новинарката љубезно и се обрати во е-mail. Истиот напиша:

“Пред се Ви благодарам на Вашиот интерес за вака важен проект од национално значење.

Ве известувам дека ќе ви дадеме детално објаснување со сите неопходни информации до 19.02.2020 година и во оваа прилика Ви се извинуваме заради доцнењето со оглед дека таа информација сте ја побарале заклучно со 17.02.2020 година.

Причина за одложувањето беше што чекавме согласност од градот Врање, како и останатите членови на конзорциумот (Хидрогеоеко Инжињеринг Д.О.О и Геолидер Д.О.О), со цел да Ви пратиме заедничко известување.

Срдчен поздрав,

во име на носител на реализација на проектот

Др. Милан Краговиќ

Научен Соработник

По истекот на рокот, кој сам го одреди, Краговиќ истакна дека “Не може на порталот КТЈС да му достави информации”, поточно соопштение за она што се работело додека сите членови на конзорциумот не дадат писмена согласност за истото.

Усно сите се согласија, но остана компанијата “Геолидер” од Бујановац да достави во “Винча” писмена согласност, додека градот Врање и “Хидрогеоеко” од Белград тоа го сторија.

Краговиќ, меѓутоа не сака да го открие името на личноста која ја пратила согласноста, меѓутоа кажува дека “Невозможно е пратеникот за екологија Данијел Васильевиќ да нема информации за се што е веќе сработено”.

“Впрочем и останатите членови на конзорциумот знаат што работеле, па можете и нив да ги контактирате“, изјави Милан Краговиќ.

ДРЖАВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ “ТАКА РАБОТАТ“

Мирослав Крмпотиќ, директор на компанијата “Хидрогеоеко“, потврди дека ги доставил податоци што “Винча“ ги бара од него – дека е изработено испитување на бунарите – меѓутоа дека “Не разбира зошто тоа соопштение не го проследуваат медиумите“.

Слично мислење има и Иван Стоилковиќ директор на “Геолидер“ кој тоа ќе го направи кога ќе заврши работа која не е поврзана со езерото и дека “Во тој документ нема ништо спорно што медиумите не би требало да објават“.

“Знаете така е во државните фирми“ изјави Стоилковиќ.

Најверојатно би било важно да го поочекате соопштението од “Винча“ со потписите од сите членови од конзорциумот за проектно - техничка документација, дека сите претходни рокови за ревитализација на Александровачкото Езеро дале резултати.

ПРОЕКТИ И (НЕ)УСПЕСИ

Во сега веќе далечната 1987 година преку тогашниот просторен план, просторот кај Александровачкото Езеро бил наменет како подрачје за локални излети, спортско-рекреативен центар и викенд населба. Засебно од тоа, уредувањето на просторот е во склад со зачувувањето на природната убавина и амбиентот, каде просторот се урбанизира и повторно е во склоп со природното опкружување и се спојува со него. По овој план просторот околу езерото е наменет за рекреација, спорт и угостителски објекти. Од спортски терени, планирани се терени за одбојка, кошарка и тенис, а од дополнителни објекти – паркови за деца со соодветни реквизити. Испланирана е и ергела.

Тогаш беа одобрени средства во износ од **73 милиони динари**, а за првата фаза потрошени се **60 милиони**. Инвеститори беа “Екофонд“ и Републичката дирекција за вода, изведувач беше Претпријатие за патишта во Врање, додека проектот е делот од Заводот за урбанизам во Врање.

Во јануари 2008 година, Институтот за воодостопанство Јарослав Черни од Белград презентираше обемна генерална студија нарачана од општина Врање за санација на Александровачкото Езеро. Вредноста на оваа инвестиција е **25 милиони динари**. Таа година дојде до првото големо загадување на езерото кога се случи и првиот голем помор на риби. Штетата никогаш не е проценета, а се случи помор на повеќе од 1,5 тони риба.

Од тогаш па до 2016 година сите неуспеси околу ревитализацијата на езерото се поврзуваат со Демократската партија во Врање и **Игор Андонов**, кој периодов од 2018-2012 беше заменик градоначеник во Врање и иницијатор за санација на езерото.

Проектот по кој е работена санацијата на езерото ги чини даночните обврзници од градот **1 милион евра**. Од 2010-2013 година на санација на Александровачко Езеро, потрошени се **1 милион евра**.

Она што е за научниците интересно е дека во езерото има алги кои потекнуваат од води во Африка и до тогаш се забележани и во Војводина, меѓутоа во мал обем. Во скlop на испитувањата на водата која во 2013 година била буквално зелена, утврдено е дека на 1 литар вода има дури 206 милиони бактерии. Тоа е причината зошто дошло до помор на риби, а постоела и опасност и по луѓето. Доколку населението се храни со риба или се бања во езерото, тоа може да доведе до пореметување на човечкиот организам. Страдаат кожата, црниот дроб, доаѓа до несвестици, вртоглавици и гушење .

Во 2012 година, поради поголемиот помор на риби во езерото одговорноста е префрлена на општинската организација на Спортски

риболовци “Ветерници“ во Лесковац, која беше задолжена да управува со езерото.

Алекандровачкото Езеро и денеска е идеална средина за размножување на темно зелени алги. Водата е топла, плитка, а замјиштето е природно солено. Првото појавување на овие микроорганизми е приметено по чистењето на езерото во 2010 година. Научниците од 2011 година предупредуваат за ризичното порибување на езерото бидејќи алгите се непредвидливи. Може да процветаат меѓутоа тоа и не мора да биде случај. Сеуште стои таблата со натпис дека водата е забранета за бањање и поење на добиток.

Никој до денес не понесе одговорност за неуспешните поекти за ресанација на езерото, како и за загрозување на здравјето на луѓето и рибите.

ВО 2020 ГОДИНА ЗНАЧАЈНИ СРЕДСТВА ЗА АЛЕКСАНДРОВАЧКО ЕЗЕРО

Кога членовите на Градскиот совет во Врање на 192 седница усвоија нацрт-буџет за 2020 година од 2,7 милијарди динари, не постоеше точна цифра за ресанација на Александровачко Езеро. На новинарите им е кажано дека значајни средства ќе бидат издвоени за изработка на проектна документација. Тие значајни средства се однесуваат за реконструкција на болницата и ресанација на Александровачкото Езеро.

Александровачкото Езеро е вештачка акумулација на 7-8km југозападно од Врање. Долго е 500m, најголема ширина му е 250m, површина со облик на елипса која изнесува околу 0,12km². Просечна длабочина е околу 2,5m. Направена е 1964 година за потребите за наводнување по системот “капка

по капка“ на земјоделскиот комбинат “Пољопродукт“, кој првобитно се грижел за езерото. Езерото некогаш беше омилено излетничко место на сите Врањанци. Потоа долго време беше запуштено. Во повеќе наврати имаше големи помори на риба, повеќе пати е уредувано спрема различни технички решенија и порибувано. Последниот поголем помор се случи во декември 2012 година под заледеното езеро.

Извор Википедија

И покрај се љубителите на природата, кога и да се во прилика, одат на излети кај Александровачкото Езеро. Интересно е дека тутука работи ресторант каде на мени има рибни специјалитети. Зарем оваа слика не кажува повеќе од презентацијата на проектно-техничка документација за ресанацита на езерото? Впрочем, парите за сите проекти и се што е направено го платија даночните обврзници на Врање и Србија.

Напишала Славица Цветковиќ

Хроника на една река: од Јужна до “Тажна“ Морава

Приказната за Јужна Морава под името Тажна Морава која во 2010 ја снимија припадници на Здружението Екстрим ја потресе цела Србија, меѓутоа од тој ден работите не се поместени од мртва точка. Според наводите на извидниците од Одредот Завичај 1903, главен проблем на најголемиот водоток во овој дел на земјата се исклучително нестабилните крајбрежја склони кон одрони, големи количини на насобран комунален и биолошки отпад, генериран отпад на влезот на притоките, непристапност до брегот и голема покриеност со вегетација на двете крајбрежја.

Иако ситуацијата е добро позната, до сега никој ништо нема превземено по ова прашање. Претходно градоначалникот на Врање, Слободан Миленковиќ, во своето експозе при превземање на локалната власт нагласи дека ќе сторат се за да ја заштитат животната средина и ќе бидат превземени сите неопходни мерки донесени со планот за заштита и зачувување на водите, но тоа сепак не се случило.

Да се сетиме на сликите на валканото речно корито на Јужна Морава, без разлика на тоа во чија надлежност е. Не може да вртиме глава и да го занемаруваме тој проблем, како ни големиот еколошки проблем “Плачковица” контаминирана со ураниум и еколошки проблем со Александровачко Езеро. Од 2016 година по преземањето на власт од страна на Српска Народна Партија СНС во Врање, за жал, ништо од она што го најави градоначалникот не е реализирано во пракса.

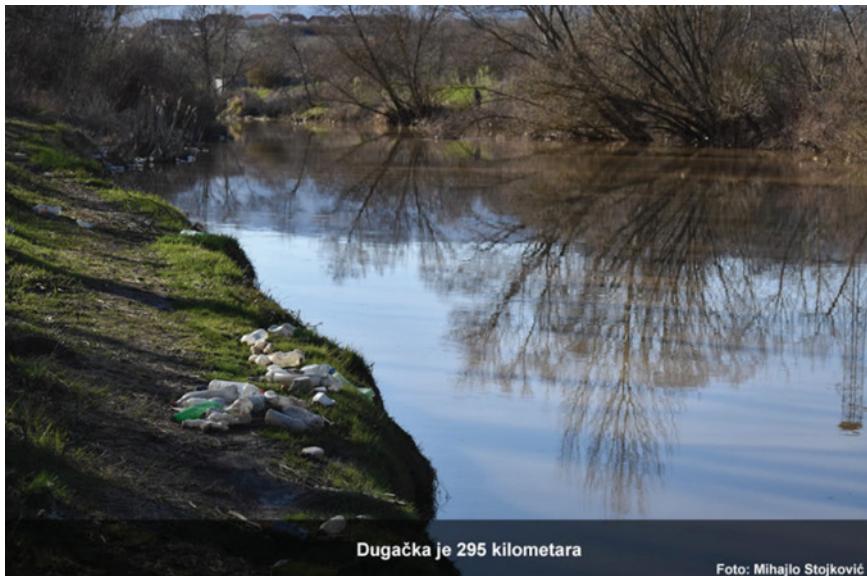
Južna Morava teče pored Bujanovca, Vranja, Vladičinog Hana, Aleksinca i Stalača

Foto: Mihajlo Stojković

Иако локалната власт за проекти за екологија во претходните 3 години одвоила 3 милиони динари, ни еден динар не е потрошен за нешто сериозно да се сработи околу Јужна Морава. Истовремено, властта има и локален фонд за заштита на животната средина од кој исто така не е потрошен ни еден динар за Јужна Морава.

Од извештајот на врањанските извидници посочија пред српската јавност дека во горниот тек на Јужна Морава се карактеристични огромни ерозии на крајбрежјето, продлабочување на речното корито од 4 до дури 12m, како и големи количини паднати стебла која ја блокираат реката.

“На тој начин формирани се повеќе брани во водотокот на Морава на кој се задржува комунален и биолошки отпад. Забележани и мапирани се 15 места на кои реката е блокирана и пловидбата е оневозможена на сите начини“, изјавуваат извидниците од одредот Завичај 1903 .

За работите да не бидат потполно црни се потруди и Меѓународната заедница која на врањскиот "Водовод", со гаранција на градот Врање, издала кредит за финансирање за изградба на колектор за прочистување на отпадни води. План за изградба на колектор постои од 2010 година, кога е и мерен протокот на канализација во Врање.

На основа на резултатите од тие мерења кои ги направи "Водовод", со помош на една белградска професионална организација, испланирани се капацитетите за правење на колекторот. После неколку години германска КФВ банка му одобри кредит на Врање за оваа работа во висина од 14,2 милиони евра, и на таа цифра подоцна се додадени уште 400 000 евра. Вкупно проектот е вреден околу 15,9 милиони евра и опфаќа и изградба на колектори за отпадни води во должина на 19км. Меѓутоа и овде се чини дека се јавуваат проблеми бидејќи јасно се зборува дека "Водовод" не е во можност редовно да сервисира доспеани рати.

Film "Tužna Morava", snimljen 2010, izazvao je veliku pažnju

Foto: Mihajlo Stojković

Со сите напори, изградбата на колекторот започна на 10 февруари 2020 година, а според зборовите на министерката на градежништвото Зорана Михајловиќ “се треба да биде завршено до февруари 2021 год.“.

Јужна Морава додека чека некој да и помогне знае да биде и опасна по околината. Обилните дождови често доведуваат до излевање на Морава и поплавување на околината, а тута скоро никогаш не станува збор само за природна непогода бидејќи очигледен е човечкиот фактор и непревземање на основни мерки кои би спречиле ваков развој. Од целата ситуација доаѓа до постојани несреќни случаи, како оној од јули 2019 год. кога во водите на Морава од Владичин Хан спрема Џеп се случи голем помор на риби.

“Во реката лебдеа погинати риби, а видовме и зашеметени мрени. Младите риби настрадаа, па сметаме дека се изгубени неколку генерации на рибен фонд“, рекоа рибочуварите од ханското здружение на риболовци.

Според овие сведочења, водата во Морава била “силно пенлива и црна“.

Инспекторите констатираа дека станува збор за испуштање отпадни води од фабриката за сокови “Нектар“ и дека водата мириса на некаква киселина, истакнуваат рибочуварите од Владичин Хан.

Južnu Moravu 2011. čistilo 2.000 volonteri

Foto: Mihajlo Stojković

Парадоксално е дека српската трагична транзиција помогна Морава колку толку да се опорави овие денови, сведоци сме дека Врањската ХК Јунко, практично испушта отрови во Врањската река, повторно ја труе Морава и ја доведува до работ на исчезнување. Во таква ситуација најлошото сценарио е токму ова по кое никој ништо не превзема и по кое наведеното однесување не само што е вообично, туку е и нормално.

Јужна Морава е на смртна постела и бара лек за себе.

Но дали го има во оваа ситуација?

НИЕ, А НЕ ТИЕ

За својата приказна за “Тажна Морава“ новинарката од Белград, Ангелија Стојковиќ доби награда од МТВ за најдобар млад српски репортер во 2011 година. Таа посочува дека е благодарна што успеала да го сврти вниманието на јавноста кон овој огромен проблем со Јужна Морава.

“Приказната со Јужна Морава е една од најтажните кои сум ги работела, бидејќи говори многу за нас самите. Тоа ѓубре во Морава не го фрлале странци и окупатори, туку луѓето кои живеат покрај таа река и која река

некогаш ги хранела. Повторно нашата Морава како да им е важна само на поединци и за неа се грижат мали и осамени групи. Колективно сме одговорни за Морава и негрижата што ја гаиме спрема неа, а Србија тек треба да го отвори Поглавјето 27 за заштита на животната средина. Можеме да зборуваме како некој не мрази и како за нас важат други аршини, меѓутоа како ќе го затвориме ова поглавје со ваква Јужна Морава која сами без никаква помош потполно ја уништивме“, изјави Стојковиќ .

Напишал КТЈС

Несреќни времиња

Trebalо je da почетком февруара радови буду завршени, а Градски парк отворен

Foto: KTJS/ Dušan Pešić

Рокот од 120 календарски денови за легализација на проектот “Реконструкција на градскиот парк на градот Врање” истече на почетокот на февруари тековната година, па на барање на градот “Заради неможност во претходно предвидениот рок да се реализира”, времето за неговото спроведување е пролонгирано за 6 месеци, до 24 јули 2020 год., како што е образложено во анексот на договорот.

АНЕКС I

Уговорен споразум:

1. Република Србија, Министерство за туризм, туризам и информатизација со седиште у Београду, улица Немишића 22-26, ПНБ: 108500026, МБ: 1785311, кој представља државни секретар за Маркетинг и Комуникације, по склопен рокот: 119-01-8/2020-02 из 03.01.2020. године (указује Министерството), и

2. Град Врање, Право, улица Крсте Мисимовић број 1, ПНБ: 100548486, МБ: 07179715, која представља граѓански др Слободан Милосављевић (доказ тексту: Корисник).

ПРЕДМЕТ Анекс I: Продужен рок за реализација Проектот

Уговорен споразум согласно констатују следе чинично и правно стапе:

- да је измеѓу Министерства за туризм, туризам и информатизација и Корисника заклучен Уговор број: 401-00-519/2019-08 од 24.04.2019. године о реализација Проекта – „Реконструкција градски парк Град Врање“ (указује тексту: Проектот);
- да Корисник достави Министерству доказнице број: 401-00-519/2019-08 од 24.01.2020. године, под којтога за продуктивен рок за извршење Проектот блок неможности да се употреби предвиденото време Проектот реагува;
- да је Министерство размотрело доставувањето захтев и прихватило да се помери рок за започеток Проектот јер ја то постоји оправдана разлог;
- на основу претходно изнетих констатација, уговорен споразум оимен Анексом Уговора, одредују првомерни ваканции рок за исполнување обвештаја Корисника у складу со Уговором, и регулишу следе:

Члан 1.

Мену со член 5. став 1. Уговора број: 401-00-519/1/2019-08 од 24.04.2019. године тако да гласи:

На сеќение врпче приčekače se još malo: Radiće se dodatno, do 24. jula

Foto: Privatna arhiva

Активностите за реконструкција на паркот, официјално се започнати на 7 октомври 2019 год., што значи дека на 3 февруари требаше да се отстранат жиците и паркот да стане отворен за посетителите. Сепак, активностите ќе потраат.

Според договорот потписан меѓу градот Врање и Министерство за трговија, туризам и телекомуникација, вкупната вредност на инвестицијата за двете фази на реконструкција на паркот изнесува 134 милиони динари со ДДВ (120 милиони без ДДВ). Планирано беше работните активности да траат 120 календарски дена, ако се земе во предвид вкупната цена на проектот се доаѓа до просечна цифра од околу 9500 евра за еден работен ден. Се поставува прашањето дали и колку ќе ги чини ова одложување и празно градилиште даночните обврзници на Врање и на Република Србија, со оглед на тоа дека Министерството го финансира овој проект.

Александра Маниќ, законски застапник на фирмата **Друштво за транспорт и трговија “Еуролидер“ Д.О.О. Жбевац**, која е изведувач и чии машини мораат секојдневно да се видат на градилиштето, до објавување на овој текст, не одговори на прашањата пратени на официјалната е-майл адреса до фирмата. Меѓудругото, запрашано е зошто реконструкцијата

на патот во самото градско јадро не се одвива со претходно утврдената динамика, како и дали оваа незainteresираност на одговорните лица дополнително ќе ги чини даночните обрврзници.

Освен багери, неколку камиони, срушени дрва, мачки или кучиња, по целата површина на ископаниот градски парк, ништо друго не може да се види. Градилиштето стои празно. Нема работници. Според зборовите на граѓаните кои живеат во негова близина и по увидот на терен од новинарите од порталот Коалиција за транспарентност на југот на Србија КТЈС, никој од нив не се секава дека видел некој од вработените да ја работи работата за која е платен. По дожд и снег не може да се работи, меѓутоа од октомври минатата година кога започна реконструкцијата имаше и многу сончеви денови кои не придонесоа за некаква посебна агилност на работниците, рекоа граѓаните од тој дел на Врање.

НЕ Е ИЗГРАДБА НА ЗГРАДА

Активистката и студентка, Дејана Стошиќ, организаторка на протестниот собир за граѓанска иницијатива против реконструкција под името “Да го одбрамиме градскиот парк“ се одржа на 15 октомври 2019 год. – кога се собраа неколку десетина граѓани и граѓанки кои сметаат дека роковите се пробиени заради “Неспособност и неажурност на одговорните лица“.

“Се поставува прашањето зошто овие активности кои чинат во просек 10 илјади евра на ден се изведуваат подолго од 3 месеци. Зошто на градилиштето можеме да видиме од еден до двајца работници на ден, а неретко ниеден? Најлошо е што тие сега по истекот на рокот можат да го променат планот за реконструкција на паркот без никакво објаснување“, истакна Стошиќ.

Nesposobnost i neažurnost uzrok kašnjenja radova: Stošić

Foto: KTJS/ Dušan Pešić

Се повлекува паралела со улицата Бора Станковиќ во Врање и главната улица во Врањска Бања каде реконструкцијата и санирањето исто така “траат подолго од предвиденото“.

“Им должат на граѓаните на Врање објаснување зошто 3 месеца подоцна не можат да поминат низ паркот, или зошто во Врањска Бања улиците се претворени во ров. Рокот за реконструкција на улицата Бора Станковиќ исто така е одамна истечен, меѓутоа очигледно не сме доволно добри ние кои на нив им даваме работа и од чии цевови примаат плата, да знаеме зошто е дојдено до одлагање и продолжување на градежните активности“, рече Стошиќ.

Таа го сврти вниманието и на изведувачот на работите кој е носител на дејноста (постојат 3 компании кои се под-изведувачи) - горе споменатиот Еуролидер чиј што застапник е Александар Маниќ – изразувајќи сомнеж зошто баш таа фирма ја добила оваа работа за реконструкција на паркот.

“Како може фирма која се занимава со увоз - извоз да работи како изведувач на градежни активности“, прашува одговорниот Стошиќ.

Инаку, на сајтот на Агенцијата за деловен регистар (АДР), во информацијата за компанијата каде Маниќ е директор, како примарна дејност наведена е “друмски товарен превоз“, а судејќи по името на фирмата и “друштво за транспорт и трговија“ оправдано е да се запрашаме по кои референци се препорачува Еуролидер Д.О.О. од Жбевац да биде избрана како изведувач во овој капитален проект. Маниќ ни на ова прашање не даде никаков одговор.

Главната градска урбанистка Јелена Марковиќ доцнењето околу реконструкција на паркот со површина од безмалку 2 хектари го правда со временските услови и непогоди .

“Градот од почетокот знаеше“, изјави Марковиќ за порталот КТЈС. “Дека оваа реконструкција не може да се финансира од своите фондови“. Проектот е изработен и градежната дозвола е добиена, а Врање чекаше “некаков конкурс на ниво на држава“, за да добие средства за оваа намена.

“Ние можевме да кажеме дека нема да правиме се, дека не ни одговара овој период од годината да почнеме со работа, меѓутоа после доаѓа прашањето дали ќе добиете средства и следната година. Тоа се случи во доста несреќно време со оглед на извршувањето на работите. Се е несреќно кога ќе почнете да градите во ноември или декември. Тие ќе ви дадат пари, а вие морате во календарска година да започнете со изведба, бидејќи ако не почнете значи дека сте се откажале од конкурсот и од добиените средства“ изјави Марковиќ.

Главната градска урбанистка додаде дека обемот на работа сам по себе не е „не знам колку“ затоа што не станува збор за „изградба на зграда“ и дека реконструкцијата ќе зависи од тоа колку работници ќе бидат изведени на градилиштето.

„Имам информација дека најкомплицираниот дел од работата е завршен, а тоа се подземните инсталации. Останатото се однесува на уредување на тротоарите. Не е асфалтирање, туку поставување плочи на аратон. плочи. Сега има премногу кал“, објасни Марковиќ.

ДРАСТИЧНО НАМАЛУВАЊЕ НА ЗЕЛЕНИЛО

По поплочувањето за кое говори соговорничката со порталот на КТЈС еден од нашите најголеми стравови на нашите сограѓани и сограѓанки: дека заради поставување на тие плочи ќе се сечат дрва и ќе се намали зелената површина во паркот, која според некои податоци чини до 67% од вкупната површина – остатокот се патеките.

Samo bez Koštane: Stilizovani prikaz idejnog rešenja budućeg izgleda parka

Foto: arhitektura kapaprojekt

Дека стравот на граѓаните е оправдан, може да се заклучи со преглед на фотографиите за идеен проект за изгледот на паркот. Ако не се земат во предвид дрвјата на сликата - дело од стилизиранот приказ и не одговара на реалната ситуација (поточно: дрвјата на овие фотографии се додадени "ради реда", битно е поплочувањето), како и скулптурата на Коштана која сепак нема да биде дел од новоизградената фонтана, се останато по реконструкцијата би требало да биде слично со идејното решение (види фотографија).

Значи, според зборовите на главната урбанистка Јелена Марковик, стравот на граѓаните заради евентуалното намалување на зеленилото е неосновано. Посочи дека ни едно стебло не смее да се исече, како што е предвидено во проектот.

“Во проектната задача јасно е напишано дека не смеат ни едно дрво да исечат. Ако некое дрво се најде на положба каде поминува подземна траса, ќе мораат да го заобиколат или да ја поместат трасата во склад со дрвото. Читам коментари дека некое дрво е исечено. Никој не ги сечел дрвјата, туку заради растреситата почва при копање на подземни инсталации се поместило од местото каде е поставено. Можно е некој појак ветер да подигнал некое дрво“ објасни Марковиќ .

Strah građana zbog popločavanja: Stilizovani prikaz idejnog rešenja budućeg izgleda parka

Foto: arhitektura kapaprojekt

Тие сепак не можат со сигурност да тврдат дека нема да има намалување на зелените површини, макар минимално. Единствена нова патека која се додава, како што кажува, е на потегот позади споменикот на Боро Станковиќ – тука граѓаните веќе поминувале, па се препознати нивните желби и потреби.

„Само тој пат е вметнат, сè останува зелено. Ако кажеме намалување на зеленилото, тоа е мало намалување. Во областа околу Павилјон, зелената површина ќе мора да се намали“, додаде главниот градски урбанист.

БЕЗ ОДГОВОР ОД ПРАТЕНИКОТ

Според нејзините зборови, секоја година во есен работници од ЈКП “Комрад” го обиколуваат паркот и секое стебло го прегледуваат и проценуваат за да видат дали е добро или не. Доколку некое дрво е труло, тоа се вади и на негово место се сади ново. “Тие оваа година не спроведоа процедура да се отстрани некое дрво“ додаде Марковиќ и токму заради тоа граганите се побунија дека тука ќе има сеча и дека ќе се руши или уништува.

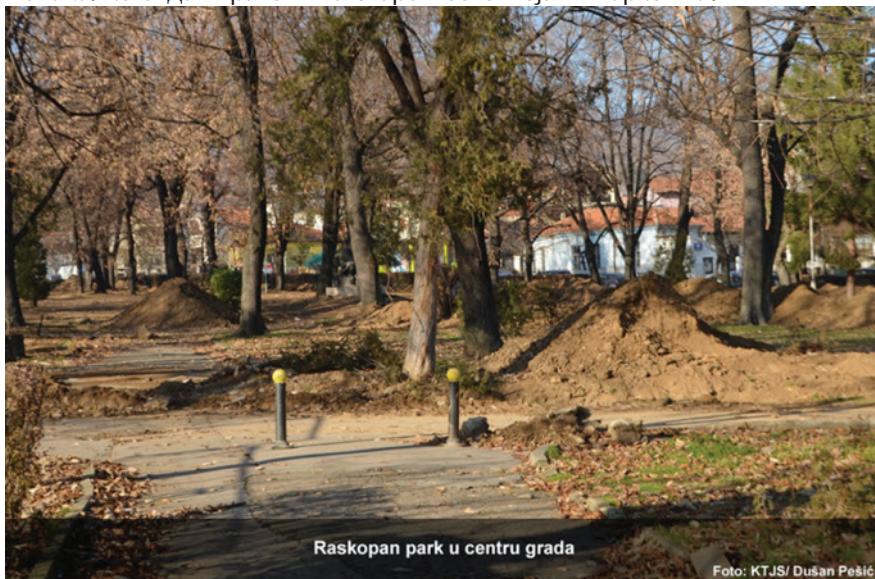
“Тема на проектот за изработка на проектно – техничка документација не беа дрвјата“ истакна Марковиќ, се она што е на фотографиите претставува само стилизиран приказ на дрвја. Тие се занимаваа со дрвјата, ниту ги одржуваа, ниту одредуваа дали е дрвото во лоша состојба, туку само спроведуваа градежни активности на локацијата каде веќе постојат патеки“ рече нашата соговорничка.

За потребите на овој текст изјави се побарани од **Миќа Младеновиќ**, член на градскиот совет за туризам и угостителство, како и неговиот колега **Данијел Васиљевиќ** одговорен за област екологија и заштита на животната средина, меѓутоа не сакаа да зборуваат на актуелната тема.

Младеновик го овластил **градоначалникот Слободан Миленковиќ** наместо него да потпише договор за реконструкција на градскиот парк со Министерството за трговија, туризам и телекомуникација, па не упати за одговор кај урбанистката Јелена Марковиќ – баш како и Васильевиќ. Подоцна им рекол на новинарите дека е процедура него да му постават прашања, а тој да ги прати кај својот надреден.

Марковиќ исто така реагираше на пишувањата на еден локален портал кој објавил дека “бистите на врањските великанки, освен на Боро Станковиќ, се исфрлени од паркот“.

“Сите споменици ќе останат таму кај што биле, сега се отстранети од паркот за да не се оштетат додека трае реконструкцијата. Видов на еден портал дека се во дворот на Харемлука, мислам тие стојат надвор и вака и онака. Ќе бидат вратени на старо место“ изјави Марковиќ .

На друштвените мрежи се појави фотографија од срушената чешма која се наоѓаше во паркот од страна на улицата Змај Јовина, а Марковиќ, како и во случај со спомениците, граѓаните ги смирува со тоа дека “чешмата останува тука каде што е“.

“Таа чешма е сидана од цементни коцки и веројатно кога се поместувало, таа се растурила, што не значи дека не е комплицирано да се врати во состојбата во која беше“.

МОЖЕБИ И НЕМА ДА ИМА ОГРАДА

Да се потсетиме, Владата на Република Србија преку ресорниот министер донесе програма за распоред и користење на субвенции, трансфери и ротации наменети за развој на туризмот во 2019 година. Градот Врање аплицираше кај Министерството за трговија, туризам и телекомуникации за доделување на финансиски средства за реализација на проектот “Реконструкција на градскиот парк на градот Врање“.

Možda je zbog "rastresitog tla"

Foto: KTJS/ Dušan Pešić

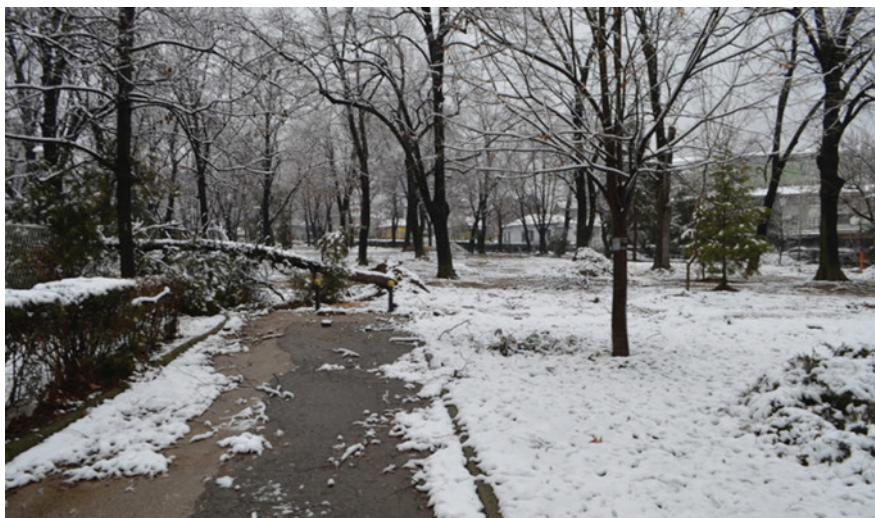
Предвидено е паркот во Врање да се реконструира во две фази. Во првата фаза со вредност од 43 милиони динари без ДДВ (51,5 милиони со ДДВ), од кои 30 милиони обезбедило Министерството, а со 13 милиони учествува градот.

“За втората фаза за реконструкцијата на паркот не е распишана набавка и не се обезбедени средства, но е најавена помош од Министерството и за таа фаза“, истакнал градоначалникот Миленковиќ на 7 октомври минатата

година, по повод официјалното започнување на изведувачите со работа, а пренел порталот Врање Џуз.

Според зборовите на главната урбанистка, Јелена Марковиќ, првата фаза се однесува на подземните инсталации – водоводни и електро инсталации – средување на тротоари, изградба на фонтани, симнување на асфалт, „Поради тоа што не е еколошки“, со поплочување на патеките. Се додава постамент на кој се поставува Бора Станковиќ, се реконструира детското игралиште и се гради Музички павилјон.

„Втората фаза опфаќа изградба на ограден ѕид и видео надзор. Со оглед на тоа дека оградниот ѕид е доста скап, ако со Министерството не се постигне договор за финансирање на втората фаза на реконструкцијата, веројатно е дека паркот ќе нема ограда. Љајиќ ветил дека во оваа година ќе се најдат средства и за продолжување на работите, тој ветил “СЕ”, посочила Марковиќ за порталот КТЈС.

"Moguće je i da je jedan jači vetar podigao neko drvo"

Foto: КТЈС/ Dušan Pešić

Ја појаснила втората фаза на реконструкцијата, откривајќи зошто оградниот ѕид е толку скап.

“За втората фаза сеуште немаме добиено средства, па не можеме да распишеме јавна набавка. Таа ограда чини околу 70 милиони и е од домашно производство. Доколку Министерството понуди 20 милиони, ние ќе им кажеме “Благодарам, не ни треба ограда“. Сакаме да биде од камен со полнење од ковано железо; да направиме долготрајна и вековна ограда која нема да може да се уништи. Затоа е толку скапа и останува во втор план“, објаснила Марковиќ.

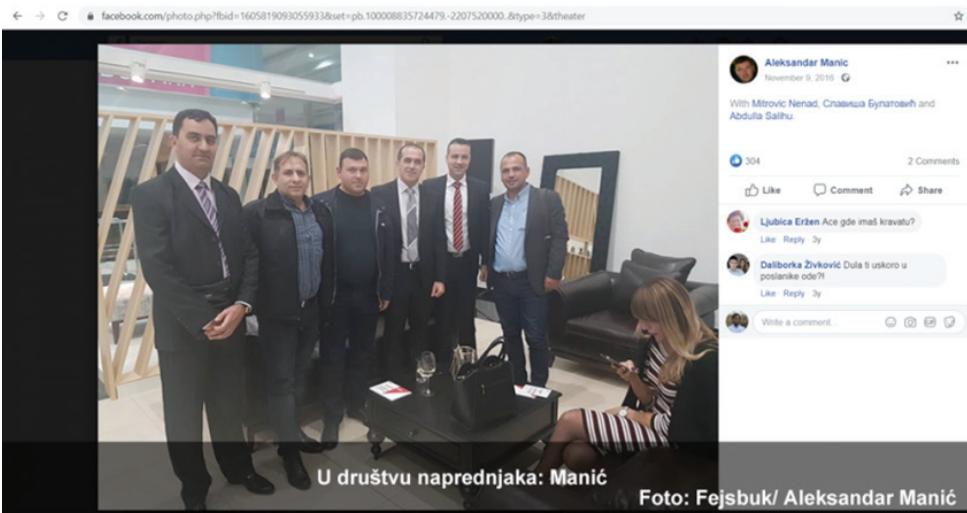
Повторно урбанистката Марковиќ зборувала за темата – за која би можел, повторно од стручна гледна точка, нешто да каже и локалниот пратеник за екологија и заштита на животната средина – која се однесува баш за таа ограда и сид, а кои, претпоставуваме, би требало да обезбедат поголем степен на заштита на децата и на сите посетители, а потоа и да го сочуват паркот од уништување, особено од неодговорните сограѓани и сограѓанки.

“Европска тенденција е помалите паркови во центарот на градот да се оградуваат, а причина за тоа е нивно зачувување. Многумина во Врање не знаат дека овој парк имал ограда која е тргната после Втората светска војна. Се планира, по направената реконструкција на паркот, да има и капии, за да би се контролирал влезот, а дали ќе се заклучува или не, градот подоцна ќе донесе посебни одлуки“, истакна главната градска урбанистка.

ЧЕТИРИ ГНЕВНИ ИДИОТИ

Да се навратиме повторно кај веќе споменатиот Александар Маниќ, лидер на “Евро лидер“. Тој за порталот КТЈС не сакаше, исто така, да зборува ни за тоа дали е член на партија, конкретно Срpsка напредна партија, како и дали неговото евентуално познанство или како и да е близокост, на пример, со народниот пратеник Славиша Булатовиќ влијаела на тоа неговата компанија да биде изведувач на работите за реконструкција на Градскиот парк.

На фотографијата од социјалната мрежа Фејсбук од 2016 година, Маниќ се наоѓа веднаш до (сегашниот) народен пратеник од редовите на СНС Славиша Булатовиќ, началник на Пчињскиот округ, Среко Пејковиќ; додека на истата, покрај уште двајца мажи и една жена, се наоѓа и претседателот на Општинскиот одбор на СНС во Бујановац, Ненад Митровиќ.

Односот на Маниќ и Булатовиќ, или на било кого од редовите на владеачка партија, е важен бидејќи потенцијално, можел да одигра важна улога во изборот на изведувач на работи во Градскиот парк, со оглед на тоа дека од 2016 година мнозинската власт во Врање ја имаат Напредњаците.

Треба да потсетиме дека баш пратеникот Булатовиќ и **директорот на ЈП “Водовод” во Врање, Горан Ѓорѓевиќ**, беа меѓу најгласните заговорници на реконструкцијата на паркот во центарот на градот.

Протестниот собир “Да го одбраниме градскиот парк “за кој веќе стануваше збор, е одржан на 15 октомври 2019 година, а ден подоцна, во големата сала на Собранието на град Врање, и презентација на проектот за реконструкција. Еден од оние кои во таа прилика се јавил за збор бил и Горан Ѓорѓевиќ, поддржувајќи го тимот кој на дело ќе го спроведе овој проект.

“Му честитам на градскиот урбанист и на тимот кој ќе го реализира овој проект. Јас 53 години живеам во Врање и откако знам за себе во тој парк ништо не е обновено. Конечно се најде некој кој тоа ќе го реконструира за да изгледа поубаво и подобро. Имате потполна поддршка за тоа што го работите, преубаво ја направивте таа реконструкција. Секоја ви чест, луѓе, ја имате мојата поддршка!“, истакнал Ѓорѓевиќ чии зборови биле пропратени со громогласен аплауз на егзалтираната маса.

Од друга страна, јавниот настап на Булатовик беше поинтензивен од тој на Ѓорѓевиќ, а користеше и подиректна и повулгарна реторика, нарекувајќи ги “идиоти“ оние кои изнеле аргументи против реконструкцијата на паркот.

“Мислам дека Врање ќе добие еден многу убав парк. Пред малку добив информација дека јавната расправа во Градското собрание била сосема

коректна и дека дошле голем број на наши сограѓани. На таа група од 3-4 идиоти кои биле на презентацијата на проектот јасно им беше ставено до знаење дека за ништо повеќе во градот нема да се прашуваат додека се СНС и нивните коалициони партнери“, рекол Булатовиќ тој 16 октомври минатата година, а пренела ТВ Врањска плус.

Igra nije smela da padne: Ako treba, i na stepeništu

Foto: KTJS/ Dušan Pešić

ОПСТРУКЦИИ НА ПРЕЗЕНТАЦИЈАТА НА ПРОЕКТОТ

Треба да се истакне дека тој собир не беше јавна расправа - која впрочем никогаш не се случила - туку презентација на проектот за реконструкција на Градскиот парк. На таа презентација секој кој се обиде да каже било што против реконструкцијата беше “исвиркан“ и попречен во секоја смисла. Тогаш говореше Дејана Стошиќ, организаторката на собирот “Да го одбрамиме градскиот парк“, која не се сложуваше со понудениот план за реконструкција и во тој контекст ги изнесе своите аргументи и предлози, но и оваа млада активистка имаше големи потешкотии да го искаже тоа што сака, поради честите, и, се чини, тенденциозни опструкции од публиката.

Рокот за завршување на работите за реконструкција на Градскиот парк во Врање, значи, е продолжен за 6 месеци, до 24 јули оваа година. Како што наведува соговорничката на порталот КТЈС "Сезоната" не одговара за работата; "Погрешно време" истакна таа. Но, ако е така, останува енigmата: Зошто работите во градскиот парк почнаа во зима, а не во потоплите периоди од годината кога нема врнежи.

Произлегува дека е баш така – живееме во несреќно време.

МЕЃУ НАЈСТАРИТЕ ПАРКОВИ ВО СРБИЈА

Градскиот парк се наоѓа во центарот на Врање во урбаниот дел, на аголот на улица Кнез Милош и Змај Јовина на к.п.бр.5001 КО Врање-1, со површина од 19956 м².

На просторот на паркот се наоѓа и споменикот на списателот Бора Станковиќ, како и бистите на таткото на Јустин Поповиќ, Ѓорѓе Тасиќ и д-р. Фрањо Копша.

Во паркот се издвојуваат неколку функционални целини: централен дел, детско игралиште, летна сцена и пешачки патеки кои ја сечат зелената

површина со останатиот простор на Градскиот парк.

Како што наведе главната градска урбанистка, Јелена Марковиќ, во функционална смисла, паркот во голема мера ги задоволува моменталните потреби на корисниците; недостатоците се препознаваат според техничката дотраеност и оштетеност на опремата, мобилноста и материјалот користен за пешачките патеки.

Градскиот парк во Врање е еден од најстарите во Србија. Се смета дека настанал во периодот пред Првата светска војна. Низ историјата многу не се менувал, со времето добивајќи нови содржини, а во склад на потребите на граѓаните.

напишал Душан Пешиќ

ПРИЧЕ О ИСТРАЖИВАЊУ КОРУПЦИЈЕ У ЖИВОТНОЈ СРЕДИНИ У РЕПУБЛИЦИ СЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Пројекат “Зелени фондови у сивој зони - Корупција у фондовима заштите животне средине под надзором медија и невладиних организација у Републици Србији и Републици Северној Македонији”

Јуна, 2020

The project is financed by

The European Union

Приче о истраживању корупције у животној средини у Републици Северној Македонији и Републици Србији

Пројекат подржава Европска унија кроз Програм малих грантова Мреже за лидерство и интегритет у југоисточној Европи (СЕЛДИ.НЕТ).

Уредник:
Елица Пауновска

Аутори:
Наташа Доковска Спировска
Филип Спировски
Елизабета Дамјаноска - Сласеновска
Иванка Спировска
Заклина Хаци-Зафирова
Коалиције за транспарентност на југ Србије - КТЈС
Славица Цветковић
Душан Пешић

Превод: Оз Дизајан Дооел Скопје
Техничка обрада: Ројал Арт Дооел Скопје
Штампање: Ројал Арт Дооел Скопје
Тираж: 200 примерака

Брошурата је израђена у оквиру пројекта “Зелени фондови у сивој зони - Корупција у фондовима заштите животне средине под надзором медија и невладиних организација у Републици Србији и Републици Северној Македонији” који су реализовали Ромски центар за демократију (РС) и Зелени институт (PCM) подржава Европска унија кроз Програм малих грантова Мреже за лидерство и интегритет у југоисточној Европи (СЕЛДИ). Садржај ове брошуре је искључива одговорност аутора и ни на који начин не одражава ставове аутора Европске уније.

САДРЖАЈ

Предговор	101
Мале хидроелектране – беззначајна корист и огромна еколошка штета	104
Светска организација за заштиту природе Адрија: Треба зауставити подстицаје за све врсте малих хидроелектрана и да на тај начин треба ограничiti њихово неконтролисано ширење и уништавање наших река.....	108
Александровачко језеро – еколошка катастрофа сваког система	115
Хроника једне реке: Од Јужне до “Тужне Мораве”	126
Несрећна времена.....	133
Скопље губи битку са загађеним ваздухом, због незаинтересованих инспектора	152
Неготино без депоније на рубу исте.....	156
Дива депонија до резервоар од кој вода пијат жители на четири села.....	163
Милиони се троше за екологију, а око 1.600 људи умире прерано од последица загађења ваздуха.....	174
„...И остави ђубре до краја...“	181

Предговор

Ова брошура развијена је у оквиру пројекта “Зелени фондови у сивим областима - Корупција у фондовима заштите животне средине под надзором медија и невладиних организација у Републици Србији и Републици Северној Македонији”, који спроводе Ромски центар за демократију (РС) и Зелени Институт (PCM), који финансира Европска унија кроз Програм малих грантова Мреже за лидерство и интегритет у југоисточној Европи (СЕЛДИ).

Специфични циљеви пројекта:

Изградња капацитета медија и цивилног друштва за пружање шире подршке јавности и коришћење постојећих антикорупцијских механизама за заштиту животне средине.

Овај пројекат је пружио директан допринос у борби против постојеће корупције у окружењу, уједињујући медије и цивилно друштво у Србији и Македонији.

Општи циљ пројекта је да допринесе борби против постојеће корупције у окружењу, као и удруžивању медија и цивилног друштва у Србији и Македонији.

Резултати добијени реализацијом пројектних активности су:

- Успостављена сарадња за заједничке активности заинтересованих страна у пројекту како би се омогућила владавина закона у области животне средине

- Изградња регионалне мреже организација цивилног друштва и појединача / стручњака и успостављена сарадња са релевантним ОЦД и изградња њихових капацитета.

Све су циљне групе имале користи од процеса, али углавном шира јавност, јер ће као крајњи корисник и даље бити добро информисана у области животне средине и њеног очувања и заштите.

Активности пројекта пружају заједничку борбу у будућности против злочина у околини који утичу на живот и здравље људи.

Корупција која се односи на еколошку заштиту, намерно и намерно загађивање воде, тла и ваздуха, злоупотреба јавних набавки и злоупотреба у другим срединама у окружењу представљају озбиљан проблем у 21. веку.

Околина трпи такве злоупотребе и постоје добро познати случајеви за које није јасно зашто одговорне институције не предузимају никакве законске мере за смањење и спречавање илегалних радњи. Пројекат је имао за циљ да открије и представи јавности специфичне случајеве у окружењу са индицијама коруптивних активности у Македонији и Србији, посебно у региону Врање и Скопље.

Нажалост, Скопље је у зимским месецима 2018. године постало прво место као најзагађенији град на свету. Загађење ваздуха је главни проблем у Скопљу, а једним од највећих загађивача у скопском региону сматра се депонија Дрисла, која је дата менаџменту једне италијанске компаније са обавезом да уложи у њу, али та улагања никада нису реализована.

Ова брошура је двојезична, садржај је на македонском и српском језику, а представља збирку објављених истраживачких новинарских прича везаних за корупцију у окружењу, након пет (5) истраживачких прича из обе земље (РС Македонија и Р. Србија). Приче су засноване на документима јавне политике заснованим на студијама случајева у обе земље.

Истраживачке приче имале су за циљ да представе и открију корупцију у одређеним поступцима у окружењу, бар неправилности, као и однос надлежних институција према таквим неправилностима, али и коруптивне радње које би (требало) да буду кажњиве законом.

Брошура садржи следеће истраживачке новинарске приче које су објављене на друштвеним медијима:

- У Републици С. Македонији
  - „Скопље губи битку са загађеним ваздухом, због незаинтересованих инспектора“, ауторка Елизабета Дамјановска-Спасеновска
  - „Неготино без депоније на рубу исте“, аутор Филип Спировски
  - „Дива депонија до резервоар од кој вода пијат жители на четири села“, ауторка Иванка Спировска
  - “Милиони се троше за екологију, а око 1.600 људи умире прерано од последица загађења ваздуха “, ауторка Заклина Хаци-Зафирова
  - “... и остави смеће до краја ...”, ауторка Наташа Доковска

➤ Р. Србија

- „Мале хидроелектране – беззначајна корист и огромна еколошка штета“, аутор КТЈС

- „Светска организација за заштиту природе Адрија: Треба зауставити подстицаје за све врсте малих хидроелектрана и да на тај начин треба ограничити њихово неконтролисано ширење и уништавање наших река“, аутор КТЈС

- „Александровачко језеро – еколошка катастрофа сваког система“, ауторка Славица Цветковић

- „Хроника једне реке: Од Јужне до “Тужне Мораве““, аутор КТЈС

- “Несрећна времена”, аутор Душан Пешић

Мале хидроелектране – беззначајна корист и огромна еколошка штета

Мале хидроелектране – беззначајна корист и огромна еколошка штета, тако у неколико речи ефекат који мале хидроелектране имају на енергетски сектор и животну средину описују стручњаци, позивајући се на студије рађене у Европској унији и у Србији.

“Ви кад захватите воду, па је водите неколико километара кроз цеви, па је пропустите кроз турбине и вратите у водоток, не продукујете никакво загађење, али они који заговарају изградњу малих хидроелектрана избегну да кажу да то што одвођење воде чини уништава потпуно живот, односно чини екоцид у тим водотоцима”, за Радио Слободна Европа (РСЕ) објашњава декан Шумарског факултета Универзитета у Београду Ратко Ристић, који је са групом професора тог факултета у октобру 2018. урадио студију “Мале хидроелектране деривационог типа: беззначајна енергетска корист и немерљива еколошка штета”.

И док је у Србији планирана изградња укупно 856 мини хидроелектрана, према катастру Електропривреде Србије, студије рађене у Европској унији и Србији указују на негативан утицај које мале хидроелектране имају на животну средину.

Штетан утицај МХЕ препознаје и Министарство заштите животне средине Србије. У одговору достављеном РСЕ наводе да су “негативни ефекти МХЕ по природу и животну средину несумњиви и да битно негативно утичу на акватичне екосистеме и живи свет који ту обитава, посебно уколико се има у виду начин на који су поједине МХЕ изграђене”.

За то време, приватним компанијама које производе електричну енергију из малих хидроелектрана Електропривреда Србије у периоду од пет година исплатила је више од 58 милиона евра кроз накнаду за субвенционисане произвођаче електричне енергије из обновљивих извора коју плаћају грађани Србије кроз месечне рачуне за струју.

Већина малих хидроелектране које су изграђене у Србији или које се тек граде су деривационог типа (граде се у брдско-планинским пределима, код водотока са великим падовима, прим. аут.) и то у заштићеним природним подручјима, као што су национални паркови и паркови природе.

У студији организације rivernatc.eу која се бави заштитом река у Европи, у оквиру посебног еколошког мастер плана за реке у региону Балкана (организација под термином Балкан подразумева државе: Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Србија, Црна Гора, Косово, Албанија, Македонија, Бугарска, Грчка, Турска, прим. аут.) наводи се да су реке Балкана “европско светилиште за рибе” као и да 113 угрожених рибљих врста живи управо у рекама на потезу од Словеније до Грчке.

На Бистарској реци у општини Босилеград 2013. године почела је градња прве од седам мини хидроелектран.

Инвеститор је београдска фирма „Бест енерџи“, са којом општина има договор о запошљавању. Средства су обезбеђена за свих седам хидроелектрана, без обзира што ова општина није ушла у државни план за изградњу мини хидроцентрала.

Почетком 2019. тамошња еколошка удружења организовала су протест тражећи, између осталог, да се испита како мале хидроелектране загађују животну средину.

Локална власт, предвођена Владом Захаријевим, председником општине Босилеград, одговорила је истовременим контрапротестом – правдајући инвеститоре, који су на територији Босилеграда изградили четири мини хидроелектране и граде још толико.

У Општини су између 2010. и 2013. године издали грађевинске дозволе за шест малих хидроелектрана – Вировци, Река 1, Бистар, Брањовица, Тламино и Градиште. На основу дописа Ботја, почетком 2018, представници Завода за заштиту природе изашли су у контролу завршених хидроелектрана у изградњи.

Том приликом су утврдили да наведене хидроелектране немају неопходне услове заштите природе.

У Општини тврде да за изградњу хидроелектрана, према тада важећим прописима, услови заштите природе нису били потребни, јер су били саставни део водних услова издатих од стране Републичке дирекције за воде, наводи се у одговору ЦИНС-у. Међутим, након обиласка Завода, уследио је надзор инспекције Министарства заштите животне средине, која се у новембру исте године обратила Министарству грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, тврдећи да су добијене грађевинске дозволе супротне Закону о заштити природе.

Почетком јануара из Министарства су новинарима одговорили да су пријаве Министарства заштите животне средине у раду.

На питање новинара да ли су услови заштите природе били потребни у тренутку издавања грађевинских дозвола, из министарства нису одговорили до објаве текста.

Завод је утврдио још неправилности.

Док су на неким хидроелектранама рибље стазе, које би требало да омогуће слободан проток рибе, затворене дрвеном преградом, приликом изградње једне хидроелектране уклоњена је вегетација крај реке.

„Деградација обале има последице по читав екосистем”, рекла је за ЦИНС Јелена Чанак Атлагић, истраживачица на Институту за биолошка истраживања.

Она је додала да се преграђивањем рибљих стаза омета природно кретање, храњење и размножавање рибљих врста.

„Уништавање станишта може узроковати потенцијални нестанак рибљих врста које су од значаја локалној заједници за туризам и рекреативни или спортски риболов, а то даље може да има економске последице - мање риболовног туризма, мање новца”, објаснила је Атлагић.

Иzmештене из насеља, хидроелектране Босилеграда, једне од најсиромашнијих општина на југу земље, надовезују се једна на другу, остављајући уз реку ред дугих пластичних цеви. Једна од њих, можда и најлепша од свих, електрана Вировци, налази се близу заштићеног резервата природе Јарешник, шуме ретког црног бора на Дукат планини.

Грађевинска дозвола за њену изградњу нашла се међу оспоренима од стране инспекције Министарства заштите животне средине.

Написао/ла КТЈС

Светска организација за заштиту природе Адрија: Треба зауставити подстицаје за све врсте малих хидроелектрана и да на тај начин треба ограничiti њихово неконтролисано ширење и уништавање наших река

Након што су активисти Иницијативе Одбрамимо реке Старе планине указали да је Закон о изменама и допунама Закона о планирању и изградњи намерно написан прешироко и оставља могућност да се мини-хидроцентrale граде и ван просторних планова, реаговали су из Министарства грађевине и саопштавају да је прихваћен амандман којим је прецизирano да се ради само о изградњи објекта за производњу енергије из биомасе.

Предлог измена и допуна Закона о изградњи оставља могућност за тумачење и могуће злоупотребе, признају у Министарству грађевине, те су уважене жалбе грађана, а у закону је уврштен амандман који прецизира одредбе у вези са припремом урбанистичког пројекта.

Циљ предложених измена био је да се прецизирају одредбе закона у погледу могућности коришћења енергетских потенцијала пољопривредних газдинстава, односно да се омогући ефикасно одрживо коришћење биомасе и другог отпада који се јављају у пољопривредној производњи. На овај начин подстиче се енергетска ефикасност, одрживо управљање отпадом и смањују негативни утицаји на животну средину у пољопривредној производњи - саопштавају из Министарства.

Свесни пропуста, а како би, како кажу, усвојени закон био што квалитетнији и како би се избегле могуће двосмислености, уважени су разлози да предложена норма оставља могућност за тумачење и могуће злоупотребе.

Иако је одлуком Министарства грађевине изградња мини-хидроелектране на реци Јелашници код Сурдулице забрањена, механизација се појавила и кренула са радовима, што је изазвало протесте и револт грађана.

Тончев градња и Игис Грин су кренули са радовима, иако постоји забрана Министарства грађевинарства до 2020. године. Урађено је равнање терена, иако постоји забрана на том месту и на делу од 5 км.

Инвеститор мини-хидроелектране је фирма Игис Грин из Београда, која је и пријавила радове прошле године, али како каже представник ове фирме који се јавио редакцији Јужних вести на телефон предузећа, дозвола за ову МХЕ продата је прошле године.

“Ја сам пријавио радове и продао. Ви се за њебавате са мном, ја сам то продао, немам са тиме ништа. Слушајте, немојте више да ме зовете, ја немам

везе са тим”, љутито је искоментарисао представник фирме који није желео да се представи. Дозвола је продата предузећу Тончев градња, потврдио је за Јужне вести власник фирме Новица Тончев, који је истовремено и председник Скупштине Општине Сурдулица, на чијој територији се гради мини-хидроелектрана. Он је потврдио да постоји забрана Министарства грађевине за подручје реке Јелашнице, али каже да је дозвола за градњу издата пре забране, тако да Општина од тада не издаје дозволе.

Постојећа електрана не угрожава брану и издата је дозвола још пре 5 година и више. Министарство може да наложи Општини да поништи ту дозволу, али да исплати инвеститора, а то досад није урадило и инвеститор је уредно пријавио почетак радова још прошле године - каже Тончев.

Има одговор и због чега је Министарство грађевине забранило издавање дозвола за ово подручје.

“Грађани Јелашнице треба да се запитају зашто је Министарство забранило издавање дозволе за то подручје, а ја ћу вам рећи да је ту Министарство планирало изградњу бране за водоснабдевање Владичиног хана”, каже Тончев.

Председник Скупштине општине Сурдулица додаје да поседује сву документацију и преписку са Министарством грађевинарства, али да ће, с обзиром да је на путу, новинару Јужних вести све папире доставити - накнадно.

Мештани села Радовница и Доњи Стјавац у општини Трговиште, али и љубитељи природе, против су изградње мини-хидроелектрана на њиховој територији, али надлежне то није спречило да крену са радовима на реци Трипушњици у Доњем Стјевцу. Истовремено, у фази изградње је и мини-хидроелектрана у селу Радовница где радове стопирају мештани.

Изградња мини-хидроелектрана на реци Пчињи и њеним притокама почела је пре више од деценије, до сада је изграђено 5 хидроелектрана, 3 на реци Трипушњици, једна на Лесничкој и једна Коћурици, а једино где их још увек нема је Козједолска река, од 38 потенцијалних локација за изградњу на територији Општине Трговиште.

Један од најватренијих бораца за очување реке Пчиње Србόљуб Златковић каже да је у Радовници десетак пута долазила полиција да интервенише зато што се мештани окупе и направе људски штит када радови треба да почну и сада је у току судски процес, док је у Доњем Стјевцу изградња кренула без отпора јер су људи пасивни и у страху.

Златковић додаје да има доста пропуста у грађевинским дозволама и да је он сам као лаик у документацији пронашао отворено кршење закона.

У документу “Услови заштите природе” који иде уз сваки пројекат пише да цевовод не сме да се положи у корито реке јер се река девастира док се гради. На Козједолоској реци где смо оспоравали изградњу стоји у дозволи “цевовод ће бити постављен у корито Козједолске реке”.

“Ја сам као грађанин поднео кривичну пријаву против злоупотребе службеног положаја и понео потписе које сам сакупљао против изградње, то се одуговлачило док од Тужилаштва нисам добио одговор како нису пронашли елементе кривичног дела”, прича Златковић.

Он је до сада сакупио стотинак потписа против изградње мини-хидроелектрана. Постоји и страница на друштвеним мрежама “Река Пчиња и њена природа” и она окупља љубитеље природе који се залажу за очување ове реке. Али како и сам Златковић каже, када је почело да се гради на овом подручју нико није имао свест о томе колико је штетно, људи тек сада почињу да се буде, а он је однедавно ступио у контакт и са људима из иницијативе Одбранимо реке Старе планине.

Активиста за очување река и познавалац риба Горан Токић каже да је Пчиња драгоценја речица због ендемских врста које живе у њој.

“Управо ту живе неке рибице и водоземци којих нема нигде више, буквально 20-30 км тока и то је крај. Ту живи македонска пастрмка, поточна мрена, све су ендеми. И кад нека држава има то - то се штити на све могуће начине. А то се тренутно уништава зато што је “богу иза ногу” и баш их брига што има 7-8 ендемских врста”, каже Токић.

Председник Општине Трговиште Ненад Крстић потврђује да су 2 мини-хидроелектране у фази изградње, али о томе да су мештани стопирали

радове у Радовници не говори.

А на питање Јужних вести “ко су инвеститори” одговара да их не познаје.

“Стварно не знам, знам да је инвеститор из Београда. Они су се мењали, прво је био из Панчева, па из Ниша, сада је из Београда, али стварно не могу да Вам кажем, ја лично не познајем инвеститора”, рекао је Крстић.

Ни урбанистичка служба на коју је председник Општине упутио није се одавала, тако да су детаљи о локацијама и грађевинским дозволама непознати.

Због забринутости штетом коју би изградња хидроелектрана могла да нанесе људима и средини огласила се и Народна странка из Трговишта истичући као проблем, поред губљења река, још и то што у изградњи мини-хидроелектрана нема запошљавања јер системи раде аутоматизовано са највише једном особом која је упошљења за одржавање а корист имају само инвеститори.

Борци против изградње малих хидроелектрана (МХЕ) у општини Трговиште тврде да инвеститор нема све потребне дозволе за градњу МХЕ „Прочовци 3“ на реци Трипушници код Доњег Стјевца иако су радови у току.

Бујановачким су доставили мапу са означеним локацијама предвиђеним за изградњу електрана.

Мештани су се обраћали и Министарству за заштиту животне средине затраживши да и преостала територија општине Трговиште буде проглашена Пределом изузетних одлика „Долина Пчиње“, са циљем да се заустави градња МХЕ и заштити природа.

У одговору се наводи да је Завод за заштиту природе Србије доставио министарству нову Студију заштите Предела изузетних одлика „Долина Пчиње“, која предвиђа нове границе подручја, однодно проширење на 3344 хектара територије општине Бујановац и 884 хектара општине Трговиште.

Међутим, чак ни заштићена подручја нису поштеђена пошасти зване МХЕ, јер, како поручују из министарства, за њих јесте неприхватљива изградња МХЕ у заштићеним подручјима, али није забрањена.

Ово такође представља потенцијалну могућност изградње МХЕ у долини Пчиње на територији Бујановца. У пределу Пчиње изградња електрана је започела пре више од десет година.

Светска организација за заштиту природе Адрија (ЊНФ) саопштила је да приватни инвеститори мини хидроелектрана шире лажне вести и демантује њихове тврђње да МХЕ не утичу негативно на природу и да ЊНФ подржава њихову изградњу.

Последњих десетак година сведочимо системском уништавању река и потока услед експанзије малих хидроелектрана, наводи се у саопштењу ЊНФ и додаје да су у Србији и целом региону присутни проблеми узроковани неконтролисаном изградњом МХЕ.

За разлику од тврдњи инвеститора изнетих у тексту који је раније објавио Тањуг, у WWF фонду кажу да је штета коју МХЕ чине природи и ширем друштву изузетно велика - од уништавања речних корита, заробљавања река у цеви, губитка биолошке разноврсности и девастације околног подручја, до угрожавања извора питке воде и опстанка локалног становништва.

“Због свега наведеног, WWF никако не може подржати изградњу МХЕ”, поручује та организација додајући да се напротив увек транспарентно залагала за одрживо коришћење обновљивих извора енергије.

WWF понавља став да треба зауставити подстицаје за све врсте малих хидроелектрана и да на тај начин треба ограничiti њихово неконтролисано ширење и уништавање наших река.

“Тренутна политика подстицаја за производњу електричне енергије из обновљивих извора одговара искључиво инвеститорима у МХЕ, значајно ограничавајући производњу из других обновљивих извора, попут сунца и ветра. Штавише, што је мања инсталисана снага постројења, то је већа подстицајна откупна цена струје, чиме се додатно повећава притисак на реке, јер је инвеститорима у интересу да саграде што више постројења мање инсталисане снаге. То често подразумева стављање небројених километара река у цеви. У прилог томе говори и чињеница да је 95 одсто саграђених МХЕ снаге испод 1 МВ”, појашњава Наташа Миливојевић из WWF Адрије”.

Анализа улагања у мале хидроелектране, коју је 2018. године урадила организација Банкњатћ, показује како се већина таквих пројекта у Србији финансира новцем страних банака, а посебно група Ерсте Банке (Аустрија)

и УниЦредит Банке (Италија).

“Инвеститори често напомињу како су МХЕ битне за енергетску будућност Србије. Ипак, све анализе показују да је њихов допринос енергетској стабилности Србије занемарљив. Постојеће МХЕ у просеку производе мање од 0,8 одсто укупне електричне енергије, а када би се све планиране изградиле, тај износ не би премашио три одсто”.

У WWF-у истичу да би заузврат хиљаде километара река биле изгубљене.

“Ипак, решење постоји. Влади Србије већ смо предложили да се из Уредбе о подстицајним мерама за производњу електричне енергије из обновљивих извора, трајно укину подстицаји за мале хидроелектране и повећају квоте за друге обновљиве изворе енергије попут ветра или сунца. Тиме би се дуготрајно допринело бољем енергетском миксу, те стабилизацији целог система. Осим тога, улагањима у енергетску ефикасност и модернизацију електроенергетског система повећала би се доступност електричне енергије, уместо уништавањем наших река”, закључује Миливојевић.

Влада Србије, како је наведено, сада има јединствену прилику да измени Уредбу о подстицајним мерама за производњу електричне енергије из ОИЕ и искључи из ње мале хидроелектране.

На тај начин послала би јасну поруку да је очување биодиверзитета један од стратешких приоритета Србије односно заштита водних ресурса којим обилује.

Истовремено, заустављањем даље изградње МХЕ стали би уз грађане који су путем протеста и другим јавним наступима, јасно показали да желе да зауставе даље уништавања река Србије, наведено је у саопштењу.

Написао/ла КТЈС

Александровачко језеро – еколошка катастрофа сваког система

Projekat za resanaciju Aleksandrovačkog jezera nije prezentovan

Foto: Privatna arhiva

Због бројних економских, социјалних и политичких проблема, у земљама Балкана мало се простора оставља важним темама попут екологије и очувања природних ресурса. Таква је ситуација и у Србији. О томе сведоче честе еколошке катастрофе у свим деловима земље. Једна од њих се налази на 7 километара од Врања. Реч је о Александровачком језеру, које више од једне деценије није санирано и нема свој статус.

Почетак 2019. године, када је реч о екологији у врањској општини, обележиле су помпезне најаве готово свих медија на југу Србије, везане за ресанацију Александровачког језера. Подељања ради, Град Врање је два месеца пре тога објавио јавни позив. Усвојена је понуда Института „Винча“са партнерима „Хидрогеоеко“ из Београда и „Гео лидер“ из Бујановца,

компанија које су, поред Града Врања и „Винче“, чланови Конзорцијума за израду пројектно-техничке документације. Реч је о јавној набавци број 404-112/1807/1.

ОБАВЕШТЕЊЕ О ЗАКЉУЧЕНОМ УГОВОРУ

Назив наручиоца: Градска управа града Врања, ПИБ: 100548456, матични број: 07179715

Адреса наручиоца: Краља Милана број 1, 17501 Врање

Интернет страница наручиоца: www.vranje.org.rs

Врста поступка јавне набавке: Отворени поступак

Врста предмета: услуге

Опис предмета јавне набавке назив:

Предмет јавне набавке су радови на изради пројектне документације - Ресанацija Александровачког језера на територији града Врања.

Ознака из општег речника је: 90733000 – услуге у вези са загађењем воде ЈН бр. 404-112/18-07/1

Набавка није резервисана и не склапа се оквирни споразум.

Критеријум за оцењивање понуде: Најнижа понуђена цена

Уговорена вредност: 9.500.000,00 динара без ПДВ

Број примљених понуда: 1

Понуђена цена:

- Највиша цена: 9.481.000,00 динара без ПДВ-а

- Најнижа цена: 9.481.000,00 динара без ПДВ-а

Понуђена цена код прихватљивих понуда:

- Највиша цена: 9.481.000,00 динара без ПДВ-а

- Најнижа цена: 9.481.000,00 динара без ПДВ-а

Део или вредност уговора који ће се извршити преко подизвођача:

Изабрани понуђач ову јавну набавку обављаће са групом понуђача.

Датум доношења одлуке о додели уговора: 11.01.2018. година

Датум закључења уговора: 17.01.2019. година

Основни подаци о добављачу: Заједничка понуда: ИНСТИТУТА ЗА НУКЛЕАРНЕ НАУКЕ „ВИНЧА“, Мике Петровића Аласа, бр. 12-14, 11001 Београд. ПИБ: 101877940, матични број: 07035250, жиро рачун: 205-113605-34, Комерцијална банка, телефон: 011/3408273, директор др Милица Марчета Канински - као

носилац посла, са члановима групе: ХИДРОГЕОЕКО ИНЖЕЊЕРИНГ Д.О.О, улица Ваљевска бр. 8, 11030 Београд. Матични број: 20544619, ПИБ: 106156149, директор Мирослав Крмпотић и ГЕО ЛИДЕР Д.О.О. Бујановац. Улица Краља Милутина бб, 17520 Бујановац. Матични број: 20750570, ПИБ: 107149623, директор Иван Стоилковић.

Период важења уговора: 2020. година, односно до коначног завршетка после

Околности које представљају основ за измену уговора: члан 115. став I. ЗЈН.

Рок за израду пројектно-техничке документације је 13 месеци, а инвестиција са ПДВ-ом вредна је 11.337.000 динара, или нешто мање од 100.000 евра.

С обзиром да се у поменутом периоду ништа од радова на излетишту код Александровачког језера није могло видети голим оком, портал Коалиција за транспарентност југа Србије (КТЈС) покушао је да истражи да ли је било шта рађено на овој некада атрактивној туристичкој дестинацији.

Градски већник за екологију у Врању, **Данијел Васиљевић**, најпре је рекао да зна „да се ту нешто мењало“ и да ће податке, чим их добије, послати редакцији портала КТЈС, захтевавши да му се прецизирају питања. А потом је, у СМС поруци, написао: “Проследио сам питања, али још увек немам одговоре. Зато Вам не одговарам“.

Васиљевић је контактиран још неколико пута, али се није јављао на телефон.

Исти модел понашања применио је и **Славољуб Стојменовић**, помоћник градоначелника за урбанистичке послове, који је пре 13 месеци често о овој теми давао изјаве медијима, док се на позиве новинарке портала КТЈС није јављао.

Говорио је да је основни циљ ресанације језера израда проектне документације и трајно решавање његовог статуса уз пратеће радове по тој документацији.

“Потребно је обезбедити стабилно водоснабдевање језерима током лета, када је смањено снабдевање површинским и подземним водама, чиме ће бити омогућен константан доток воде током целе године и онемогућено стварање цијанобактерија. С обзиром на новонасталу вредност Александровачког језера за локално становништво и његов потенцијал за туристичке активности и рекреацију, Врање жели извршити све неопходне истраге и радове који би омогућили поновно коришћење Александровачког језера како за наводњавање, тако и у туристичке сврхе”, објашњавао је Стојменовић тада, а његове речи пренело неколико портала.

Он се везивао за одлуке састанка **Сталних конференција градова и општина** одржаног децембра 2018. године у Београду, на коме је скренута пажња на решавање проблема вода за пиће, отпадних вода и водених акумулација од стране државног секретара **Министарства за заштиту животне средине, Ивана Карићана**, пошто је то основ за отварање Поглавља 27 од стране ЕУ.

Министарка за европске интеграције у Влади Србије, Јадранка Јоксимовић, 21. јануара ове године такође се бавила условима за отварање Поглавља 27:

“Подношењем преговарачке позиције за поглавље које се тиче заштите животне средине и климатских промена, направљен је значајан корак напред, јер се ради о веома захтевном и комплексном преговарачком поглављу, чија је израда трајала скоро три године, уз учешће 28 институција, због чега представља најкомплекснији документ, од преко 1.600 страница, који смо до сада представљали Европској унији”, рекла је.

Непознато је, међутим, да ли се међу документима предатим Европској комисији налази и пројекат о ресанацији Александровачког језера.

ПРОЈЕКАТ ЈЕ У “ВИНЧИ”

Пошто је носилац пројекта о ресанацији језера Институт “Винча” у Београду, портал КТЈС контактирао је др Милана Краговића, научног сарадника, који се новинарки љубазно обратио мејлом. Написао је:

“Пре свега, пуно Вам хвала на интересовању за овако један важан пројекат од националног значаја.

Обавештавам Вас да ће Вам детаљно обавештење са свим неопходним информацијама бити достављено до 19.02.2020. године, и овом приликом Вам се извињавамо због кашњења, с обзиром да сте те информације тражили до 17.02.2020. године.

Разлог за одлагање је тај што чекамо сагласност Града Врања, као и осталих чланова Конзорцијума (Хидрогеоеко инжењеринг доо и Геолидер доо.), како бисмо Вам послали заједничко обавештење.

Срдачан поздрав,
У име носиоца реализације пројекта

др Милан Краговић,
научни сарадник”

Након истека рока који је сам одредио, Краговић каже да “не може да порталу КТЈС достави информације”, тачније Саопштење о онеме шта се све радило – “док сви чланови Конзорцијума не дају писану сагласност за то”.

Усмено су се сви сложили, али је остало да предузеће “Гео лидер” из Бујановца достави “Винчи” и писану сагласност, док су Град Врање и предузеће “Хидрогеоеко” из Београда то учинили.

Краговић, међутим, не жели да открије име особе која је послала сагласност, али каже да је “немогуће да већник за екологију Данијел Васиљевић нема информације о свему што је урађено”.

“Уосталом, и остали чланови Конзорцијума знају шта су радили, па можете и њих да контактирате”, речи су Милана Краговића.

ДРЖАВНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ “ТАКО РАДЕ”

Мирослав Крмпотић, директор предузећа “Хидрогеоеко”, потврдио је да је доставио податке које је “Винча” од њега тражила – да је рађено на испитивању бунара – али да “не разуме зашто се то саопштење не прослеђује медијима”.

Сличног мишљења је и Иван Стоилковић, директор “Гео лидера”, који ће то урадити када заврши посао који није везан за језеро, али да “у том документу нема ничег спорног што медији не би требало да објаве”.

“Знате, тако вам је то у државним фирмама”, рекао је Стоилковић.

Вероватно би било важно сачекати Саопштење из “Винче” са потписима свих чланова Конзорцијума о проектно-техничкој документацији, да су сви претходни пројекти о ревитализацији Александровачког језера дали резултате.

ПРОЈЕКТИ И (НЕ)УСПЕСИ

Сада већ давне 1987. године, према тадашњем Просторном плану, простор код Александровачког језера био је намењен за подручје локалног излетишта. Регулационим планом из 1997, језеро је проглашено за подручје локалног излетишта, спортско-рекреативног центра и викенђнасеља. Шодно томе, уређење простора је у складу са очувањем природних лепота и амбијента од значаја, где се простор урбанизује, а опет остаје у природном окружењу и спаја с њим. По овом плану, простор око језера је намењен за рекреацију, спорт и угоститељске објекте. Од спортских терена планирани су терени за одбојку, кошарку и тенис, а од пратећих објеката – паркови за децу са пратећим реквизитима. Планирана је и ергела.

Тада су одобрена средства у износу од 73 милиона динара, а за прву фазу утрошено је 60 милиона. Инвеститори су били ЕКО фонд и Републичка дирекција за воде, извођач радова је било Предузеће за путеве из Врања, док је пројекат дело Завода за урбанизам у Врању.

Јануара 2008. године, Институт за водопривреду „Јарослав Черни“ из Београда презентовао је обимну генералну студију наручиоцу посла – Општини Врање – о ревитализацији Александровачког језера. Вредност ове инвестиције је 25 милиона динара. Те године, међутим, дошло је до првог великог загађења језера када се и додатно први велики помор рибе. Штета никада није процењена, а угинуло је више од 1,5 тоне рибе.

Од тада па до 2016, сви неуспеси око ревитализације језера везују се за Демократску странку у Врању и Игора Андонова, који је у периоду од 2008. до 2012. био заменик градоначелника Врања и иницијатор за санацију језера.

Пројекат по коме је рађена санација језера кошта пореске обvezнике Града милион евра. Од 2010. до 2013. године на санацију Александровачког језера потрошено је милион евра.

Оно што је за научнике занимљиво јесте да у језеру има и алги које потичу из вода Африке и до тада су примећене у Војводини, али у веома малом обиму. Приликом узорковања воде, која је 2013. године била буквално зелена, установљено је да у једном литру воде има чак 206 милиона бактерија. Због тога је дошло до помора рибе, а претила је опасност и по људе. Уколико се становништво храни рибом или се купа у језеру, то може довести до поремећаја у људском организму. Страдају кожа, јетра, долази до несвестице, вртоглавице и гушења.

Године 2012, након великог помора рибе у језеру, одговорност је сваљивана на Општинску организацију спортских риболоваца “Ветерница” у Лесковцу, која је била задужена да управља језером.

Александровачко језеро је и данас идеално станиште за размножавање модрозелених алги. Вода је топла, плитка, а земљиште испод је природно слано. Прво појављивање ових микроорганизама примећено је након чишћења језера 2010. године. Научници од 2011. године упозоравају на ризично порибљавање језера, јер су алге непредвидиве. Могу да процветају, али то и не мора бити случај. Све време језеро представља опасност по живи свет. Још увек је ту табла са натписом да је вода забрањена за купање и појење стоке.

Svaka vlast ima svoj projekat za resanaciju

Foto: Privatna arhiva

Нико до данас за неуспеле пројекте за ресанацију језера као и за угрожавање здравља људи и рибе никада није сносио одговорност.

У 2020. ЗНАЧАЈНА СРЕДСТВА ЗА АЛЕКСАНДРОВАЧКО ЈЕЗЕРО

Када су чланови Градског већа Врања на 192. седници усвојили нацрт будžета за 2020. годину од 2,7 милијарде динара, не постоји тачна цифра за ресанацију Александровачког језера. Новинарима је речено да ће значајна средства бити издвојена за разраду пројектне документације. Та значајна средства односе се на реконструкцију Болнице и ресанацију Александровачког језера.

Александровачко језеро је вештачка акумулација на 7-8 км југозападно од Врања. Дуго је 500 м, највећа ширина му је 250 м, површина облика елипсе износи око 0,12 км². Просечна дубина је око 2,5 м. Направљено је 1964.

године, за потребе наводњавања по систему „кап по кап“ пољопривредног комбината „Пољопродукт“, који се првобитно старао о језеру.

Језеро је некада било омиљено излетиште Врањанаца. Потом је дugo времена било запуштено. У више наврата је било великих помора рибе, више пута је урађивано, према различитим техничким решењима, и пориблјавано. Последњи велики помор рибе догодио се у децембру 2012. године, испод залеђеног језера.

Извор: Википедија

Упркос свему, љубитељи природе, кад год су у прилици, одлазе на излетиште код Александровачког језера. Занимљиво је и да ради ресторан у коме су на менију рибљи специјалитети. Зар баш та слика не говори више од презентације пројектно-техничке документације о ресанацији језера? Уосталом, новац за све пројекте и све што је рађено платили су порески обвезници Врања и Србије.

Написао/ла Славица Џветковић

Хроника једне реке: Од Јужне до “Тужне Мораве”

На обалама Јужне Мораве налази се велика количина нагомilanog комуналног и биолошког отпада

Foto: Mihajlo Stojković

Прича о Јужној Морави под називом “Тужна Морава” коју су 2010. снимили припадници удружења “Еџтриме” уздрмала је читаву Србију, али од тога дана ствари ни на који начин нису померене са мртве тачке. Према наводима извиђача из одреда “Завичај 1903”, главни проблеми највећег водотока у овом делу земље су изузетно нестабилне обале склоне обрушавању, велике количине нагомиланог комуналног и биолошког отпада, генерисани отпад на ушћу притока, неприступачност обали и велика покрivenост вегетацијом обе обале.

Nagomilan plastični otpad

Foto: Mihajlo Stojković

Иако је стање добро познато, до сада нико ништа није преузео по овом питању. Премда је градоначелник Врања, Слободан Миленковић, у свом експозеу приликом преузимања локалне власти нагласио да ће она учинити све у циљу заштите животне средине и предузети све неопходне мере донешењем плана са намером заштите и очувања вода, то се ипак није додатило.

Сетимо се слике прљавог речног корита Јужне Мораве, без обзира чија је то надлежност. Не можемо да окрећемо главу и занемарујемо тај проблем, баш као ни велики еколошки проблем Пљачковице и контаминација уранијумом, али и еколошки проблем Александровачког језера. Од 2016. године и преузимања власти Српске напредне странке (СНС) у Врању, нажалост, ништа од овога што је најавио градоначелник није остварено у пракси.

Južna Morava teče pored Bujanovca, Vranja, Vladičinog Hana, Aleksinca i Stalača

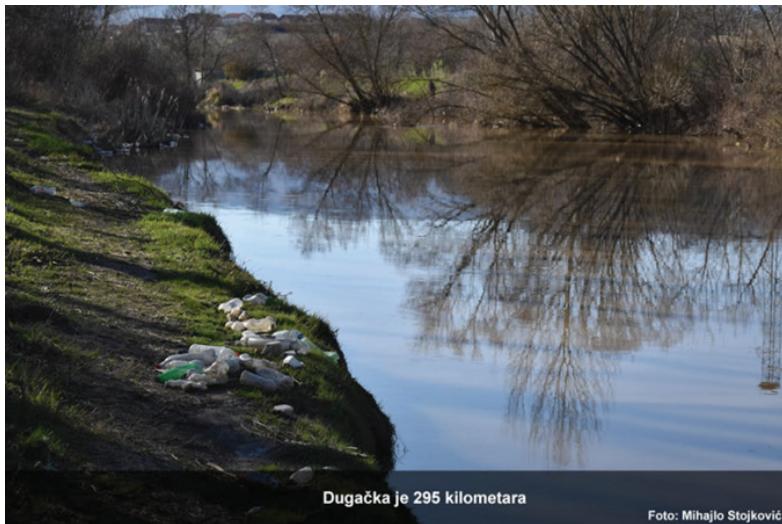
Foto: Mihajlo Stojković

Иако је локална власт за пројекте екологије у предходне три године одвојила три милиона динара, ни један једини динар није утрошен да би се озбиљније радило на ичему што се тиче Јужне Мораве.

Истовремено, власт има и локални фонд за заштиту животне средине из кога такође није потрешен ни један једини динар за Јужну Мораву.

У извештају који су врањски извиђачи предочили Српској јавности стоји да горњи ток Јужне Мораве каратеришу огромне ерозије обале, продубљивање речног корита од четири до чак 12 метара, као и велике количине оборених стабала које су препречиле реку.

“На тај начин формирano је више брана у водотоку Мораве, али се на њима задржава комунални и биолошки отпад. Забележено је и мапирано чак 15 места на којима је река препречена и пловидба њоме онемогућена на све замисливе начине”, кажу извиђачи из одреда “Завичај 1903”.

Dugačka je 295 kilometara

Foto: Mihailo Stojković

Да ствари не буду потпуно “црне”, потрудила се међународна заједница која је врањском “Водоводу”, уз гаранцију Града Врања, дала кредит за финансирање колектора за пречишћавање отпадних вода. План за изградњу колектора постоји од 2010, када је и мерен проток канализације у Врању.

На основу резултата тих мерења које је урадио “Водовод”, уз помоћ једне београдске професионалне организације, осмишљени су и капацитети за прављење колектора. После неколико година Немачка КФН банка одобрила је кредит Врању за овај посао, у висини од 14,2 милиона евра, а тој цифри касније је додато још 400 хиљада евра. Све у свему, пројекат је вредан око 15,9 милиона евра и обухвата изградњу 19 километара колектора за отпадне воде и изградњу постројења за њихово пречишћавање. Али и овде се, чини се, јављају проблеми јер се јавно прича да “Водовод” није у стању да редовно сервисира приспеле рате.

Film "Tužna Morava", snimljen 2010, izazvao je veliku pažnju

Foto: Mihajlo Stojković

Уз све напоре, изградња колектора званично је почела 10. фебруара 2020. године а према речима министарке грађевинарства, Зоране Михајловић, “све треба да буде завршено до фебруара 2021”.

Јужна Морава, док чека да јој неко помогне, уме да буде и опасна по околину; обилне падавине често доводе до изливања Мораве и плављења приобаља, а да ту скоро никада није реч само о природној непогоди јер је очигледан и људски немар и непредузимање макар основних мера које би спречиле овакав развој. У читавој таквој ситуацији долази до сталних акциденаца као што је онај из јула 2019. године, када је Мораву низводно од Владичиног Хана према Џепу задесио велики помор рибе.

“У реци су плутале угинуле рибе, а видели смо ошамућене мрене. Рибља млађ је пострадала, па сматрамо да је изгубљено неколико генерација рибљег фонда”, рекли су рибочувари из ханског удружења риболоваца.

Према овим сведочењима, вода у Морави је тада била “јако запенушана и црна”.

“Инспектори су констатовали да је у питању пуштање отпадних вода

из фабрике сокова ‘Нектар’, јер вода смрди на неку киселину”, истичу рибочувари из Владичиног Хана.

Таман је, парадоксално, српски трагична транзиција помогла да се Морава колико-толико опорави ових дана, сведоци смо да врањска ХК “Јумко”, испуштајући практично отрове у Врањску реку, поново трује Мораву и доводи је на саму ивицу нестајања. У таквој ситуацији најгори сценарио је овај по коме нико ништа не предузима и по коме је наведено понашање не само уобичајно, већ и потпуно нормално.

Јужна Морава је на самрти и тражи за себе лек.

Но, има ли га у овој и оваквој ситуацији?

МИ, А НЕ ОНИ

За своју причу о “Тужној Морави” новинарка из Београда, Анђелија Стојковић, добила је награду МТВ-а за најбољег младог српског репортера у 2011. години. Она каже да је захвална што је успела да скрене пажњу јавности на огроман проблем Јужне Мораве.

“Прича о Јужној Морави је једна о најтужнијих које сам радила, јер говори много о нама самима. То ѡубре у Мораву нису бацали неки странци или окупатори, већ људи који поред те реке живе и које је та река некад хранила. Опет, наша Морава као да је битна само појединцима, о њој су се бриниле само мале и усамљене групе. Колективно смо одговорни за Мораву и немар који гајимо према њој, а Србија тек треба да отвори Поглавље 27. о заштити животне средине. Можемо да причамо како нас неко мрзи и како за нас важе неки други аршини, али како ћемо затворити то поглавље са оваквом Јужном Моравом, коју смо сами, без ичије помоћи, потпуно уништили”, каже Стојковић.

Написао/ла КЈТС

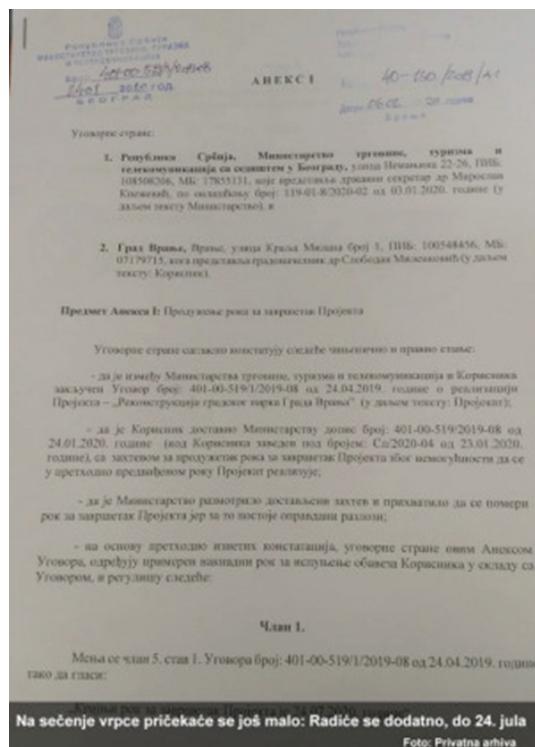
Несрећна времена

Trebalo je da početkom februara radovi budu završeni, a Gradski park otvoren

Foto: KTJS/ Dušan Pešić

Рок од 120 календарских дана од дана увођења у посао за реализацију пројекта “Реконструкција Градског парка Града Врања” истекао је почетком фебруара текуће године, па је, на захтев Града, “због немогућности да се у претходно предвиђеном року реализује”, време за његово спровођење пролонгирано за шест месеци, до 24. јула 2020, како је образложено у анексу уговора.

Радови на реконструкцији парка у Врању званично су започети 7. октобра 2019, што је требало да значи да ће 3. фебруара, укљањањем жице која оивичује парк читавим његовим обимом, постати отворен за посетиоце. Ипак, посао ће потрајати.

Према уговору, потписаним између Града Врања и Министарства трговине, туризма и телекомуникација, укупна вредност инвестиције, за обе фазе реконструкције Градског парка, износи 134 милиона динара са ПДВ-ом (120 милиона без ПДВ-а). Како је било планирано да радови трају 120 календарских дана, а узимајући у обзир укупну цену пројекта, долази се до просечне цифре од око 9.500 евра, колико кошта један радни дан. Поставља се питање да ли ће, и колико, ово одлагање послат и “празно” градилиште коштати пореске обвезнике Врања, али и Републике Србије, премда и Министарство финансира овај подухват.

Александар Манић, законски заступник фирме **Друштво за транспорт и трговину "Евро лидер" д.о.о.** **Жбевац**, која је извођач радова и чије се машине могу свакодневно видети на градилишту, до објављивања овог текста није одговорио на питања послата на званичну имејл-адресу компаније чији је директор. Између осталог, упитан је због чега се реконструкција парка у самом градском језгру не одвија претходно утврђеном динамиком, као и да ли ће ова ноншалантност одговорних учесника пројекта додатно стајати пореске обvezниke.

А, осим багера, пар камиона, покојег порушеног дрвета, мачке или пса – и, приде, читавом површином изрованог Градског парка – ништа се друго не може видети. Градилиште зврји празно. Нема радника. Према речима суграђана који живе у његовој близини, али и увидом у стање ствари “на терену” новинара портала Коалиција за транспарентност југа Србије (КТЈС), нико од њих се не сећа да је видео неког од упослених како, управљајући машинама, ради посао за који је плаћен. По киши и снегу се не може радити,

али је од октобра прошле године, када је реконструкција почела, било и много сунчаних дана, па то ипак није допринело нарочитој агилности радника, речи су суграђана из тог дела Врања.

НИЈЕ ИЗГРАДЊА ЗГРАДЕ

Активисткиња и студенткиња, Дејана Стошић, организаторка протестног скупа грађанске иницијативе против реконструкције, који је под називом “Одбрамимо Градски парк” одржан 15. октобар 2019 – када се окупило неколико десетина грађана и грађанки – сматра да су рокови пробијени због “неспособности и неажурности одговорних лица”.

“Поставља се питање зашто се ови радови, који коштају у просеку 10.000 евра дневно, изводе дуже од три месеца. За што смо на градилишту могли да видимо једног или двојицу радника преко дана, неретко ниједног? Најгоре је што они сад, након истека рока, могу да промене план реконструкције парка без икаквог објашњења”, истакла је Стошић.

Повлачи паралелу са улицама Боре Станковића у Врању и главном у Врањској Бањи, где радови на реконструкцији и санирању такође “трају дуже од предвиђеног”.

“Дугују грађанима Врања објашњење зашто три месеца касније и даље не могу да прођу кроз парк, или Бањчанима зашто су им улицу претворили у ров. Рок за реконструкцију Улице Боре Станковића такође је одавно истекао, међутим очито нисмо доволно добри, ми који смо њима дали посао и из чијих џепова примају плате, да знамо зашто је дошло до одлагања или продужетка радова”, рекла је Стошић.

Nekoliko desetina građana na protestu protiv rekonstrukcije parka

Foto: KTJS/ Dušan Pešić

Она је скренула пажњу и на извођача радова који је носилац посла (постоје и три компаније које су подизвођачи) – горепоменуту “Евро лидер” чији је заступник Александар Манић – изражавајући сумњу што је баш та фирма добила посао реконструкције парка.

“Како фирма која се бави увозом и извозом робе ради као извођач радова?”, пита одговорне Стошић.

Иначе, на сајту Агенције за привредне регистре (АПР), у информацијама о компанији чији је Манић директор, као претежна делатност наведена је “друмски превоз терета”; а премда је, судећи по имениу фирме, и “друштво за транспорт и трговину”, оправдано је запитати се које су референце препоручиле “Евро лидер” д.о.о. из Жбевца да добије посао извођача радова у овом капиталном пројекту.

Манић ни на ово питање није одговорио новинару портала КТЈС.

Главна градска урбанисткиња, Јелена Марковић, кашњење радова у оквиру реконструкције парка, површине безмало два хектара (20.000 “квадрата”), правда временским условима и непогодама.

“Град је у старту знао”, рекла је Марковић за портал КТЈС, “да ову реконструкцију не може да финансира из својих фондова”. Пројекат је урађен и грађевинска дозвола добијена, па је Врање чекало “ неки конкурс на нивоу државе” да новац за ову намену заиска.

“Ми смо могли да кажемо да нећемо то све, да нама не одговара доба године да кренемо са радом, али је онда питање да ли ћете следеће године да добијете. То се десило у врло несрећно време у погледу извођења радова. Све је несрећно кад крећете да градите у новембру или децембру. Они вам дају паре а ви морате у тој календарској години да кренете у извођење радова, јер ако не кренете значи да сте одустали од тог конкурса и добијених средстава”, рекла је Марковић.

Nijedno stablo ne smeju da poseku: Marković

Foto: KTJS/ Dušan Pešić

Главна градска урбанистика додала је да сам обим посла није “не знам колики” јер није у питању “изградња зграде”, а да ће реконструкција зависити од тога колики број радника ће бити доведен на градилиште.

“Имам информацију да је најкомплекснији део посла завршен, а то су подземне инсталације. Остало је сређивање тротоара. То није асфалтирање, него постављање бехатон плоча. Терен мора да се ископа, тампонира, донесе нови слој земље и шљунак, па онда преко тога сложе плоче. Сад је превише блата”, објаснила је Марковић.

НЕЗНАТНО СМАЊЕЊЕ ЗЕЛЕНИЛА

Управо то поплочавање о коме говори саговорница портала КТЈС један је од највећих страхова наших суграђанки и суграђана: да ће се, зарад постављања тих плоча, сећи дрвеће и смањити зелена површина у парку која, према неким подацима, чини до 67 посто укупне површине; остatak су стазе.

Да је бојазан грађана оправдана, може се закључити погледом на фотографије идејног пројекта будућег изгледа парка. Не узимајући у обзир дрвеће на њима, које је део стилизованог приказа и не одговара реалном стању ствари (прецизније: дрвеће на овим фотографијама је додато “реда ради”, битно је поплочавање), као и скулптуру Коштане која ипак неће бити део новоизграђене фонтане, све остало би, након реконструкције, требало бити врло слично идејном решењу (види фотографије).

Дакле, према речима главне урбанисткиње, Јелене Марковић, страх

грађана због евентуалног смањења зеленила је неоснован. Рекла је да се ниједно стабло не сме посећи, како је пројектом и предвиђено.

“У пројектном задатку је јасно написано да они не смеју ниједно дрво да посеку. Ако се неко дрво нађе на положају где пролази подземна траса, они морају да га обиђу или подземну трасу помере у складу са тим дрветом. Читам коментаре да је неко дрвеће порушено. Није дрвеће нико дирао већ је тло растресито, копали су за подземне инсталације па се померило тло које је било ‘набијено’. Могуће је и да је један јачи ветар подигао неко дрво”, објаснила је Марковић.

Strah građana zbog popločavanja: Stilizovani prikaz idejnog rešenja budućeg izgleda parka

Foto: arhitektura kapaprojekt

Она, ипак, не може са сигурношћу да тврди да неће бити смањења зелене површине, макар минималног. Једина нова стаза која се додаје, како каже, је на потезу иза споменика Боре Станковића – туда су грађани већ пролазили, том утубаном земљом, па су “препознате њихове жеље и навике”.

“Само се та једна стазица убацује, све остаје зеленило. Ако кажемо смањење зеленила, то је незнатно смањење. На простору око Павиљона зелена површина мораће да се смањи”, додала је главна градска урбанисткиња.

БЕЗ ОДГОВОРА ВЕЋНИКА

Према њеним речима, сваке године у јесен радници ЈКП “Комрад” обилазе парк и свако стабло прегледавају и процењују да ли је дрво добро или није, вади се у случају да је почело да трули и на његово место сади ново. “Они ове године нису спровели процедуру да се уклони неко дрво”, додала је Марковић, “управо због тога што су се грађани побунили да ће да буде сеча дрвећа, да ће да се нешто руши и уништава”.

“Тема пројекта и израда пројектно-техничке документације није било дрвеће”, додала је Марковић, “а све оно које је на фотографијама је само стилизовани приказ дрвећа”. Они се нису бавили дрвећем, нити одржавањем нити одређивањем да ли је дрво у лошем стању, већ само грађевинским радовима на локацији где већ постоје стазе”, рекла је наша саговорница.

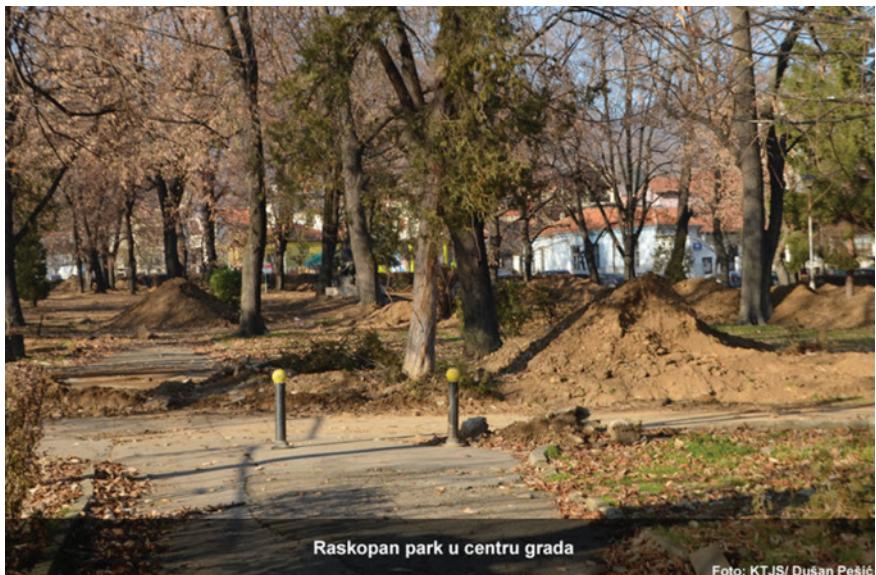
За потребе овог текста, за изјаве су упитани и **Мића Младеновић**, члан Градског већа за туризам и угоститељство, као и његов колега, **Данијел Васиљевић**, задужен за област екологије и заштите животне средине, али нису желели да – свако из перспективе своје струке и надлежности –

говоре о актуелној теми.

Младеновића је **градоначелник Слободан Миленковић** овластио да уместо њега потпише уговор о реконструкцији Градског парка са Министарством трговине, туризма и телекомуникација, па нас је упутио на урбанисткињу Јелену Марковић – баш као и Васиљевић. Потоњи је још рекао новинару да је процедура да му пошаље питања која ће он послати својој надређеној.

Марковић је реаговала и на писања локалног портала који је објавио да су “бисте врањских великана”, осим нетакнутог Боре Станковића, “уклоњене из парка”.

“Сви споменици ће остати онде где су и били, с тим да су они сад депоновани из парка, да се не би оштетили приликом реконструкције. Видела сам на једном порталу да су у дворишту Харемлука. Мислим, они стоје напољу и овако и онако. Биће враћени на старо место”, рекла је Марковић, очито “Алфа и Омега” свих дешавања и питања која се тичу пројекта реконструкције врањског парка.

На друштвеним мрежама појавиле су се фотографије срушене чесме која се налазила у парку, са стране Змај Јовине улице, а Марковић, као и у случају споменика, грађане умирује речима да “чесма остаје ту где јесте, таква каква јесте”.

“Та чесма је зидана од цементних коцки и вероватно, кад су је померали, она се растурила, што не значи да ју је компликовано вратити онде где је била у стању у каквом је била”, уверава суграђане Марковић.

МОЖДА И НЕ БУДЕ ОГРАДЕ

Подсећања ради, Влада Републике Србије, преко ресорног министарства, донела је Програм распореда и коришћења субвенција, трансфера и дотација намењених за пројекте развоја туризма у 2019. години. Град Врање је аплицирао код Министарства трговине, туризма и телекомуникација за доделу финансијских средстава за реализацију Пројекта “Реконструкција Градског парка Града Врања”.

Предвиђено је да се врањски парк реконструише у две фазе. Прва вредна 43 милиона динара без ПДВ-а (51,5 милиона са ПДВ-ом), од чега је 30 милиона обезбедило Министарство, док је са 13 милиона учешће узео Град.

“За другу фазу радова на реконструкцији парка није расписана набавка и нису обезбеђена средства, али је најављена помоћ Министарства и за ту фазу”, истакао је градоначелник Миленковић 7. октобра прошле године, приликом званичног увођења извођача радова у посао, а пренео портал VranjeNews.

Према речима главне урбанисткиње, Јелене Марковић, прва фаза се односи на подземне инсталације – водоводне и електроинсталације – сређивање тротоара, изградњу фонтане, скидање асфалта, “јер није еколошки”, и поплочавање стаза. Додаје се постамент на који се поставља Бора Станковић, дечје игралиште се реконструише и гради Музички павиљон.

“Друга фаза обухвата изградњу оградног зида и видео-надзора. Будући да је тај оградни зид изузетно скуп, ако се са Министарством не постигне договор о финансирању друге фазе реконструкције, вероватно је да парк неће имати ограду. Љајић је обећао да ће у овој години дати и за наставак радова, он је обећао све!”, рекла је Марковић за портал КТЈС.

Она је појаснила другу фазу реконструкције, откривши због чега је оградни зид толико скуп.

“За другу фазу још нисмо добили средства, па не можемо да распишемо јавну набавку. Та ограда кошта око 70 милиона и домаће је производње. Ако Министарство понуди 20 милиона, ми ћемо да кажемо ‘хвала, нама не треба ограда’. Желимо да буде од камена, са испуном од кованог гвожђа; да направимо дуготрајну и вековну ограду која неће моћи да се уништи. Зато је то тако скupo и остаје у другом плану”, објаснила је Марковић.

Опет је урбанисткиња Марковић говорила о теми – о којој је понајпре могао да, опет из угља струке, понешто каже и локални већник за екологију и заштиту животне средине – која се тиче управо те ограде и зида, а који би, претпоставка је, требало да пруже већи степен заштите деци и свим посетиоцима, а онда и сачувају парк од уништавања, посебно немарних суграђана и суграђанки.

“Европска тенденција је да се мањи паркови у центру градова ограђују, чисто да би се чували. Многи у Врању не знају да је овај парк имао ограду која је скинута после Другог светског рата. План је да након реконструкције парк има и капије, да би био контролисан улазак, а да ли ће се закључавати или не, Град касније уређује посебним одлукама”, истакла је главна градска урбанисткиња.

ЧЕТИРИ ГНЕВНА ИДИОТА

Вратимо се, напослетку, већ поменутом Александру Манићу, лидеру “Евро лидер”-а. Он за портал КТЈС није желео, такође, да говори ни о томе да ли је члан странке, конкретно Српске напредне, као и да ли је евентуално познанство или каква близнакост са, примера ради, народним послаником Славишом Булатовићем утицала на то да његова компанија постане извођач радова на реконструкцији Градског парка.

На фотографији са друштвене мреже Фејсбук из 2016, Манић се налази тик уз (садашњег) народног посланика из редова СНС-а, Славишу Булатовића, начелника Пчињског округа, Срећка Пејковића; док се на њој, поред још двојице мушкарца и једне жене, налази и председник Општинског одбора СНС-а у Бујановцу, Ненад Митровић.

Однос Манића и Булатовића, или било кога из редова владајуће партије, је важан јер је, потенцијално, могао да одигра битну улогу у одабиру извођача радова у Градском парку, будући да су од 2016. већинска власт у Врању управо напредњаци.

Треба подсетити да су баш посланик Булатовић и директор ЈП “Водовод” у Врању, **Горан Ђорђевић**, били међу најгласнијим заговорницима реконструкције парка у центру града.

Протестни скуп “Одбрамимо Градски парк”, о коме је већ било речи, одржан је 15. октобра 2019, а дан касније, у великој сали Скупштине града Врања, и презентација пројекта реконструкције. Један од оних који се том приликом јавио за реч био је Горан Ђорђевић, свесрдно подржавајући тим који ће у дело спровести овај пројекат.

“Честитам градском урбанисти и тиму који ће реализовати овај пројекат. Ја 53 године живим у Врању, откад знам за себе у том парку ништа није обновљено. Коначно се нашао неко ко ће то да реконструише и да изгледа лепше и боље. Имате пуну подршку за то што радите, урадили сте предивно ту реконструкцију. Свака вам част, људи, имате моју подршку!”, истакао је Ђорђевић, чије је речи пропратио громогласан аплауз егзалтиране масе.

Са друге стране, јавни наступ Булатовића био је интензивнији од Ђорђевићевог, а користио је и директнију и вулгарнију реторику, назававши "идотима" оне који су изнели аргументе против реконструкције парка.

"Мислим да ће Врање добити један веома леп парк. Малопре сам добио информацију да је јавна расправа била сасвим коректна у Скупштини Града, да је дошао велики број наших суграђана. И тој групи од три-четири идиота који су били на презентацији пројекта су јасно ставили до знања да се они ни о чему више неће питати у граду. Док је СНС-а и њихових коалиционих партнера", рекао је Булатовић тог 16. октобра минуле године, а пренела ТВ Врањска плус.

Igra nije smela da padne: Ako treba, i na stepeništu

Foto: KTJS/ Dušan Pešić

ОПСТРУКЦИЈЕ НА ПРЕЗЕНТАЦИЈИ ПРОЈЕКТА

Треба рећи и да тај скуп није био јавна расправа – која се заправо никад није ни десила – већ презентација пројекта реконструкције Градског парка. На тој презентацији свако ко је покушао да каже било шта против реконструкције био је “извиђан” и ометан у сваком смислу. Јесте тада говорила Дејана Стошић, организаторка скупа “Одбрамимо Градски парк”, која се није слагала са понуђеним планом реконструкције и у том контексту изнела своје аргументе и предлоге, али је и ова млада активисткиња имала приличних потешкоћа да каже оно што жели, управо због честих и, чини се, тенденциозних опструкција из публике.

"Ove godine 'Komrad' nije uklanjao drveće u parku"

Foto: KTJS/ Dušan Pešić

Рок за завршетак радова на реконструкцији Градског парка у Врању, дакле, продужен је за шест месеци, до 24. јула ове године. Како саговорница портала КТЈС рече, “добра година” не погодује радовима; “несрећно је време”, истакла је. Али, ако је тако, остаје енигма: због чега су радови у Градском парку почели зими, а не у топлијем делу године кад нема падавина.

Испоставиће се да је баш тако – живимо у несрећним временима.

МЕЂУ НАЈСТАРИЈИМ ПАРКОВИМА У СРБИЈИ

Градски парк налази се у центру Врања, у урбаном језгру, на углу улица Кнеза Милоша и Змај Јовине, на к.п.бр. 5001 КО Врање-1, површине 19.956 квадратних метара.

На простору парка налази се споменик писцу Бори Станковићу, као и бисте Оца Јустина Поповића, Ђорђа Тасића и др Фрање Копше.

У парку се издаваја неколико функционалних целина: централни део, дечје игралиште, летња сцена и пешачке стазе које пресецају зелене површине у остатку простора у Градском парку.

Како је навела главна градска урбанистикиња, Јелена Марковић, у функционалном смислу парк у доброј мери задовољава тренутне потребе корисника; недостаци се препознају по техничкој дотрајалости и оштећености опреме, мобилијара и материјала који су коришћени за пешачке стазе.

Градски парк у Врању је један од најстаријих у Србији. Сматра се да је настао у периоду пре Првог светског рата. Кроз историју се није много мењао, временом добијајући нове садржаје а у складу са потребама грађана.

Написао/ла Душан Пешић

Скопље губи битку са загађеним ваздухом, због незаинтересованих инспектора

Посланица ДОМ-а, Лилјана Поповска, која је годинама била и на водећој позицији у партији, мишљења је да је немогуће истовремено да немамо чист ваздух, али да нема ни казне за компаније које имају А-интегрисану дозволу.

Скопље се и ове зиме гуши, а грађани Скопља због загађења траже одговорност власти. Први корак у борби са загађивачима су редовне и ванредне инспекцијске контроле.

За Скопље су задужени градски и општински инспектори. Инсталације које раде са Б-интегрисаним дозволама контролише градска инспекција, а они са елаборатима су у надлежности општинских инспектора. Они раде независно једни од других и ту настају проблеми око надлежности и координације.

Градски инспекторат је последње године (2019) показао јаку посвећеност, динамику и упорност у проналажењу и кажњавању загађивача који су под његовом надлежношћу. Они су много пута реаговали и на загађивања која су у надлежности државних органа или општинских инспектора. Руководилац Градске инспекције, Мирослав Богдановски, инсистира на координацији рада сва три нивоа надлежности, на обезбеђивању помоћи полиције током инспекцијских контрола, како и на додатној обуци инспектора. На повећање ефективности рада иде у корист и чињеница која говори о повећању броја спроведених контрола градских инспектора, при чему су од 9 изречених казни у 2018. години, у 2019. години је број изречених казни повећан на 118. Торед тога, набављен је и дрон за ноћно посматрање загађивања као и на посматрање одговарајућих возила и опреме, саопштавају из Инспектората.

Подаци општинских контрола показују сасвим другу слику. И поред низа спроведених инспекцијских надзора у предходне две године, број

изречених казни је на ниском нивоу или уопште нема изречених казни, што је неприхватљиво у односу са реалним проблемима који су присутни у загађивању животне средине. Овај податак е добијен након спроведеног истраживања Зеленог института преко пројекта за инспекцијски надзор на локалном нивоу у четири скопских општина, Аеродром, Центар, Карпош и Гази Баба, а који је подржан од стране Министарства за животну средину и просторно планирање. Мишљење је тражено и од општинског инспектората с једне стране и од загађивача с друге стране. Резултати показују невероватну сарадњу између загађивача и оних који су дужни да их контролишу, па истраживање садржи податке о невероватној „хармонији“ између ове две супротстављене стране...

Највећи део изречених казни у **Општини Центар** су на основу Закона о заштити од буке, према изјавама општинског инспектора, што значи да се све казнене мере које су предвиђене другим законским решењима не спроводе или ретко спроводе у пракси.

80% испитаника се изјаснило да су редовно, повремено или веома ретко предмет ванреденог инспекцијског надзора, док код 20% испитаника уопште није спроведен ванредни инспекцијски надзор. Ванредни инспекцијски надзор у **Општини Центар** се спроводи: **У току радне недеље**, код 60% од анкетираних испитаника, **Ван радног времена или у теку викенда**, кад 40% од анкетираних испитаника.

Оно што највише зачуђује су изјаве испитаника који указују на пријатељски однос са инспекторима, па са тим узрокују сумњу, која је можда заснована на сумњи да се ради о пријатељству заснованом на поклонима.

„94% испитаника се изјаснило да инспектори имају професионално и стручно понашање у току инспекцијског надзора, што је необично и несвојствено на релацији инспектор-гоститељ“, каже се у анкетном извештају д-р Христине Оцаклиеске из Државног инспектората за заштиту животне средине.

Анализа података свих општина показује да, инспекцијски надзор у највећем проценту траје од 30 минута до 1 сата.

„С обзиром на алармантну ситуацију са загађивањем ова пракса у будућности треба да се промени“, каже Оџаклиеска.

С друге стране, Гордана Максимовска, инспектор у Општини Карпош, каже да је некада довољно пола сата ради прегледавања документације, а по потреби могу се задржати и два сата.

– Уколико постоје мерења за испитивања загађености ваздуха, земљишта или воде, понекад се задржавамо и до два сата, узимају се по три узорка, а имамо овлашћену фирму која мери ваздух, воду, буку, поред редовне контроле идемо и у ванредну инспекцију уколико приметимо да потреба за истом постоји или према пријави – каже Максимовска.

Ради упоређивања, инспекцијски надзори, у земљама чланицама Европске Уније, трају и по неколико дана. Одатле се појављује питање, да ли инспектор за један сат, или мање, може да изврши релевантну анализу и инспекцију радње, са циљем да пронађе евентуалне неправилности.

Истраживање др Христине Оџаклијевске из Д.и.з.ж.с-а на тему Платформе за координацију и грађанског учешћа у инспекцијским надзорима над загађивачима ваздуха“, доводи до сазнања да ни од једног од обухваћених правних лица у Општини Карпош, услед инспекцијског надзора, инспектори нису потражили независно лабораторијско мерење емисија правног лица, иако део истих има сагоревање у процесу производње.

50% испитаника, који су учествовали у овом истраживању, изјаснило се да много ретко подвргавају ванредним инспекцијским надзорима, док код осталих 50% уопште није спроведен ванредни инспекцијски надзор.

Грађани се жале да инспектори не поступају по њиховим пријавама.

Спроводећи ово истраживање, разговарали смо са више инспектора, који одговорно тврде да своју дужност извршавају у целини и да разлоге за отровни ваздух који удишемо не треба да тражимо у нераду (неefикасности) инспекцијских служби.

Али, супротно од овог тврђења јесу приговори грађана који се жале да инспектори не реагују у складу са пријавама. Друштвене мреже омогућавају да јавност све чешће сазнаје за неки проблем, али исто тако и да тражи појашњење зашто се није реаговало на неку пријаву.

Инспекторка Максимовска коментарише и позиве на друштвеним мрежама, заједно са фотографијама димњака разних објеката, зарад

ефикаснијег ангажмана инспектора.

– Последња мерења неколико угоститељских објеката који праве скару, кебабе или бурек, показала су само јединице дима, али не и загађење ваздуха како грађани мисле. Уколико се пронађу димне јединице, обавезујемо власнике објеката да решењем да направе филтер за воду који пролази кроз неколико кругова. Грађани треба да знају да дим из димњака најчешће нема емисије CO₂. Ми, као сектор за животну средину Општине Карпош, не кажњавамо за загађење, према процедури, загађење се мора лабораторијски измерити, а ми поступамо откако добјемо податке, али до сада нисмо имали премашивање загађења – објашњава Максимовска.

Корумпираност дела инспектора је јавна тајна

О корумпираним инспекторима знају и њихове колеге, као и представници политичких странака. Иако смо овом темом погођени сви, без изузетака, постоји огроман страх услед откривања идентитета корумпираних инспектора.

Посланица ДОМ-а, Лилјана Поповска, која је дуги низ година била на лидерској позицији у странци, сматра да је немогуће да истовремено имамо чист ваздух и да нема казни за компаније које поседују интегрисану лиценцу А.

– Ако не буде казни, то значи да компаније раде по стандардима и да не загађују ваздух, али у том случају би ваздух у Скопљу био чист. Међутим, пошто се Скопље редовно налази на врху светских топ листи најзагађенијих градова, не можемо да кажемо да компаније задовољавају еколошке стандарде. Стога, зашто казне не постоје? – пита Поповска.

Овај став дели и део инспектора, али због неповерења у друштвени систем и институције, не усуђују се да пријаве злоупотребу службене дужности.

Пише; Елизабета Дамјаноска-Спасеновска

Неготино без депоније на рубу исте

Место где је предвиђено да се депонија изгради

Крајем прошле године, присуствовао сам једној радионици у Женеви на којој је једна од тема било поштовање Архуске конвенције и начин на који држава/грађани реагују на њено (не)поштовање. Један колега са Исланда испричао је да је у његовој држави уз помоћ тзв. грађанске скупштине, или другим речима, расписивањем референдума на иницијативу грађана, утицано на промену Закона о абортусу, који је промењен по први пут након 50 година. На питање да ли постоји други пример на ову тему, сви смо постали неми. Нико није испричао позитиван пример своје државе, а рецимо да их сви имамо.

Један од таквих је Неготино! Позитиван!

Када ово говорим мислим на муку која је натерала грађане Неготина да се на иницијативу сакупе и преко референдума пробају да се изборе за

своја права... Слично томе, организације цивилног друштва су успеле да се боре против рударске олигархије или малих хидроелектрана...

О чему се овде ради?

Историја ове приче започиње пре неколико месеци када се раширила информација да у непосредној близини Неготина, између села Пепелиста и Криволак, и само неколико метара од јединственог, еколошки заштићеног подручја у општини, цветног локалитета Орлово брдо, треба да се изгради депонија. И то на истом месту где је пре много година била издата дозвола за изградњу такође депоније, али је компанија изгубила концесију након неколико година због тога што није на време почела са радом.

Сада поново, на истој локацији, најављује се изградња депоније индустријског инертног отпада. Студија о процени утицаја на животну средину од изградње депоније за инертни и индустриски неопасан отпад у општини Неготино, коју потписује ДЕКОНС - ЕМА, консултантска компанија за заштиту животне средине, каже да ће локација бити преузета и депонована искључиво инертним и индустриски неопасним отпадом, створеним на територији Републике Северне Македоније.

Прецизније, комерцијални отпад, амбалажни отпад, фракције сувог отпада и орпад компанија које послују у сектору пластике, гуме и текстила. Целокупни отпад, који ће бити примљен на депонији, биће претходно селектован и контролисан од стране творца, а затим ће инсталација уследити секундарним избором, како би се корисне фракције отпада искористиле за производњу RDF-а, и на крају, прикладним физичким и хемијским третманом, остатак отпада биће одложен.

И, вероватно се не би подигла толика галама да је општина на челу са градоначелником и његовом администрацијом испоштовала Архуску конвенцију за учешће јавности у доношењу одлука. Тачније, грађани који су највише погођени стварању поменуте депоније нису били позвани на јавну дебату.

Након ширења информација о изградњи депоније, тј. наводне одлуке да се то земљи прода страном инвеститору, иначе добро познатог у држави, који је већ сарађивао са неколико депонија у нашој земљи, па чак и са

Дрислом, како тврде организације цивилног друштва у Неготину, па су грађани почели да реагују и захтевају објашњење, односно заустављање целог процеса. И, прича је почела као у цртаном филму „Том и Џери“ и „мањи“, у овом случају грађани, су се почели борити против „већих“, у овом случају градоначелника, Тонија Делкова и његових присталица. Крај још није познат, али изгледа да ће Џери победити.

Градоначелник, с друге стране, одједном се нашао у центру пажње, али вероватно неспретан у ПР-у, није успео да скрије своје незнაње о тој теми. Или није желео у потпуности да отвори тему и објасни своје учешће у истој. Прво, није откривено како је италијански конзорцијум, власник неколико (не)успешних компанија које послују широм земље, лоцирао Неготино и за колико новца. Нико не жeli да одговори погођеним грађанима шта споразум предвиђа и на колико година је додељена концесија.

Услед реакције грађана сакупљених око организације цивилног друштва „Ековита“, општина је сазвала седницу, наводно због реакција околних житеља. Студија о процени утицаја на животну средину од изградње депоније за инертни и индустријски неопасан отпад у општини Неготино,

одмах се пронашла на страни МЖСПП-а. Својом видео изјавом на локалној КТВ, јавио се и градоначелник Делков који је, између осталог, рекао да ће повући одлуку и депонија неће бити изграђена, иако су многа питања остала неодговорена. Грађани нису добили одговор шта ће бити с новцем који је добијен услед продаје земље, а ако је уопште и продато, ко може да доноси и поништава одлуке и која је улога омбудсмана у овом случају? Незванично се проширила и информација да је по наводној одлуци за продају земље одреаговао и сам омбудсман, али његовог коначног извештаја још увек нема.

Да ствар буде још већа, на седници Скупштине сазване због протеста грађана око депоније, која се одржала убрзо након Делкове изјаве да неће бити изградње, тема депонија уопште није била стављена на дневни ред, што значи да није било гласања за поништавање одлуке за изградњу исте.

Део саветника и активиста удружења грађана Ековите тражили су да им се достави документ као гаранција за неизградњу депоније, али такав документ нису добили. Грађани су реаговали објашњавајући да градоначелник доноси само закључак, а Скупштина доноси одлуке, односно да је све друго лаж и нетачна информација. Из организације изјављују да само када Скупштина поништи одлуку о изградњи, само тада депонија стварно неће бити изграђена.

Такав је закон и градоначелник самостално не може одлучивати о поништавању било какве одлуке које се доносе на нивоу општине – тврде из организације, а то потврђују и правници.

Видео порука коју је градоначелник Тони Делков упутио суграђанима о поништавању изградње депоније, притом недајући званичну потврду тога, само је проузроковала још већи револт грађана и мотивисала их да 28. новембра поднесу захтев за покретање предлога – иницијативе за одржавање референдума на локалном нивоу од стране организације цивилног друштва „Ековите“ до ДИК ПО Велес, канцеларија Неготино. Неколико дана касније, Неготинци су добили потврду да може доћи до расписивања референдума уколико сакупле 3 200 потписа.

„Ековита“ у име грађана:

– Ми као Удружење сматрамо да је изградња депоније за инертни и индустриски отпад у Општини Неготино штетна и има негативан утицај на животну средину у општини али и шире – изјавио је Сашко Тодоров.

Он је рекао да се плаше за здравље Неготинаца и за средину у којој живе. Изреволтирани су и други становници Неготина, који се не слажу са идејом о изградњи депоније. Свој револт последњих дана прошле године су изразили у току јавне расправе о студији о процени утицаја на животну средину. У сали Скупштине им је речено да ће читав поступак бити безбедан по здравље људи и околине, биће контролисан и транспарентан, а планирано је и рекултивисање саме депоније.

Наиме, Студија процене утицаја на животну средину која је написана на више од 300 страница, каже да инвеститор, Компанија за производњу, инжењеринг и трговину П&П Индустрис ДОО Скопље, има за циљ да реализује пројекат - Депонија за инертни и индустриски неопасан отпад у ЦМ Пепелишту, месту Шобово, Неготино, које ће пружити модерно одлагање индустриског неопасног отпада. Као закључак од 300 страница објашњења, тврди се да нема опасности по здравље и животну средину. Оно што брине грађане је да нема објашњења шта значи то подручје означеног као могуће прилагођавање и ширење депоније, односно да ли то значи да ће се садашња циљна локација проширити и још више приближити граду.

С чињеницама против депоније

Било како било, мештани не верују Студији. Они се боре са чињеницама против одлуке градоначелника и препорука садржаних у Студији. Према њиховим речима, на депонији ће се месечно сакупљати 45.000 кубика смећа, што је једна четвороспратна зграда, што ће, између осталог, утицати и на здравље грађана. ЕКОВИТА тврди да ће само две компаније моћи да користе RDF гориво које ће се производити спаљивањем отпада, и то УСЈЕ и ФЕНИ, а као додатак могу да сагреју до 30% нафте, што ће додатно утицати на загађени ваздух. У својој борби против депоније, грађани Неготина тврде да МЖСПП не поштује европске директиве и дозвољава изградњу депоније у непосредној близини заштићеног еколошког подручја у општини - Орлово брдо. Према европској директиви, тампон зона мора бити најмање један километар. И, последња чињеница, која је тренутно најважнија за локално становништво, јесте да ће РЕФЕРЕНДУМ и даље постојати. Прикупљени су потребни потписи и грађани ће моћи слободно да изнесу своје мишљење о том питању.

Да ли ће њихова одлука бити поштована остаје да се види. Али једно је сигурно - реакција и поступање грађана Неготина остаће позитиван пример како се треба борити за своја права. Становници Неготина одлучили су да одиграју игру „Том и Џери“ до kraja и прикупе неопходне потписе за расписивање референдума, јер градоначелник још није показао званичну одлуку о раскиду споразума. И верују да ова инвестиција неће донети користи грађанима општине Неготино, већ ће донети врло лоше последице по здравље грађана и многе канцерогене болести и смрт.

Четрдесет деце оболело од рака прошле године

Повећан је број оболелих од рака. Прошле године дијагностикован је рак код чак 40 деце, а најмлађи пацијент је беба од 3 и по месеца.

- Развој рака у детињству је сложен процес и не могу се навести један или два разлога. Најчешће следи неколико догађаја који имају утицаја чак и од интраутериног развоја, па све до тренутка манифестије болести. Постоје генетски и епигенетски фактори који повећавају ризик од рака, каже др Светлана Кочева са Универзитетске клинике

за дечије болести - Скопље, а један од спољашњих фактора за појаву рака код деце је према загађивању ваздуха. СЗО упозорава да загађени ваздух има озбиљне последице по здравље деце.

„Постоје значајни докази да је излагање загађеном ваздуху повезано са повећаним ризиком од леукемије у децјој доби”, наводи се у изјави Светске здравствене организације. Не само рак, деца која одрастају у загађеном окружењу имају већи ризик од развоја астме, бронхитиса, хроничне опструкције плућа и упале плућа, наводи се у извештајима СЗО. Према овој међународној организацији, загађење ваздуха је такође разлог за прерано рођење беба, а загађени ваздух је фактор ризика за развој многих хроничних болести код деце. Према светским статистикама СЗО-а, 600.000 деце умире сваке године од загађења ваздуха. Становници Неготина дигли су глас како би зауставили изградњу депоније и обезбедили здраво окружење за њих и њихове генерације.

Пише: Филип Спировски

Дива депонија до резервоар од кој вода пијат жители на четири села

Грађевински отпад, смеће, гуме, азбестне плоче годинама се гомилају у близини рудника Бањани, око којег постоје пашњаци, али и обрадиво пољопривредно земљиште и извори воде

пише: Иванка Спировска

Грађевински отпад, смеће, гуме, азбестне плоче и купови свакаквог вида отпада. Овако изгледа дивља депонија у близини рудника Бањани, која постоји дуги низ година. Поред азбеста, овде се може наћи и други опасни отпад, укључујући електронски и електрични отпад, отпадне гуме, течни отпад непознатог порекла итд. У непосредној близини ове депоније налазе се пашњаци, пољопривредно земљиште, а само неколико метара од гомиле отпада налази се локални резервоар за воду са извора са којег се стотинак становника четири околна села из општине Чучер Сандево снабдева водом, укључујући: Кучевиште, Бразду, Бањане и Мирковци.

Најмање три депоније у општини Чучер Сандево

Општина Чучер-Сандево је рурална општина која се налази под падинама Скопске Црне Горе. Налази се северно од Скопља. Простире се на површини од 235 km² и има 8 493 становника. Унутар општине постоји неколико села,

од којих су највећа: Бразда, Глуво, Сандево, Мирковци, итд. Поред ових насеља, у општини постоје и три главна викенд насеља: Бродец, Сенора и Голиово. У општини је најразвијенија грана привреде пољопривреда, затим рудник Бањани, као и неколико приватних предузећа: бравар, столарија, грађевинска складишта, затим циглане, ресторани, трговина и друго. Позивајући се на Закон о слободном приступу јавним информацијама, од општине смо затражили одговор на питање отпада.

Општина Чучер-Сандево нам је одговорила да нису одредили сабирне центре, односно места за прикупљање, селекцију и одлагање отпада. Истовремено, општина није закључила уговор са компанијама за одвоз отпада и не воде регистар нелегалних депонија.

Иако, они постоје. Постоје три веће дивље депоније и неколико мањих у општини.

Познато је неколико локација дивљих депонија: депонија у селу Побозје (последња аутобуска станица у селу, 150-200 метара поред долине); депонија на путу од села Горњане до села Блаце (5 км од села Горњане на левој страни улице) и депоније на улазу у село Кучевиште (око 1 км лево од пута за локалитет званог Сливовић).

Поред ових, постоје и друге мале депоније. Њих повремено чисти Јавно комунално предузеће „Скопска Црна Гора”. Иако, општина није развила план за управљање илегалним депонијама.

У последње 3 године, општински буџет не обезбеђује посебна средства за управљање дивљим депонијама које се налазе на њеној територији. Врше се провере, али не постоје евидентије о инспекцијама и инспекцијама. Овлашћени инспектор за заштиту животне средине није казнио загађиваче, нити казне за непримерено одлагање неопасног, инертног и опасног отпада. На питање да ли постоји инфраструктурни објекат у близини илегалне депоније или пројекат на коме депонија може имати штетан утицај на здравље становника и животне средине и да ли су предузете мере (и које) да се ти објекти или пројекти заштите од јавно добро, одговор је био да се у општини Чучер-Сандево нелегалне депоније стварају углавном на удаљености од неколико метара дуж улица.

Казне су веома важне мере заштите животне средине

Питали смо начелника општине Чучер-Сандево Јована Пејковског о начину на који општина поступа са отпадом, као и са нелегалним одлагалиштима, укључујући и депонију код рудника Бањани или депонију која се налази на улазу у село Кучевиште (око 1 км лево од пута до локалитета званог Сливовић).

Жалио се на неефикасност општинских инспектора који до сада нису изрекли никакву казну за илегално одлагање отпада, нити за загађење околине. Сам је рекао да су надзор и кажњавање веома важне мере против загађивача и загађења. Али такве мере се не спроводе, нити се у том правцу ништа ради. Напоменуо је да се отпад са депоније одлаже поподне, када општинске службе не раде. Углавном се одбације грађевинска отпада, као и друге врсте отпада.

Према његовим речима, симптоматично је где се отпад оставља, осим оног из дневних активности становништва и оног од правних лица и мањих инсталација, радионица итд. Што се тиче сарадње са Министарством животне средине и просторног уређења и посебно у области управљања отпадом, посебно опасним, градоначелник је рекао да у том погледу немају посебну сарадњу. Донедавно је постојао неспоразум око управљања врелом и резервоаром за воду из кога се четири села у општини снабдевају водом.

Резервоар у селу Кучевиште

Занимљиво је да се сам резервоар налази тик испод илегалне депоније на улазу у село Кучевиште, на максимално педесет метара. Део изнад депоније богат је изворима и водом, а за то регионално водоснабдевање, мештани и локалне власти морају превентивно да воде рачуна о животној средини. Отуда се поставља питање утицаја депоније на квалитет воде у резервоару, као и на тло и ваздух.

Нису извршене процене ризика одлагања на депоније, као ни одговарајућа планска и стратешка документа, а мере локалне самоуправе предузимају се само у погледу повременог одлагања отпада од стране комуналног предузећа које одлаже сваки отпад без претходне секелције истог и транспортује га и одлаже на депонију Дрисла.

Током посете депонији било је евидентно да је недавно очишћена, па смо је пронашли са мањом количином отпада него иначе. Нису идентификовани било какви натписи за забрањено одлагање отпада.

Дивља депонија код рудника Бањани

Али, било је евидентно да има остатака од паљења отпада.

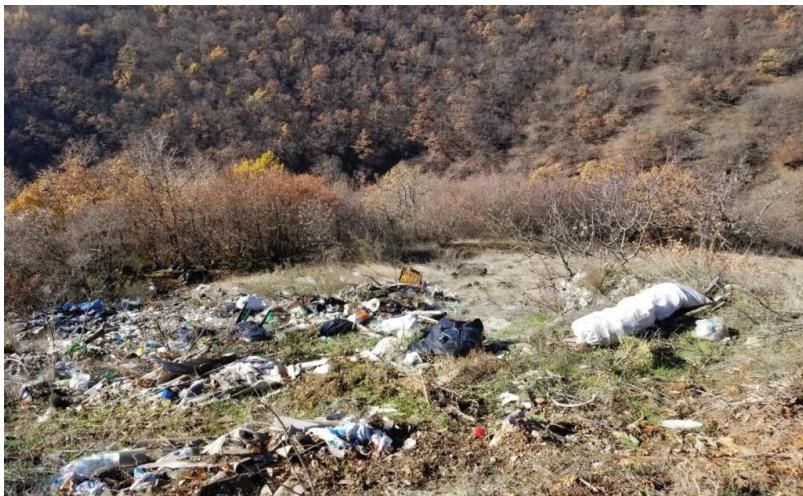
Како што смо горе истакли, животни циклус отпада надгледа се од настанка до селекције у посебним сабирним центрима до његовог коначног уклањања и одлагања на легално одлагалишта, што је у овом случају скопска „Дрисла“. У том смислу, општина, као и многи други у земљи, нема центре за селекцију и складиштење отпада. Поред сарадње са комуналним предузећем, општина не сарађује са другим предузећима за одвоз смећа.

Нелегална депонија код рудника Бањани

Градоначелник Пејковски нас је обавестио да се средства у општинском буџету за заштиту животне средине и управљање отпадом не додељују или планирају, док се не заврше главни инфраструктурни пројекти. Не планира да улаже у ресурсе и образовање постојећег особља ради побољшања животне средине, нити има средства за запошљавање стручњака који би се понашали у складу са Законом о одрживом управљању отпадом.

Свест је грађанима веома ниска и они неконтролисано одлажу отпад. У ствари, недостатак одговарајућег система управљања отпадом захтева неизбежно одлагање отпада на депонију и мања околна одлагалишта.

Дивља депонија код рудника Бањани

У земљи постоји 320 илегалних депонија

Према Плану затварања нестандартних депонија, а у складу с Националним планом управљања отпадом, од 2008. године „предвиђен је развој савремених регионалних депонија“, а све стандардне регионалне депоније треба да буду успостављене до 2020. године. У складу с тим, требало би предузети кораке за што брже затварање неких постојећих општинских депонија. Постојећим општинским депонијама треба дати приоритет на основу ризика по животну средину и економских фактора, након чега би требало изабрати депоније које најбоље испуњавају услове за затварање. Према овом плану, у земљи постоји око 320 илегалних или ‘дивљих’ депонија. Први приоритет ових ‘дивљих’ депонија требало би да буде што пре да се спрече било какве даље активности на тим местима.

Ако се узму у обзир задаци и надлежности на државном и локалном нивоу, све институције у Министарству животне средине и просторног уређења, као и у другим министарствима, општинама и сектору производње и услуга које имају надлежности за обављање основних послова у управљању отпадом су недостатне. људских ресурса, знања и искуства за припрему и примену целокупног законодавства, стандарда, инструмената и инвестиција

за успостављање интегрисаног система управљања отпадом, што је очигледно у општини Чучер-Сандево.

Надлежности у управљању отпадом на локалном нивоу

Према законодавству, општине су одговорне за опсежне и тешке задатке који се односе на управљање отпадом, али мали број њих је одредио надлежна лица за ово питање. Ово питање регулише низ закона, као што су: Закон о животној средини, затим Закон о управљању отпадом, као и Закони и правила којима се уређује управљање неопасним, инертним и опасним отпадом (азбестни отпад, отпад од гума, батерије и акумулатори, отпадни електрични или електронски отпад, отпадна уља, ПХБ отпад и др.), као и Правилник о начину и поступку рада, праћењу и контроли депоније током рада, праћењу и контроли депоније током фазе затварања и даље збрињавање депоније након затварања, као и начин и услови збрињавања депонија након што оне престану са радом. Читава ова регулатива готово је идентична законима Европске уније. Ипак, систем управљања отпадом у земљи је изузетно неефикасан на националном и локалном нивоу. Систем је пун организационих и техничких недостатака и неусклађености између надлежних институција.

Према Закону о управљању отпадом, општине су одговорне за веома важне активности у области управљања отпадом, као што су заштита животне средине, живот и здравље људи; постизање циљева и смерница утврђених у Националном акционом плану заштите животне средине; примена општих принципа и смерница за управљање отпадом; успостављање интегрисане националне мреже инсталација и инсталација за рециклажу и одлагање отпада; испуњење обавеза у вези са управљањем отпадом, које је Република Северна Македонија преузела на међународном нивоу; али и организацију прикупљања, транспорта и одлагања комуналног отпада; као и многе друге обавезе, укључујући финансирање и надзор затварања илегалних депонија и затварања објеката за управљање отпадом. Успостављање депонија за неопасни и инертни отпад такође је обавеза општина.

Отпад у нашој земљи одлаже се на легалне или илегалне депоније и нажалост, врло мало се подвргава рециклирању. Такав однос према отпаду доприноси чињеници да депоније негативно утичу на животну средину емитирањем токсичних материја, тешких метала, стакленичких гасова /

метана итд. У ваздух, земљу и воду. Депонија уништава станиште биљака и животиња које су живеле у том подручју. Поред тога, на депоније на којима се одлаже смеће шири се неугодан мирис због трулежи која траје 30-100 година. која заузврат привлачи инсекте, птице, мишеве, псе и мачке луталице. Испуштање отпадних вода загађује тло и подземне воде. Посебно актуелно загађење ваздуха делом је резултат негативног утицаја депонија које се лако могу запалити и представљати опасност за заједницу.

Неправилно одлагање и одлагање отпада свакако захтева одговарајуће поступање или посвећеност, пре свега од стране локалне самоуправе, пре свега у подизању свести јавности и свести о запошљавању одговарајућег особља, стручној подршци и сарадњи са невладиним сектором у циљу примене одредаба законских одредби.

Дивља депонија као загађивач

Можда ће бити потребне алтернативне могућности за спречавање активности и негативног утицаја илегалних депонија, као што су: обезбеђивање великих комуналних контејнера за сакупљање отпада; обезбеђивање система за сакупљање кућног отпада; обезбеђивање ограде, затим софистициране мере, попут скривених камера; појачана инспекција и друге ефикасне мере. У сваком је случају потребно утврдити, ако је могуће, разлог зашто је успостављена нелегална депонија. Могуће је да је илегална депонија била успостављена због недостатка услуга сакупљања отпада на одређеном подручју, ниског степена информисаности јавности или можда због чињенице да би трошкови за другу врсту одвоза отпада били већи. Разумевање узрока илегалне депоније требало би да помогне у идентификацији методологије потребне за њено затварање. Сва нелегална одлагалишта треба очистити, осим ако је затварање локације и њено покривање уклоњеним отпадом боља опција за животну средину.

Успостављање центара за окупљање, образовање путем медијских кампања итд. требало би да буду приоритет за власти, посебно јер живимо у времену када је загађење ваздуха веома важно. Питање је времена када ће невладин сектор говорити о загађењу другим медијима као што су вода и тло. Депоније, посебно оне дивље, немају скоро никакву контролу су од великог значаја за загађење воде, ваздуха и земљишта.

Подсетимо се само тренутних протеста против загађења ваздуха и негативног утицаја на здравље и живот људи као и утицаја на животну средину где су, између осталих мера, тражени стални надзор индустријских постројења, вођење евиденције о реагентима и другом материјалу који се у њима користи, као и свакодневна контрола депонија као кључне мере против загађења ваздуха.

Али да ли поруке и сврха протеста достижу локалне власти и институције? Да ли се поштују закони, посебно у недостатку мера и казни за њихово спровођење?

Управљање отпадом на нелегалним депонијама још увек није регулисано од стране институција

Прикупљање, транспорт и депоније су главни редовни метод за уклањање готово сваке фракције отпада. Постојећи објекти и постројења за третман и одлагање отпада су неадекватни, законодавство и стандарди се не примењују ефикасно, а тренутне праксе управљања отпадом доприносе загађењу ваздуха, водних ресурса и тла. То значи да је отпад један од изолованих фактора који директно прети - ваздуху, земљишту, води, а тиме и здрављу људи и живих организама.

Количина отпада која се свакодневно повећава и утицај на животну средину, као и неповратни губитак ресурса и енергије намећу потребу увођења правилних и одрживих начина управљања, посебно са опасним отпадом који има неповратан утицај, штетне ефекте на здравље људи и животну средину и дугорочне последице. Савремени начин живота и рада не може се замислiti без стварања отпада, па постоји потреба да се успостави оквир који ће пружити одржив правац са минималним или без негативних последица. Одрживост захтева потпуно познавање сваког сегмента „животног“ циклуса отпада и праћења отпада од тренутка настанка, преко сакупљања, привременог складиштења, транспорта, третмана све до његовог коначног збрињавања.

Да ли систем компетенција није у функцији?

Зашто се, упркос чињеници да је окружење тако актуелно, не предузимају мере и не поштују законске обавезе? Све горе наведено мора бити праћено

јачањем институционалних капацитета и применом закона који се односе на контролу и спречавање загађења. Израда и примена програма заштите животне средине и планова за побољшање утицаја на животну средину, запошљавање стручног, обученог и образованог, особља у надлежним институцијама, појачана инспекција и активирање правосудног система и примена казни за починиоце у оквиру они су заиста неопходни јер су еколошки проблеми интердисциплинарни и захтевају интегрални приступ њиховом решавању.

Пише Иванка Спировска Зивосовски

Милиони се троше за екологију, а око 1.600 људи умире прерано од последица загађења ваздуха

• Само кроз Европску унију у последњих шест година земља је добила преко 144 милиона евра помоћи за пројекте заштите животне средине. Према Светској банци, процењен економски трошак повезан са стопом морталитета од изложености загађеном ваздуху у Северној Македонији је од 500 до 900 милиона долара годишње.

У последњих шест година, почев од 2013. године, Европска унија (ЕУ) је одобрila укупну помоћ земљи од преко 144 милиона евра за пројекте који се односе само на заштиту животне средине. Према подацима које је СКУП добио од Канцеларије Делегације Европске уније у Скопљу, ЕУ је уложила око 5 милиона евра, само у квалитет ваздуха. Поред финансијске подршке од ЕУ и других земаља донатора, држава остварује буџетске приходе и

на основу пореза на животну средину или компензације за регистрацију возила или пореза на гориво у окружењу. Али оно што је за грађане посебно занимљиво јесте да не постоје веродостојне, нити доступне информације о томе колико држава улаже у квалитет ваздуха који удишемо. Дакле, део на коме би требало да се налазе буџети града Скопља не функционише на веб локацији Града Скопља. Доступан је само буџет за 2019. годину.

Буџети за остале године нису доступни. На веб страницама Министарства животне средине и просторног планирања нема буџета. Према истраживању СКУП-а Македонија, град Скопље је у протеклих пет година издвојио више од 7 милиона евра за заштиту животне средине, али више од половине ове суме, или скоро 4 милиона евра са ребалансом су биле премештене за друге ставке или померене за испуњење истих али у наредним годинама.

ЕУ ЂЕ ПОМОЋИ, АЛИ ТРАЖИ И УЛАГАЊЕ ДРЖАВЕ У ЗАМЕНУ ЗА ЗАСТАРЕЛЕ ИНСТРУМЕНТЕ

Од 2002. године, уз финансијску помоћ ЕУ набављено је укупно 13 станица за праћење и једна мобилна станица уз возило. Такође, обезбеђена је лабораторија за калибрацију у којој се прегледавају узорци са станица за праћење, као и софтвер за систем управљања информацијама о квалитету ваздуха. Према препорукама завршног извештаја у пројекту „Даље јачање капацитета за ефикасно спровођење европског законодавства у области квалитета ваздуха“ који подржава ЕУ, назначена је могућа нефункционалност станица за праћење мерења квалитета ваздуха.

„Инструменти у већини станица за праћење квалитета ваздуха стари су више од 10 година. Доступност резервних делова за ове старе инструменте ће постати ограничена у скоро будућности, а то ће, у комбинацији са старошћу инструмената, резултирати чињеницом да у наредних неколико година већи део инструмената (око 70 инструмената) више неће бити у функцији и мораће да се замени. Делом ће инструменти бити замењени постојећом помоћи ЕУ, али потребне су националне инвестиције да би се заменили сви застарели инструменти. Планирање за ово треба почети одмах. У будућности би требало осигурати да годишњи национални буџет мреже за праћење квалитета ваздуха укључује и инвестиционе фондове. То ће ограничити финансијске препреке када већину инструмената треба истовремено заменити“, наводи се у извештају.

АЛАРМ СВЕТСКЕ БАНКЕ: ЉУДИ У СЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ УДИШУ ВЕОМА ТОКСИЧАН ВАЗДУХ

Око око 1.600 људи умире прерано сваке године од загађења ваздуха честицама ПМ 2,5 у северној Македонији, где су здравствени проблеми двоструко већи од проблема на Косову, показује Извештај Светске Банке за управљање квалитетом ваздуха у Босни и Херцеговини, Косову и Северној Македонији. Напомиње да људи у Северној Македоније удишу отровнији ваздух од својих суседа из Западне Европе, због недостатка политика за смањење загађења ваздуха и више грејања и кувања чврстог горива у земљама Источне Европе и Балкана у односу на остале државе Европе.

Зима још није званично стигла, а Скопље и други градови доживљавају огромне нивое загађења, као што је то био случај претходних година. Упркос напорима владе да предузме акције за борбу против загађења, Скопље је у октобру ове године попело се на лествици најзагађенијих градова на свету и постао трећи најзагађенији град на свету. Такви услови су контрадикторни чињеници да страни донаатори стално улажу у земљу како би побољшали ситуацију.

Последњих недеља загађење је изазвало одзив невладиних организација и грађана који су организовали протесте да би изразили своје незадовољство владиним политикама везаним за загађење. Невена Георгиевска из иницијативе O2 сматра да држава мало улаже у заштиту животне средине у смислу колико је потребно с обзиром на озбиљност ситуације. Често, према њеним речима, дешава се да се средства прерасподеле услед друге намене.

Што се тиче спровођења владиног плана за чисти ваздух, Георгиевска је прокоментарисала:

„План чистог ваздуха уопште неће донети резултате како је предвиђено. Оно што је до сада предвиђено није испуњено, па чак и ако је испуњено, немају одговарајућу анализу да ли ће заиста и у којој мери уродити плодом. Било је то више прикривање него стварни план. Срамота је што се сада нерад одређених мерних станица (а према плану сви су требали радити и имати податке пре 10 месеци) показује да се побољшава ситуација са загађењем ваздуха“, рекла је Георгиевска. Додала је да су од укупно 123 захтева који су Влади послали заједно са Зеленим фронтом, испуњена само два.

Последњи извештај Светске банке наглашава да је загађење ваздуха значајан проблем у градовима и урбаним центрима Републике Северна Македонија. Процењује се да је око 1.600 људи прерано умрло од загађеног ваздуха, што је 300 пута више од процене банке о зеленом расту за 2014. годину.

„Око 1.600 људи умире прерано сваке године од загађења ваздуха честицама 2,5 ПМ у Северној Македонији. Око 21 посто њих односи се на Скопље. Отприлике 80 одсто свих смрти повезаних са загађењем амбијенталног ваздуха потиче од кардиоваскуларних болести, од којих се око 95 одсто појављује код људи старости од 50 и више година. Број смртних случајева од рака плућа највећи је у старосној групи од 50 до 69 година“, наводи се у извештају Светске банке објављеном у октобру. Овај извештај је један од три за управљање квалитетом ваздуха у Босни и Херцеговини, Косову и Северној Македонији. Истражује природу и величину загађења спољног ваздуха у Северној Македонији и даје процене здравствених тешкоћа као и економских трошка повезаних са последицама ПМ 2,5 на здравље. Такође анализира улоге различитих извора ПМ 2,5 честица у амбијенталном ваздуху у северној Македонији на националном нивоу.

Према Светској банци, процењени економски трошак повезан са смртношћу од изложености загађењу ваздуха у Северној Македонији износи од 500 до 900 милиона долара годишње, што је еквивалентно 5,2 до 8,5 посто БДП-а (брuto домаћег производа) у 2016. години. „Ова процена само квантифицира економске утицаје преране смртности повезане са

специфичним болестима“. У овом извештају нису валоризоване друге врсте утицаја на здравље попут болничких дана, трошкова болести и изгубљених радних дана. Стога су трошкови за друштво и проценат БДП-а заправо већи. Од 750 милиона долара, загађење у урбаним и индустријским областима процењује се на 600 милиона долара, док се процењује да ће 150 милиона долара доћи из других области „, наводи се у извештају у ком се наглашава да земља треба да ојача свој капацитет за спровођење процена утицаја на здравље и побољша статистику смртности у вези са специфичним болестима које изазивају загађење спољног ваздуха.

ЗАГАЂЕЊЕ ДОСТИГЛО ПРЕТЕЋИ НИВО У СКОПЉУ, ТЕТОВУ И БИТОЉУ

Документ упозорава да је загађење ваздуха достигло претеће нивое у већини градских области, посебно у Скопљу, Тетову и Битољу.

„Влада је 2017. најавила да ће грејање угља бити забрањено до 2020. године. Али употреба прљавих горива је социјално осетљиво питање и велики део становништва не може да приушти чистије изворе грејања „, наводи се у извештају, што указује на то да се Западна Европа у великој мери ослободила електрана на угља, али на Балкану и Источној Европи су и даље у широкој употреби, док је балканска регија дом 7 од 10 најзагађенијих електрана на угља.

У документу се такође објашњава да је процес придрживања ЕУ кључни покретач за побољшање управљања квалитетом ваздуха у Северној Македонији, али иако је законско прилагођавање готово завршено, примена је слаба. Према Светској банци, главна препрека одржавању мреже за праћење квалитета ваздуха и лабораторија за калибрацију су ограничења буџета. „Недостатак континуираног одржавања инструмената, делова, калибрационих гасова и потрошног материјала за застареле инструменте је већ смањио обухват података, што доводи до значајних проблема због сталне доступности веродостојних информација о загађењу ваздуха“. Поред тога, недостатак обученог особља за информатичке технологије и постојећа база података, којој недостаје интерфејс за управљање подацима, негативно утичу на извештавање о квалитету ваздуха у Северној Македонији. Слично

тome, недостатак финансирања има ограничену хемијску и лабораторијску анализу емисија, као и одржавање и калибрацију метеоролошких станица које су кључне за побољшање управљања квалитетом ваздуха, с обзиром на снажан утицај локалних метеоролошких и топографских услова на локални квалитет ваздуха и његове сезонске варијације, посебно у градовима попут Тетова „, објашњава документ.

Питали смо Министарство животне средине и просторног планирања каква је ситуација са мерним станицама, као и колико држава улаже у заштиту животне средине, али до објављивања овог текста нисмо добили одговор.

НАЈВИШЕ ЗАГАЂЕЊЕ У ЕВРОПИ

У Студији „Зелени раст“ Светске банке за Македонију за 2014. годину наглашава се: „Загађење ваздуха у земљи је међу највећим у Европи и сваки пут је у питању зелени раст који се односи на здравље људи, а његово смањење може пружити Македонцима велике локалне користи. Већина загађења честицама долази из највећих индустријских постројења и може се смањити уградњом савремене опреме за смањење загађења. Прелаз са лигнита на природни гас у енергетски сектор значајно ће смањити загађење ваздуха електричном енергијом. Загађење услед прављења путева може се решити бољом опремом за мешање асфалта, а издувне гасове из старих и загађујућа возила треба решавати кроз саобраћајну политику. Други главни и необичан извор загађења ваздуха је широка употреба дрвета за грејање у градским срединама од стране домаћинстава, која се у кратком року може смањити заменом старих, нефункционалних пећи са новим, модерним „, део је препорука у извештају.

ИНДУСТРИЈА КАО НАЈВЕЋИ ЗАГАЂИВАЧ ВАЗДУХА

Процену да је индустрија највећи загађивач у земљи потврдили су и европски ревизори. У EUROSAI – заједничком европском извештају о прегледу квалитета ваздуха, објављеном почетком 2019. године, наведено је да поред индустрија, загађење настаје и загревањем домаћинстава и мањих компанија, док се на аутомобиле гледа као на секундарне загађиваче, а отпад, пољопривреда и други фактори се оцењују као мањи загађивачи.

Према Европском извештају о квалитету ваздуха за 2019. годину од укупно 37 земаља у Европи, просечна изложеност честица ПМ 2,5 у 2017. години (узимајући у просеку вредности за 3 године у периоду 2015-2017) је највиша у Северној Македонији, где је преко $50 \text{ mg} / \text{m}^3$. Северна Македонија је такође рекордер по изложености честица ПМ 10 у 2017. години.

У новембру 2018. Влада је објавила План чистог ваздуха којим се кроз низ мера планира смањење загађења ваздуха за 50 посто у двогодишњем периоду. У плану, између осталог, стоји да ће се загађење ваздуха у Скопљу смањити за 50 посто, а у другим градовима од 30 до 50 посто.

Пише: Жаклина Хаџи-Зафирова

„...И остани ђубре до краја...“

Након привођења бившег министра заштите животне средине и воде у Бугарској, Неноа Димова, појавила су се многа питања која су нас, између остalog, погодила као бумеранг. Отварањем “Пандорине кутије” увозом смећа из Италије у Бугарску, за коју италијанска влада такође истражује, испоставило се да компанија која га је увезла има “македонско порекло”. У власничкој структури увозне компаније „Блацион ДОО“ постоје четири власника, од којих су два Македонци, Блаже Игнатов и Горан Ангелов, а један од њих је директор највеће депоније у нашој земљи, „Дрисле“ у тренутку када се скандал појавио у Бугарској (смењен је са места директора одмах после скандала) ... Каква случајност, зар не?

Према бугарском листу СЕГА, окружно тужилаштво у Бургасу покренуло је предистражни поступак због нерегулисаног увоза 25 контејнера италијанског отпада. Слична пошиљка заплењена је у луци Варна, а ових дана вреће отпада из познатог ланца италијанских супермаркета „CONAD“ пронађене су на депонијама у неколико бугарских градова (Врача, Плевен, Глабаво).

Према информацијама из Софије, 5. септембра 2019. године товар је био транспортуван бродом и добио је аранжман за привремено складиштење до 90 дана. Према документима, роба је декларисана као пластични отпад и гума, али је пронађено непоштовање. У контејнерима је тога било најмање, а највише гвожђа, тетрапака, текстила... „Добављач контејнера је италијанска компанија „Дентице Пантелеоне“ са седиштем у Авеллину, Италија. Прималац је бугарска трговачка компанија „Блацион“ ДОО, регистрована канцеларија у Софији, а коју води македонски држављанин Блаже Игнатовски, наводи се у саопштењу државног тужилаштва. Пошиљалац и прималац контејнера исти су као и они неправилно примљеног смећа у луци Варна.

У луци Варна-Запад, истражитељи и даље отварају 25 контејнера илегално увезеног смећа из Италије. Тужилаштво у Варни затражило је помоћ италијанских власти да доставе информације о диспачеру, компанији „Дентице Пантелеоне“ са седиштем у Авеллину, јавио је БГНЕС позивајући се на тужилаштво. Такође, од њега се тражи да власници компаније примаоци - македонски држављани Блаже Игнатов и Горан Ангелов, живе у Бугарској или, како кажу, да се потраже уз помоћ Северне Македоније. Њихови партнери Езио Боче и Винченцо Трасари биће тражени кроз међународну сарадњу.

Компанија извозник основана је 1984. године и специјализована је за рециклажу и поновну употребу отпада, одлагање чврстог индустријског отпада и рециклирање пластике. Према вебсајту компаније, то је могуће инсталирањем полуаутоматског оперативног система. Достава је била за Блацион ДОО, али тренутно нема притвореника. Бугарска компанија прималац регистрована је као друштво са ограничена одговорношћу, а њене портфељне активности укључују прикупљање, обраду и трговину комуналним отпадом.

Каква је улога македонских привредника у афери?

Контејнери за отпад који су стигли у луку Бугарска требало је да буду превезени у термоелектрану Бобов Дол. То је наводно за БГНЕС изјавио Македонац, који води предузеће "Блацион ДОО" Горан Ангелов, иначе садашњи директор депоније "Дрисла".

Према Ангеловим речима, отпад није пребачен у ТЕ „Бобов Дол“, јер је до тренутка када је стигао у луку лиценца за спалионицу отпада већ истекла. Објашњава да је реч о пластици и гумама.

„Дрвени, текстилни и стаклени отпад није забрањен. То ће доказати стручњаци након инспекције“, рекао је Ангелов македонској информативној агенцији (МИА) после информације о својој умешаности у аферу која се проширила. Додаје да ће, ако се добије дозвола, отпад ће бити пренешен у термоелектрану „Бобов Дол“, а у супротном биће враћен у Италију.

Термоелектрана Бобов Дол, повезана са бизнисменом Христоом Ковачким, пре два дана је предмет провере тужилаштва и САНС-а. Разлог је био што отпад који је спаљен није имао свеобухватну дозволу. Новоименовани министар животне средине и воде Емил Димитров рекао је да нема штетних емисија, једноставно је реч о непоштовању поступака. Следећег дана, Димитров је рекао на брифингу да ће једно од постројења ТЕ „Бобов Дол“ бити затворено, јер нема све дозволе еколошког министарства.

Оно што преостаје да се лебди је како директор највеће депоније у нашој земљи, Дрисла, може бити деоничар у компанији која увози отпад из Италије у Бугарску. И како да поверијемо да је део отпада „превалио“ у нашој земљи, посебно пошто се зна да италијанско тужилаштво води истрагу против италијанске мафије са Сицилије због извоза отпада у Бугарску.

Ангелов је напустио прву столицу Дрисле, а да ли ће седети на тужилачкој столици у Софији остаје да се види. Садржај контејнера се још увек испитује, из кога је, према бугарским медијима, отпад одбачен и у друге градове широм суседне Бугарске. И најављују да ће тражити помоћ од нас, ако садашњи власници компаније увознице не буду добровољно отишли на испитивање.

А јавно тужилаштво ће вероватно бити заинтересовано и за Ангелов рад. Према информацијама које је објавио Радио Слободна Европа од 2012. до 2014. у ту земљу је увезено преко осам милиона и 200 хиљада тона

отпада, што је значајно више од увезених количина у претходним годинама и годинама након тога. Истовремено, подаци показују да та земља годишње произведе у просеку 700 до 800 тона комуналног отпада, а током 2016. године, на пример, компаније у земљи су произвеље нешто мање од два милиона тона индустријског отпада.

И не само то, већ и због мноштва других информација које срамежљиво излазе на видело. Наиме, информације које су добили новинари показују да је за само две године, у периоду од 2012. до 2014., у земљу увезено преко осам милиона и 200 хиљада тона отпада, што је знатно више од увозених количина у претходним годинама и годинама касније. Подаци истовремено показују да земља годишње произведе од 700 до 800 хиљада тона комуналног отпада и да су, током 2016. године, на пример, компаније у земљи произвеље нешто мање од два милиона тона индустријског отпада. И чисто због подсећања, „Дрисла“ је почетком 2013. године, након што је град Скопље расписао међународни тендер, и у време када је ВМРО био на власти, италијанској компанији ФЦЛ Амбиенте додељено да очисти и развије депонију. То остављамо на тужилаштву да сазна колико ова компанија има везе са Ангеловим друговима у „Блациону“. Међутим, занима нас и која је умешаност тадашњег градоначелника Коцета Трајановског у аферу „увоз отпада“.

Подаци показују да је од укупно 8.209.733 тона отпада, који су у земљу ушли из иностранства 2014. године, **највише увезеног из суседне Бугарске**, преко седам милиона и 400 хиљада тона (7.402.061), а у истом периоду увезено је више од 490.000. тона отпада из Србије и преко 250.000 тона из Једињених Арапских Емирата, према документима које је Радио „Слободна Европа“ добио од Државног завода за статистику. Колико год да будемо оптимистични, поставља се питање како увозити највише смећа из Бугарске, у време када је главно одредиште смећа из Италије?! Штавише, један од главних увозника отпада из Италије намењеног Бугарској требало би да буде директор скопске компаније „Дрисла“. Много случајности!

Остатак отпада увезен је из Турске у том периоду - преко 32 хиљаде тона, а мање количине се увозе из других земаља Европске уније, попут Француске, Немачке, Грчке, Шпаније, Италије, али и из Швајцарске и других земаља.

Потписник ових редова покушао је да добије одговор од МЖСПП-а да ли је Ангелова компанија „Блатион“ на листи увозника отпада, али нажалост без успеха. Наиме, из МЖСПП-а кажу да се документи за период који нас занима налазе у неким њеним документима, али да нису уписаны у регистре који се могу доставити јавности.

МЖСПП објашњава да је код нас отпад допуштен само за прераду. Зелена странка ДОМ захтева да се хитно донесе измена и допуна Закона о управљању отпадом, која ће забранити увоз отпада као горива и уклонити тај извор загађења у време када је загађење ваздуха веома велико, а институције надзора слабе. На изненађење предлагача и свих који прате процес, председник Џафери је прескочио тачку, објашњавајући да није успостављен никакав пословник за разматрање.

Радиоактивног отпада није било, али декларација није одговарала стварности

Информације из Бугарске које је тужилаштво Бургас делило у изјави кажу да у провереним контејнерима нема радиоактивног отпада, али да поднесена декларација о садржају контејнера не одговара стварности. У саопштењу се између осталог каже да је „рафинирана производња доведена у луку Бургас у 20 контејнера за отпад. Отпад је превезен 5. септембра 2019. године, са временом складиштења до 90 дана“. Према документима, проглашен је пластичним отпадом и гумом. Пошиљалац контејнера је италијанска компанија са седиштем у Авеллину, Италија. Прималац терета је бугарска трговачка компанија „Блацион“, са седиштем у Софији. Подсећања ради, Блазе Игнатовски, држављанин Републике Северна Македонија, а део власништва је новоизмењени директор скопске депоније „Дрисла“ Горан Ангелов.

Тужилац Чинев обавестио је да је у контејнерима пронађен папир, метални и текстилни отпад и да то није садржај отпада који је био на декларацији. Осим етике, именовање директора највеће компаније у земљи и „обављање истог посла “са страним партнерима из домицилне државе у трећој страни заиста је далеко од професионалног. У неким компанијама менаџери чак потписују документ којим забрањују 1-2 године након запослења да особа не сме да ради у истој области у другој, конкурентној компанији. А „наш “директор није ни чекао да се његов радни статус

заврши у компанији, већ је користећи везе са Италијанима као менаџер на највећој македонској депонији, отворио компанију у суседној Бугарској и пословао. Питање је како је успео да и ту и тамо буде успешан? Ако знate какву је зараду донео његов посао тамо је више него јасно где се највише залагао ... И, што је најважније, ко може са сигурношћу доказати да макар један од контејнера није успио да донесе и у „Дрислу“?

А све је почело у октобру прошле године након што је конвој био пресретнут на станици Леко код Милана, одакле је терет требало да крене за Бугарску. Вагони су били посuti отпадом од већ обрађених пластичних производа. У пракси су то крајњи производи пластичне обраде, а не како је наведено у извозним документима, пластични отпад који тек треба да се третира.

Отпад је требао да стигне у Бугарску преко Словеније и Хрватске, под условом да буде материјала за обраду. Према наводима пуковника Масимилијана Корсаноа, све то је учињено како би се заобишли норме и илегално растопило смеће у Бугарској. Међу лоптицама практично није било чега за лијечење, известио је [Новини.бг](#).

Истрага је покренута након сигнала Џаринске агенције у Лекоу. Тако је започела инспекција вагона спремних за полазак, након чега је судија из Милана издао потерницу. Истрага би требало да утврди ко је организовао пошиљку отпада за коју је намењен, а посебно порекло пластичног отпада. Прве претпоставке су отпад компанија из централне и северне Италије. Такође се анализира документација.

Пронађени су материјали од пластике, гуме, текстила, тетрапака, мешовитог смећа и још много тога.

Према истражитељима, као и у другим случајевима, вероватно је да нелегалне организације шаљу у иностранство илегалне пошиљке. Сумња се да ће након што стигну у Бугарску отпад бити одложен или одложен на депоније без придржавања еколошких стандарда. Италијански медији који покривају то питање тврде да је сицилијанска мафија уплетена у читаву аферу, која се окренула Балкану након губитка кинеског тржишта. Циљне земље су јој биле Бугарска и Румунија.

Корени трговине смећем потичу из 1990. године

Италијанска невладина организација Легамбиенти прва је поднела извештај против италијанске мафије смећа. Портпарол организације је рекао за TEXT MK да су се први сигнали еколошког криминала у Италији појавили у области око Напуља, који је један од најплоднијих подручја јужне Италије. Тужиоци покрећу низ истрага и успостављају везу између привредника из северне Италије и локалне мафије, који су уз помоћ неких локалних политичара поставили депонију близу Напуља. Италијанске власти такође су основале посебну јединицу за истраживање еко-мафије и стављање еко злочина под кривично право за тешка кривична дела почетком деведесетих. У области између градова Напуљ и Казерта, еколози проналазе хиљаде илегалних депонија за спаљивање токсичних материјала и пластичног отпада. Због тога се ово подручје назива и „Огњена земља“.

Подсећања ради, ЕК је 2007. осудила Италију због отварања 4.860 илегалних депонија на њеној територији. Подручје у близини Напуља већ је четири месеца под војном контролом. Депоније су затворене и Напуљ је очишћен од отпада, док Италија регулише извоз отпада. Од тада су откривене испоруке смећа у Бугарску. Непалско смеће откривено је у луци

Варна, а смеће је такође пронађено јуче у Салерну.

Овде се формира “троугао смрти” са отровним супстанцима. Бугарска се касније појавила на кривичној мапи. Правни канали су за Африку, Азију и за Европу, Аустрију, Португал и Шведску. Такође смо открили илегални саобраћај ка Индији и Кини - кажу из невладине организације.

Међутим, наредних дана се очекује наставак истраге у Бугарској, а у нашој земљи јавно тужилаштво и тзв. зелени тужиоци да предузму радњу како би истражили могући злочин с наводним увозом отпада. И они имају шта да „ухвате“ - двоструки увоз отпада из Бугарске и зашто одатле, ко стоји иза “Блациона” и која је веза италијанских партнера са компанијом која је управљала Дрислом, како је могуће и ту и тамо радити на исти начин - да ли постоје конфликти и сукоби интереса ... Без обзира на то колико се одговора налази на ова питања, треба имати на уму једну ствар: ГРАЂАНИ ИМАЈУ ПУНО ПРАВО НА ПРИСТУП ИСТИНИ И ПРОЗОРНОСТИ.

Остаје да видимо да ли ћемо решити овај проблем или ће се све свести на песму Боре Чорбе „Остани ђубре до kraja“.

Пише: Наташа Доковска

ЗЕЛЕН ИНСТИТУТ
GREEN INSTITUTE

The project is financed
by The European Union